

โครงการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับ จันทบุรี

สำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

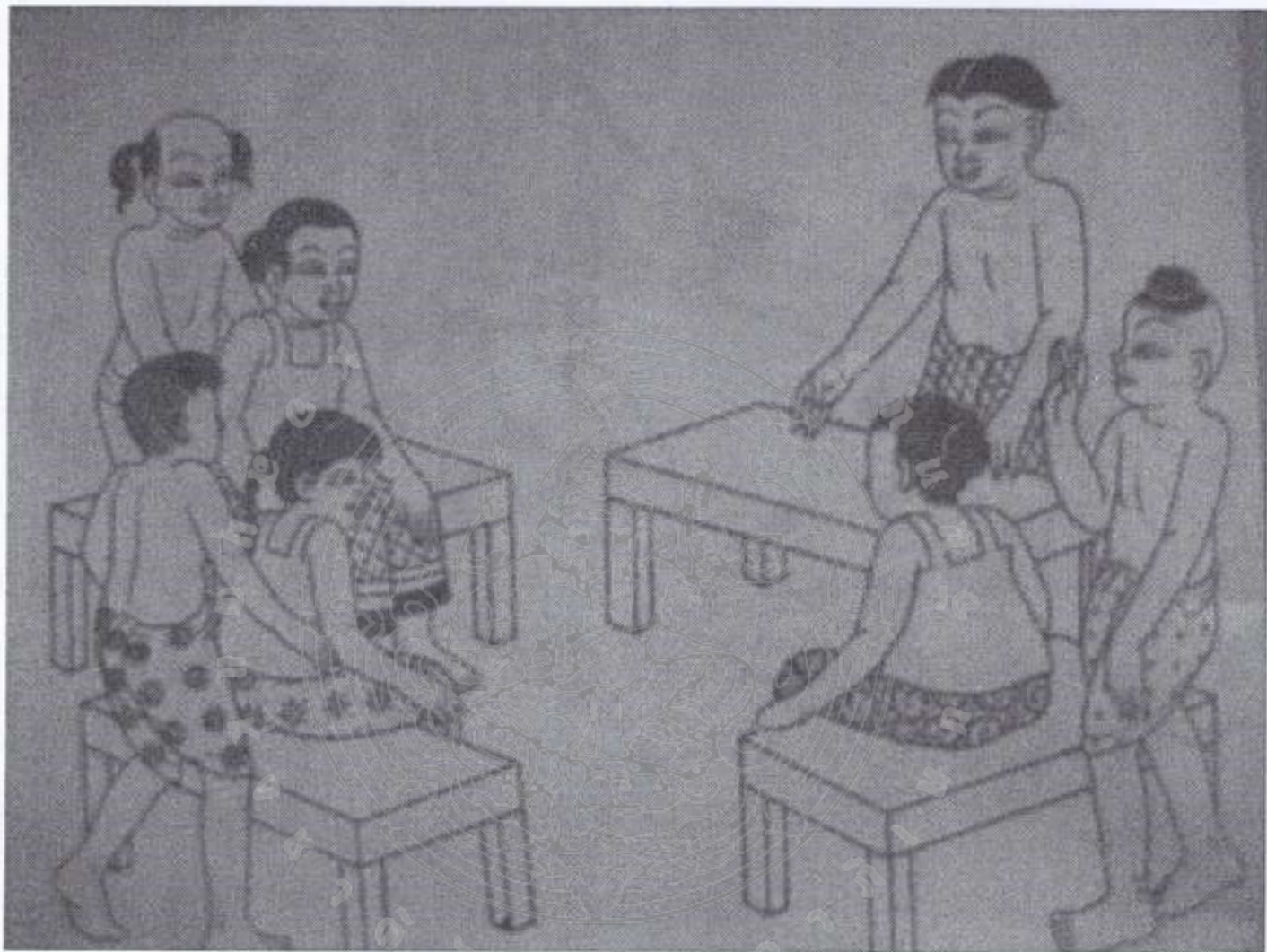
ท
398.2
ศ723น

นทานพนบ้านจันทบุรี

หอสมุดแห่งชาติ
กรุงเทพฯ
ฉบับที่

นิทานพื้นบ้านจันทบุรี

ผศ.สุภาวัฒน์ เอ็มโอช

สำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

หอสมุดแห่งชาติ
กรุงเทพฯ

เลขที่ ๑๑๑๑
เลขหมู่ ๓๙๘.๒
เลขทะเบียน ๒๖.๕๖ ๒ ๖๙๒๔๕ จม(๕)
E-Book

คำนำ

นักคติชนวิทยาถือว่านิทานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง เป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาด้วยวิธีมุขปาฐะ ที่มีมาหลายชั่วอายุคน บางเรื่องเป็นเหตุการณ์สมมุติ บางเรื่องก็เป็นเรื่องจริง เรื่องบางเรื่องที่เป็นเรื่องราวมนานที่เล่าสืบทอดมาหรือเป็นเรื่องที่แสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่บางหลัง เราก็เรียกว่า คำนาน ดังนั้นนิทานและคำนาน จึงเป็นคำที่น่าจะเรียกแทนกันได้

เนื่องจากนิทานเป็นเรื่องที่มักจะไม่มีใครรู้จักชื่อผู้เล่าดั้งเดิม และเมื่อมีผู้เล่าหลาย ๆ คนเล่าสืบทอดกันมาจึงมีหลายสำนวนและผิดเพี้ยนไปเรื่อย ๆ ด้วยเป็นการเล่าปากเปล่า ไม่ได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างเรื่องนางกาไว (คำนานเรื่องเมืองจันทบุรี) ที่ผู้รวบรวมได้นำเสนอไว้ทั้งสองสำนวน เพื่อให้ผู้ศึกษาได้พิจารณาด้วย เหตุนี้ผู้รวบรวมจึงเห็นว่าควรจะรวบรวมนิทานพื้นบ้านของจันทบุรีไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอีกครั้งหนึ่ง ทั้งๆ ที่ก็มีผู้บันทึกไว้บ้างแล้วแต่ก็ยังกระจัดกระจายไม่ครอบคลุม ประกอบกับในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยสาระที่ ๕ วรรณคดีและวรรณกรรมได้กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดให้ผู้เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ให้สามารถเล่านิทานพื้นบ้านท้องถิ่นตนเองและนิทานพื้นบ้านของท้องถิ่นอื่น และในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ กำหนดตัวชี้วัดให้ผู้เรียนรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านและอธิบายภูมิปัญญาทางภาษา ดังนั้นสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จึงได้จัดรวบรวมนิทานพื้นบ้านเล่มนี้ขึ้นมาด้วยจุดประสงค์จะให้ผู้เรียนและผู้สนใจได้ศึกษา เพื่อจะได้เกิดความรักและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากได้ทราบว่าท้องถิ่นของตนมีเรื่องราว สถานที่และบุคคลที่ท้องถิ่นอื่นไม่มี นอกจากนี้นิทานพื้นบ้านยังให้ความบันเทิงใจ และสร้างสรรค์จินตนาการแก่ผู้ฟังและผู้อ่านอีกด้วย

นิทานพื้นบ้านเล่มนี้ประกอบด้วยคำนานหรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่เกือบทุกอำเภอในจังหวัดจันทบุรี และนิทานหลายเรื่องซึ่งอาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ อดีตอาจารย์วิชาภาษาไทย โรงเรียนศรียานุสรณ์ ได้รวบรวมไว้จากการเล่าของนางพัค งามเหลือ ราษฎรอำเภอโป่งน้ำร้อน และที่ท่านได้แต่งเอง จากคำบอกเล่าของผู้อื่น เช่น เรื่องความรักกับดวงดาว (คำนานเจ้าแม่เขาเกลือและเขาสอยดาว) เป็นต้น

ผู้รวบรวมขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกคน อาทิตนางนิภา เขียมโมสิต อดีตวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรีและระยอง ขอขอบคุณอาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ อาจารย์จงรัก อักษร แห่งโรงเรียนแห่งหางแมววิทยาคม และอาจารย์จงกล บุญส่ง แห่งโรงเรียนคลองพลูวิทยา ขอขอบคุณอาจารย์อนุสรณ์ เจตน์มงคล ผู้วาดรูปนางกาไว ไว้ที่พิพิธภัณฑวัตถุทองขาว ที่ผู้รวบรวมได้นำมาทำ

ปกหนังสือ และขอขอบคุณ รศ.นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร อดีตผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม
และพัฒนาชุมชน ที่สนับสนุนให้เกิดหนังสือเล่มนี้

หวังว่าหนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในจังหวัดจันทบุรีตามจุดประสงค์

ผศ.สุภาวัฒน์ เอ็มโอช

๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

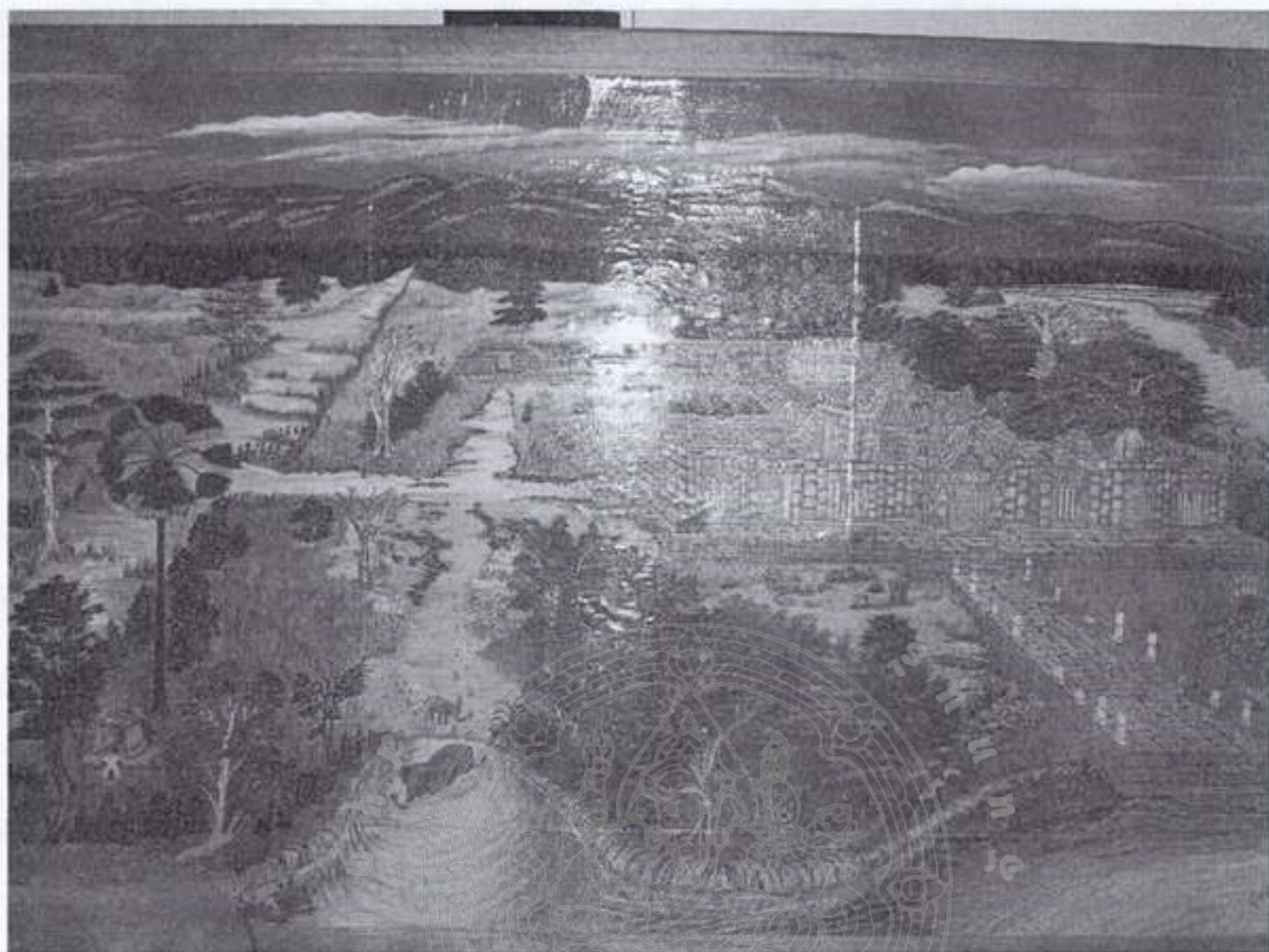
สารบัญ

เรื่อง	หน้า
นางกาไว (ตำนานเมืองจันทบุรีโบราณ)	๑
เมืองจันทบุรีโบราณสำนวนที่สอง	๕
ที่มาของชื่อ “จันทบุรี”	๕
ตำนานบ้านบางกะจะ	๑๑
ตำนานหมู่บ้านโป่งแรด	๑๒
ตำนานอำเภอท่าใหม่	๑๒
ตำนานหมู่บ้านหนองตาลีน	๑๓
หมู่บ้านโป่งกวาง	๑๔
ตำนานวัดเขาสุกิม	๑๕
ตำนานวัดสามผาน	๑๖
เขาพลอยแหวน	๑๗
แหล่งพลอยจันทบุรี (เขาพลอยแหวน)	๑๗
ตำนานหมู่บ้านต้นกระบกทองแก่	๑๘
ตำนานตลิ่งทอง	๑๙
สระแก้ว	๒๐
เขาบายศรี	๒๒
ตำบลเขาหัว	๒๔
ตำบลสีพยา	๒๔
เขาสะพานเคยเป็นเขาหัวโล้นมาก่อน	๒๕
ที่มาของชื่ออำเภอมะขาม	๒๘
ตำบลหมู่บ้านตะปอน – คานรูด – เกวียนหัก	๓๐
เขาตาหน่อน	๓๒
สี่เกลอเกี่ยวหญ้าคา	๓๔
กระต่ายเจ้าปัญญา	๓๗
ทนายแก้ต่าง	๓๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
หอยกับกระต่าย	๔๑
สามเฒ่า	๔๒
เสือกกับคางคก	๔๔
นิทานคำกลอนเรื่องคางคกกับเสือก	๔๕
นิทานคำกลอนเรื่องเจ้าชายงู	๔๗
ความรักกับดวงดาว (นิทานเกี่ยวกับเจ้าแม่เขาเกลือและเขาสอยดาว)	๔๘
เปิดกับไก่	๕๔
ยาสั่ง – คุณไสย	๕๖
ฝรั่งกับคนไทย	๕๘
การแบ่งเขตแดนไทย – กัมพูชา	๕๙
ช่องแคบเขาเกลือ	๖๐
ที่มาของชื่ออำเภอแก่งหางแมว	๖๒
ชื่อหมู่บ้านพวา อำเภอแก่งหางแมว	๖๓
เขาวงกต	๖๕
เขาแหลมสิงห์	๖๗
ตำนานเรื่องเท่งตุ๊ก	๖๙
บางสระเก้าร้อยกรอง	๗๓
บางสระเก้าร้อยแก้ว	๗๔
รอยพระพุทธรบาท (เขาคิชฌกูฏ)	๗๕
รู้ง	๗๗
นางสิบสองสำนวนที่ ๑	๗๘
นางสิบสองสำนวนที่ ๒	๗๘
นางสิบสอง ฉบับสมบูรณ์	๗๙
เสื่อสมิง	๘๕
นางรุ่มสายสก (นางผมหอม)	๘๕
บรรณานุกรม	๘๖

นางกาไว (ตำนานเมืองจันทบุรีโบราณ)

ตำนานหรือนิยายที่จะเล่าต่อไปนี้ เขามีเขียนเป็นเรื่องลงไว้ในสมุดข่อยโบราณ พระครูโสภณสมณวัตร เคยบอกว่า สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงราชูปถัมภ์ เคยเสด็จมาทรงสำรวจที่ตั้ง เมืองจันทบุรีโบราณแห่งนี้ ได้นำเอาหนังสือดังกล่าวไปพร้อมศิลาแลงลวดลายโบราณ และแผ่นศิลาจารึกไปด้วยหลายชิ้น สำหรับสมุดข่อยที่ว่าเขาว่าเวลานี้ยังคงมีเหลืออยู่ในบ้าน แต่ไม่ทราบว่ที่ไหน เวลาสืบถามหาเพื่อนำมาอ่านดูก็ยังไม่มี จึงขอเขียนไปตามประสบการณ์ที่ได้รับมา ผิดพลาดหรือเพี้ยนกับของผู้ใดขออภัยด้วยเถิด

“จำเนียรกาลนานมาแล้ว ยังมีกษัตริย์ผู้ครองนครโบราณพระองค์หนึ่ง เข้าใจว่านครนั้น คือ เมืองจันทบุรีที่เชิงเขาสระบาป ทรงพระนามว่าพระเจ้าพรหมทัต พระองค์ทรงสืบราชบัลลังก์มาจากใคร เมื่อไรไม่ทราบ แต่ว่าพระองค์มีเอกอัครมเหสีและมีราชโอรสด้วยกันสองพระองค์ องค์ที่เป็นพระเชษฐาทรงนามว่าเจ้าบริพงษ์ องค์พระอนุชาทรงนามว่า เจ้าวงษ์สุริยามาศ ต่อมา พระเอกอัครมเหสีสิ้นพระชนม์ ทั้งราชโอรสทั้งสองไว้กับพระราชมบิดาแต่พระเจ้าพรหมทัตได้ทรงอภิเษกมเหสีองค์ใหม่ขึ้นอีก ทรงนามว่าพระนางกาไวซึ่งทรงพระโฉมสิริพิลาศ เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าพรหมทัตยิ่งนัก และมีพระโอรสด้วยกันอีก ๑ พระองค์ ทรงนามว่า พระไวยทัต

พระนางกาไวเป็นผู้มีใจอิงฉาในราชโอรสที่ประสูติ จากเอกอัครมเหสีเดิม และมักใหญ่ ใฝ่สูงหวังจะให้พระไวยทัตราชโอรสครองนครตนจะได้มีอำนาจต่อไป หากว่าพระเจ้าพรหมทัต เสด็จสวรรคตแล้วจึงทรงวางแผนกำจัดเจ้าบริพงษ์ และเจ้าวงษ์สุริยามาศ ซึ่งตามกฎหมายเทียบบาล ย่อมมีสิทธิในราชสมบัติมากกว่าเพื่อไม่ให้เป็นที่กีดขวางแผนการของตน ความคิดนี้คงจะทรงคิด มาตั้งแต่แรกที่ได้ทรงเสกสมรส ครั้นเมื่อตนมีพระราชโอรสก็ทรงดำเนิงาน เพื่อให้พระเจ้า พรหมทัตซึ่งทรงโปรดปรานตนเป็นทุนเดิมอยู่ ลุ่มหลงตนยิ่งขึ้นถึงกับมีการลอบทำเสน่ห์ยาแฝด ให้ราชสวามีเสวย เพื่อให้หลงรักตนแต่เพียงองค์เดียว และเมื่อได้โอกาสคราวไรก็พยายามเพ็ดทูล ให้พระเจ้าพรหมทัตกำจัดเจ้าบริพงษ์และเจ้าวงษ์สุริยามาศเสีย โดยหาเรื่องยุยงว่าลูกเลี้ยงทั้งสอง ไม่ดีประการใดประการหนึ่งอยู่เสมอ พระเจ้าพรหมทัตแม้จะทรงพระเสนาหาในพระนางกาไว เพียงไร ก็ยังทรงมีสติอยู่ ไม่ทำอะไรรุนแรงแก่ราชโอรส แต่ในที่สุดเพื่อทรงตัดความรำคาญ จึงทรงเรียกพระราชโอรสทั้งสองมาชี้แจงแสดงเหตุผลให้พาไพร่พลไปสร้างเมืองอยู่เองใหม่ ทั้ง ๆ ที่ทรงอาศัยในราชโอรสอยู่ ฝ่ายเจ้าบริพงษ์และเจ้าวงษ์สุริยามาศ แม้จะทรงทราบเบื้องหลังอยู่ แต่ด้วยความเกรงพระทัยในราชบิดาก็เสด็จพาไพร่พลไปหาทำเลสร้างเมืองอยู่ใหม่ทางเหนือ คือ ในเขตท้องที่อำเภอโป่งน้ำร้อนจังหวัดจันทบุรี เดิมนี่ซึ่งอยู่ใกล้ชายแดนขอม (เขมร) เรียกกันว่า เมืองสามสิบ (ไม่ทราบว่ายู่ตรงไหน)

เมื่อพระนางกาไวดำเนิงานตามแผนบรรลุไปขั้นหนึ่งแล้ว ก็พยายามรวบอำนาจต่าง ๆ เข้าไว้ในมือของตน ครั้นเมื่อพระเจ้าพรหมทัตสวรรคตแล้ว พระนางก็สถาปนาพระไวยทัตราช โอรสขึ้นเป็นกษัตริย์ได้สมพระประสงค์ของตน โดยไม่มีอุปสรรคอันใด และได้ที่กีดตั้งตนเป็น ผู้สำเร็จราชการ อันนับว่าได้เป็นใหญ่เป็นโตมีอำนาจสมใจ โดยอ้างว่าราชบุตรไวยทัตยังทรง พระเยาว์อยู่ เมื่อมีอำนาจใหญ่ยิ่งแล้วพระนางก็ทรงทำนุบำรุงไพร่พลให้เข้มแข็ง เตรียมไว้รับศึก ซึ่งทรงพระดำริว่าจะเกิดจากเจ้าบริพงษ์และเจ้าวงษ์สุริยามาศแห่งเมืองสามสิบต่อไป เมืองจันทบุรี โบราณที่เรียกกันติดปากมาว่า นครหรือเมืองกาไว ก็ด้วยประการฉะนี้

ฝ่ายเจ้าบริพงษ์และเจ้าวงษ์สุริยามาศสองพี่น้องทางเมืองสามสิบ รู้เรื่องราวพระราชบิดา สวรรคต และพระนางกาไวขึ้นครองเมืองก็ไม่พอพระทัยรีบกรีธาทัพมาเพื่อจะชิงเมืองคืน เพราะถือตนว่ามีสิทธิในราชสมบัติยิ่งกว่าใคร กองทัพที่ยกมามีกำลังน้อย ทั้งขาดการ เตรียมพร้อม เมื่อยกมาอย่างรีบด่วนไพร่พลคงเหน็ดเหนื่อยอดโดย และเมื่อยกมาถึงแล้วก็ส่ง กองทัพเข้าตีเมืองทันที ทางฝ่ายในเมืองเตรียมพร้อมอยู่แล้ว จึงต่อสู้ได้ชัยชนะกองทัพเจ้าบริพงษ์ และเจ้าวงษ์สุริยามาศทุกครั้ง ผลที่สุดทั้งกองทัพช้าง กองทัพม้า และกองทัพคนของสองราชโอรส ก็ต้องแตกถอย หนีกลับเมืองสามสิบอย่างระส่ำระสาย

เมื่อแพ้วทัพกลับไปถึงเมืองสามสิบแล้ว ก็เกลี้ยกล่อมผู้คนข้างม้าศึกฝึกอาวุธ และทะนุบำรุงให้เข้มแข็งและได้บอกขอกำลังไปยังกษัตริย์ขอม ซึ่งประทับอยู่ที่เมืองนครธมอันเป็นเมืองหลวง มาช่วยแก้แค้นโดยมีสัญญาว่าถ้าได้เมืองคืนแล้ว จะแบ่งเมืองให้ ซึ่งกษัตริย์ขอมก็ได้ส่งกำลังมาช่วย กองทัพยกมาใหม่ครั้งนี้เดินทัพมาด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาทเหมือนคราวที่แล้ว เมื่อมาถึงเมืองก็สร้างค่ายคูประตูหอรบและตั้งพลับพลาประทับเตรียมไว้ต่อสู้ทัพในเมือง

ข้างฝ่ายในเมืองคงจะประมาท เพราะเคยชนะมาคราวหนึ่งแล้ว ฉะนั้นแม้ฝ่ายเจ้าบริพงษ์ และเจ้าวงษ์สุริยามาศ จะส่งทูตมาเจรจาขอตกลงโดยดีเหมือนที่ยกมาครั้งแรก ก็หาได้ตกลงด้วยอย่างใดไม่ ราชโอรสทั้งสองจึงยกกองทัพเข้าโจมตี ฝ่ายในเมืองออกต่อสู้เห็นเหลือกำลังเพราะพ่ายแพ้วจนเข้าศึกเข้าเมืองได้แล้วพระนางกาไวจึงให้ชนพระราชมหาราชขึ้นหลังช้างที่เพี้ยบด เปิดประตูเมืองจะหนีที่ชนไปไม่ทันก็ชนทิ้งลงส้วม (เว็จ) เป็นอันมาก ครั้นจวนตัวหนีไม่ทันจริงๆ ก็ให้เอาเครื่องทองออกหว่านตามหลังขบวนของตน เพื่อล่อข้าศึกให้พะวงเก็บอัญมณีเหล่านั้น ตนจะได้ลงเรือรีบหนีไปโดยสะดวก”

บันทึกประกอบตำนาน ตามตำนานเรื่องนี้ มีข้อที่ควรพิจารณาหลายแห่ง ตลอดจนชื่อหนองสระ และหมู่บ้านในบริเวณนี้ชาวบ้านเรียกขานกันอยู่ก็มีชื่อเกี่ยวกับตำนาน เช่น

๑. ตำนานเรื่องนี้มีผู้สันนิษฐานว่า เกิดในสมัยจีนละของขอม โดยวินิจฉัยจากโบราณวัตถุสถาน และศิลาจารึกซึ่งเป็นแบบวัฒนธรรมขอม และเรื่องราวก็เกี่ยวกับขอมด้วย
๒. ผู้เฒ่าผู้แก่เคยเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า สมัยก่อนในฤดูแล้งกันดารน้ำ ฉะนั้นกองทัพเมื่อยกไปตั้ง ณ ที่ใดก็ต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ หากใกล้น้ำก็ต้องขุดบ่อขุดสระ สำหรับได้นำน้ำไพร่พลและสัตว์ที่นำมาอาศัยเหตุนี้สระน้ำจึงมีเหลืออยู่เดี๋ยวนี้ในท้องที่ต่างๆ มากมาย เช่นสระกระบาก สระตะเฒ่า และสระพี่ชาย ซึ่งเรียกเพี้ยนเป็นหนองจี่ควาย ซึ่งอยู่ทางใต้เมืองจันทบุรีโบราณ ก็ว่าเป็นสระที่ขุดโดยทัพพี่ชาย คือเจ้าบริพงษ์
๓. หมู่บ้านพลับพลาที่ตำบลพลับพลา เหนือเมืองจันทบุรีโบราณ รวม ๒ - ๓ ก.ม. ก็ว่าได้ชื่อจากการที่ตั้งพลับพลาประทับของเจ้าบริพงษ์ เจ้าวงษ์สุริยามาศมาก่อน
๔. ตรอกประโดนที่อยู่เหนือวัดทองทั่วราว ๑ ก.ม. ที่ตรงนี้ทัพข้างทั้งสองฝ่ายมาชนช้างกันต่อมาจึงเรียกว่าตรอกช้างโชนภายหลังเพี้ยนเป็นตรอกประโดน
๕. ทางตะวันตกของวัดทองทั่วราว ๔๐๐ เมตร มีมูลดินเป็นเค้าถนนโบราณ หรือเป็นเชิงเนินอยู่ เขาว่าทัพมาแตกกันที่ตรงนี้ แต่ก่อนเรียกว่าเกาะทัพแตก แต่เดี๋ยวนี้กลายเป็นเกาะตะแบกไปแล้ว

๖. ที่ที่พระนางกาไวหวานทอง เรียกว่าทองทั่ว หรือโคกทองทั่ว เมื่อสร้างวัดลงที่ตรงนั้นก็เลยตั้งชื่อว่าวัดทองทั่วมาจนบัดนี้ เล่ากันมาแต่ก่อนว่า เคยมีผู้พบทองคำที่บริเวณวัดทองทั่วมาแล้ว
๗. สี่งที่พระนางกาไวชนเครื่องอัญมณีทิ้งลงไป อยู่ทางตะวันตกของตัวเพนียดโบราณ ในสวนต้นระกำของนายสิทธิ นางผิน ชินรส เดี่ยวนี้วยังมีไม้แก่นบักอยู่เรียกกันว่าเว็จนางกาไว แต่ก่อนมีผู้มาขุดค้นหาทองคำจะได้ไปบ้างหรือไม่ทราบ แต่เล่ากันว่าพอขุดลงไปในดินใกล้ถึงทองก็มีเสียงดังลั่นบันดาลให้ทองคำหนีหายลึกลงไปอีก
- เมืองจันทบุรีโบราณตรงนี้ย้ายไปสร้างที่ไหน เมื่อไร

หลังจากเจ้าบริพงษ์ เข้าวงษ์สุริยามาศยึดเมืองได้แล้ว บางท่านว่าเลิกร้างจากการเป็นเมือง เพราะเจ้าทั้งสองยกกลับไปครองเมืองสามสิบของตน แต่บางท่านว่ายังคงตั้งเป็นเมืองต่อไป จะอย่างไรก็ตามต่อมาภายหลังเมืองนี้ต้องย้ายไปตั้งที่อื่นแน่ คงจะเป็นที่บ้านหัววัง ราว พ.ศ. ๑๘๐๐ ต่อมา ตามที่กล่าวข้างต้นมาแล้วก็ได้ เพราะที่ตรงนี้ต่อมาไม่เหมาะที่จะเป็นที่ตั้งเมืองหลายประการ

เอกสารอ้างอิง

๑. บันทึกการศึกษาเรื่องเมืองจันทบุรี ของ เอนก บุญภักดี
๒. พงศาวดารชาติไทย ของ พระบริหารเทพธานี
๓. ศึกษาและเที่ยวในเมืองไทย โดย ประพัฒน์ ตริณรงค์
๔. แผนที่ภูมิศาสตร์ของ นายทองใบ แดงน้อย

ผู้ให้ข้อมูล นายพลอย นิสสัย

๑ - ๓ กันยายน ๒๕๑๗

นายสาโรช วรรณ

อักษรเลขจังหวัดจันทบุรี

ผู้รับรองสำเนาถูกต้อง

เมืองจันทบุรีโบราณ (สำนวนที่ ๒)

นิทานตำนานที่จะเล่าต่อไปนี้ มีเขียนไว้ในสมุดข่อยโบราณ ตัวหนังสือเป็นหนังสือขอม แต่เป็นภาษาไทย สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้ากรุงสุโขทัย เคยเสด็จมาทรงสำรวจที่ตั้งเมืองจันทบุรีโบราณแห่งนี้ ได้นำเอาหนังสือดังกล่าวแล้วไปพร้อมกับศิลาลวดลายโบราณและแผ่นศิลาจารึกไปด้วยหลายชิ้น หนังสือสมุดข่อยที่เขียนเรื่องนี้ยังเหลืออยู่ตามบ้านบ้างเก่าเต็มทีเขียนเป็นสำเนียงคำพูดโบราณ และเติมอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เพิ่มเข้าไปหลายตอนตลอดจนถึงบอกวิธีดำรทำเสน่ห์ยาแฝดหลายขนาน บอกวิธีปลูกเสกทำหงส์ร่อนมังกรบินได้ด้วย ข้าพเจ้าจะคัดออกจะไม่กล่าวถึง

ในกาลครั้งหนึ่ง มีกษัตริย์ผู้ครองนครหนึ่งชื่อนคร อังคะบุรี ตั้งอยู่ที่เชิงเขาสบาปทางด้านตะวันตก ทรงพระนามว่า พระเจ้าพรหมทัสน์ พระองค์มีเอกอัครมเหสีมีพระนามว่าพระนางเจ้าจิงพิพัฒน์ และมีราชโอรสด้วยกันสองพระองค์ องค์เชษฐาทรงนามว่า เจ้าไกรวงษ์ องค์อนุชาทรงนามว่า เจ้าพงษ์สุริยามาศ ต่อมาพระเอกอัครมเหสีสิ้นพระชนม์ทั้งราชโอรสทั้งสองไว้กับพระราชมบิดา แต่พระเจ้าพรหมทัสน์ได้ทรงอภิเษกมเหสีองค์ใหม่ขึ้นอีก ทรงนามว่าพระนางกาไว เป็นเชื้อชาติของ ซึ่งทรงพระโสมนัสพิลาสเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าพรหมทัสน์ยิ่งนัก และได้มีพระโอรสด้วยกันอีก ๑ พระองค์ ทรงพระนามว่า พระไวทัสน์

อยู่ต่อมา พระนางกาไวเป็นผู้มีจิตใจจงใจในราชโอรสที่ประสูติจากเอกอัครมเหสีเดิม คือพระนางเจ้าจิงพิพัฒน์ พระนางกาไวมักใหญ่ใฝ่สูงหวังจะให้พระไวทัสน์ราชโอรสครองนครตนจะได้มีอำนาจต่อไป หากว่าพระเจ้าพรหมทัสน์เสด็จสวรรคตแล้ว จึงทรงวางแผนกำจัดเจ้าไกรวงษ์และเจ้าพงษ์สุริยามาศซึ่งตามกฎหมายเทียบบาลย่อมมีสิทธิ์ในราชสมบัติมากกว่า เพื่อไม่ให้เป็นที่กีดขวางแผนการของตน ความคิดนี้คงจะทรงคิดมาตั้งแต่แรกที่ได้ทรงเสกสมรส ครั้นเมื่อตนมีพระราชโอรสก็ทรงดำเนิงาน เพื่อให้พระเจ้าพรหมทัสน์ซึ่งทรงโปรดปรานตนเป็นทุนอยู่ ลุ่มหลงตนยิ่งขึ้นถึงกับการลอบทำเสน่ห์ยาแฝดให้พระราชสามีทรงเสวย เพื่อให้หลงรักตนแต่เพียงองค์เดียว และได้โอกาสคราวใดก็พยายามเพื่งทูลให้พระเจ้าพรหมทัสน์กำจัดเจ้าไกรวงษ์และเจ้าพงษ์สุริยามาศเสีย โดยหาเรื่องยุยงว่าลูกเลี้ยงทั้งสองไม่ดีประการใดประการหนึ่งอยู่เสมอ พระเจ้าพรหมทัสน์แม้จะทรงเสนาหาในพระนางเจ้ากาไวเพียงไร ก็ยังทรงมีสติอยู่ ไม่ทำอะไรรุนแรงแก่ราชโอรส แต่ในที่สุดเกรงว่า พระราชโอรสทั้งสองจะถูกลอบปลงพระชนม์ จึงทรงเรียกพระราชโอรสทั้งสองมาชี้แจงแสดงเหตุผลให้หลบหนีออกไปจากเมือง ทั้งๆ ที่ทรงอาศัยในราชโอรสอยู่ แล้วพระราชทานทรัพย์สินเงินทองให้พอสมควรและทรงพระราชทานพลอยสีต่างๆ ให้อีกองค์ละ ๑ ทนานด้วย เพื่อใช้จ่ายและแก้ائبจนในการเดินทางต่อไป ฝ่ายเจ้าไกรวงษ์และเจ้าพงษ์สุริยามาศ แม้จะทรงทราบเบื้องหลังอยู่ แต่ด้วยความเกรงพระทัยในราชบิดาสองราชโอรส

ก็เสด็จออกจากเมืองของพระราชบิดาไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ระหว่างที่เสด็จไปตามทางนั้น ทรงได้รับความยากลำบากกรากกรามาก จนแทบจะเอาพระชนม์ไม่รอด เสด็จประพาสไปจนเข้าเขตแคว้นพระตะบองแคว้นหนึ่ง ต่อมาโอรสทั้งสองของพระเจ้าพรหมทัตสนี่ ก็ได้อภิเษกสมรสกับบุตรเจ้าเมืองพระตะบองในแคว้นนั้นคนละเมืองทรงพระเกษมสำราญสืบไป

เมื่อพระนางกาไวดำเนินงานตามแผนบรรลุไปขั้นหนึ่งแล้ว ก็พยายามรวมอำนาจต่าง ๆ เข้าไว้ในมือของตนและเกรงว่าถ้าชักช้า พระเจ้าพรหมทัตสนี่จะยกราชสมบัติให้แก่โอรสซึ่งประสูติแก่เอกอัครมเหสีพระองค์ก่อน คือเจ้าไกรวงษ์และเจ้าพงษ์สุริยามาศก็ได้ จึงจัดการวางยาพิษเพื่อปลงพระชนม์พระเจ้าพรหมทัตสนี่ ครั้นเมื่อพระเจ้าพรหมทัตสนี่สวรรคตแล้ว พระนางกาไวก็สถาปนาพระโอรสขึ้นเป็นกษัตริย์ได้สมประสงค์ของตนโดยไม่มีอุปสรรคอันใด และตั้งตนเป็นผู้สำเร็จราชการ อันนับว่าได้เป็นใหญ่เป็นโตมีอำนาจสมใจ โดยอ้างว่าราชบุตรโอรสยังทรงพระเยาว์อยู่ เมื่อมีอำนาจใหญ่ยิ่งแล้วพระนางก็ทรงทำนุบำรุงไพร่พลให้เข้มแข็งเตรียมไว้รับศึกซึ่งทรงดำริว่า จะเกิดจากเจ้าไกรวงษ์และเจ้าพงษ์สุริยามาศที่ถูกขับออกจากเมืองไปนั้น

ฝ่ายเจ้าไกรวงษ์เจ้าพงษ์สุริยามาศสองพี่น้องได้ไปทรงตั้งหลักอยู่หัวเมืองในแคว้นพระตะบอง ทรงทราบเรื่องราวพระราชบิดาสวรรคตโดยพระนางกาไววางยาพิษ และพระนางกาไวขึ้นครองเมืองก็ไม่พอพระทัยรีบกรีธาทัพเพื่อชิงเมืองคืน เพราะถือว่าพระองค์มีสิทธิ์ในราชสมบัติยิ่งกว่าใคร กองทัพที่ยกมาเป็นกองทัพใหญ่พร้อมด้วยกองทัพไพร่พล กองทัพช้าง กองทัพม้าเป็นอันมาก ยกทัพรอนแรมมาผ่านบ้านใหญ่บ้านน้อยมาหลายแห่ง เช่นบ้านกำเรียง (พุมเรียง) บ้านบึงชะนัง บ้านแปลง บ้านใหม่เป็นต้น เมื่อเดินทัพมาถึงบ้านทัพปัดตีและข้ามมาริมคลองโป่งน้ำร้อนฝั่งบ้านกิ่งกำพูชาก็ให้พักหยุดพักอยู่

ฝ่ายชายาของเจ้าไกรวงษ์และเจ้าพงษ์สุริยามาศ ก็ยกทัพหนุนหลังตามมาช่วยพระสามีของตน มาทันกันที่นั่น แต่ชายาของทั้งสองพระองค์กำลังมีครรภ์ได้กำหนดคลอด ก็มาคลอดที่ริมบ่อน้ำร้อนอยู่ที่ริมคลองโป่งน้ำร้อนนั้น คลอดพร้อมกันทั้งสองคน จึงต้องหยุดทัพอยู่ที่นั่นหลายวัน เมื่อชายาและกุมารทั้งสองเป็นปกติแข็งแรงดีแล้ว ก็เดินทัพต่อไปผ่านบ้านคลองตากง บ้านคลองขวาง มาถึงบ้านทัพไทรก็หยุดทัพอยู่ที่นั่นอีก ออกจากบ้านทัพไทรมาหยุดอยู่บ้านทัพนคร (อำเภอมะขาม) ออกจากบ้านทัพนครก็ผ่านบ้านต่าง ๆ ทางอำเภอมะขาม ผ่านบ้านท่าหลวง บ้านแสนตอ บ้านน้ำรัก และบ้านสงสนาน (พวกพระวงศ์ที่ยกทัพมาลงอาบน้ำกันที่นั่น ซึ่งเป็นริมแม่น้ำจันทบุรี) ให้เจ้าพนักงานตั้งด่านเก็บส่วยที่บ้านเกาะส่วย (อยู่ในตำบลท่าหลวงเก่า) แล้วยกมาบ้านพลับพลาให้ตั้งทัพมั่นอยู่บริเวณหนองทัพมัน (อยู่ทางทิศเหนือของ ร.ร.วัดพลับพลา

ประมาณ ๑ กม.) ให้ไพร่พลชุดสระเพื่อใช้น้ำในกองทัพทั่วทั้งตำบลพลับพลาที่กองทัพแยกย้ายไป

ตั้งมั่นอยู่เพื่อทำการตีเมืองนางกาไวต่อไป ได้ตั้งพลับพลาขึ้นที่บริเวณริมหนองพลับพลา (อยู่ทางตะวันตกของวัดพลับพลา)

ครั้นแล้วทั้งสองราชโอรสก็จัดกองทัพเข้าตีเมืองนางกาไวเป็นรูปปีกกาเรียนลำดับทหารไพร่พล ทักษ้าง ทักษ้า ตามแผนยุทธศาสตร์สมัยนั้น พี่ชาย (เจ้าไกรวงษ์) ได้ยกเข้าตีทาง

ปีกซ้ายชื่อว่าหนองพี่ชาย (เดี๋ยวนี้เรียกว่าหนองขี้ควายเพราะฝูงควายผ่านไปมาและอาศัยน้ำในหนองนี้มากหนองนี้อยู่ทางทิศใต้ของเมืองพะเนียดหรือเมืองกาไว) ส่วนน้องชาย (เจ้าพงษ์สุริยามาศ) ยกเข้าตีทางปีกขวา เดินทัพแต่ทิศเหนือแล้วตีโอบล้อมไปทางทิศตะวันตกของเมืองปลายปีกทัพและทัพหนุนมาจคริมฝั่งแม่น้ำจันทบุรี เพื่อตีล้อมหนุนเข้าไปตีทางทิศตะวันตกของเมืองเพื่อล้อมเมืองไม่ให้นางกาไวหนีออกไปได้ ทัพลาวให้ตั้งมั่นเตรียมพร้อมอยู่ที่บ้านลาว (เดี๋ยวนี้มีชื่อว่าบ้านลาวอยู่ในหมู่ ๑๓ ของตำบลพลับพลา) ทัพขอมได้ตั้งมั่นอยู่ที่บ้านขอม (อยู่ถัดบ้านลาวลงไปเป็นหมู่ ๑ ของตำบลจันทนิมิตฝั่งแม่น้ำจันทบุรี)

พระนางกาไวก็จัดทัพสู้รบและป้องกันเมืองไว้ทุกด้าน ทหารเริ่มรบปะทะกันที่ห้วงทำการ (เดี๋ยวนี้เขียนชื่อเป็นห้วงธรรมการ) อยู่ระหว่างตำบลพลับพลาและตำบลคลองนารายณ์ทางทิศเหนือของเมืองนางกาไว แล้วกองทัพทั้งสองฝ่ายทำการรบกันทุกด้าน ทางด้านเหนือและทางด้านตะวันตกของเมืองรบกันรุนแรงที่สุด ทางด้านตะวันตกข้างทรงของเจ้าพงษ์สุริยามาศพบกับข้างทรงของพระไวทศน์ (โอรสของพระนางกาไว) ก็ขับช้างวิ่งเข้าชนรบพุ่งกันด้วยความสามารถ ช้างของพระไวทศน์เสียที เจ้าพงษ์สุริยามาศได้ทำก่ฟืนด้วยจ้าว (หอกค้ำยาว) ถูกพระไวทศน์สิ้นพระชนม์บนหลังช้าง ช้างวิ่งหนีกลับเข้าไปในเมือง ทหารไพร่พลก็รบกันอย่างตะลุมบอน ทหารพระนางกาไวก็แตกถอยหนีเข้าไปในเมือง (ช้างเจ้าสุริยามาศรบชนกันกับพระไวทศน์ตรงที่เกาะทัพแตก เดี๋ยวนี้เรียกเพี้ยนเป็นเกาะตะแบกอยู่ทางทิศตะวันตกของวัดทองทั่ว)

พระนางกาไวทราบว่าพระไวทศน์สิ้นพระชนม์ในการรบ ทหารก็แตกหนีร่นถอยเข้าเมืองก็คิดจะตัดศึกไม่ให้ทหารฝ่ายตรงข้ามตีเข้าไปโดยความรุนแรงและคิดจะหนีออกจากเมือง จึงให้เอาทองคำส่วนหนึ่งหว่านให้ทหารของเจ้าพงษ์สุริยามาศตามแนวรบซึ่งล้อมไปด้วยกอไผ่ป่า และให้

ทหารประกาศว่าในเมืองไม่มีอะไรแล้วเงินทองเอาออกหว่านให้ทหารหมด ทหารของเจ้าไกรวงษ์ และเจ้าพงษ์สุริยามาศ ก็ถางกอไผ่เก็บเงินทองกันเป็นการใหญ่ เดียวนี้ก็ยังมียทองหลงเหลืออยู่บ้าง ที่ตรงนี้เรียกว่าโคกทองทั่วเพราะเป็นโคกใหญ่สูงมีทุ่งล้อมรอบ วัดที่ตั้งอยู่ในที่นี้บริเวณนี้จึงได้ นามว่าวัดทองทั่ว พระนางกาไวรวบรวมทรัพย์ที่มีค่าได้พอสมควรแล้วก็เตรียมหนีออกทางด้านใต้ ของเมืองก็พบกับทัพเจ้าไกรวงษ์จับทหารล้อมเข้ามา พระนางกาไวหนีออกไม่ได้จึงกลับเข้า ในเมืองเอาทรัพย์อันมีค่าชุดหลุมฝังซุกซ่อนไว้ โดยเฉพาะส้วมหรือเว็จพระนางกาไวได้เอาทองคำ รูปพรรณต่าง ๆ ทิ้งลงไปมากที่สุด แล้วก็เข้าห้องบรรทมดื่มยาพิษอันชื่อว่ามหาไวสินพระชนม์ อยู่ในห้องบรรทมนั้น

เจ้าไกรวงษ์และเจ้าพงษ์สุริยามาศ เมื่อรบศึกได้ชัยชนะตีเมืองกาไวได้แล้วก็พักทัพ อยู่ในเมืองจัดการเกี่ยวกับราชทรัพย์ เมื่อรวบรวมได้เสร็จแล้วก็ทำการบูรณะวัดทองทั่ว เมื่อบูรณะ เรียบร้อยแล้ว ก็ยาตราทัพไปตั้งที่สระดักบาตรเพื่อทำบุญดักบาตรฉลองชัยชนะกันที่นี่ (สระนี้ขุด เมื่อสมัยเจ้าไกรวงษ์, พงษ์สุริยามาศยกมารบ เพื่อใช้น้ำเดี๋ยวนี้อยู่ที่บ้านดาวเรือง ตำบล ปลับพลาหมู่ที่ ๑๐) ส่วนคนที่อยู่ในพื้นเมือง ใครจะสมัครไปด้วยก็รับไป ใครไม่ไปก็ทรงอนุญาต ให้อยู่ที่เดิม เมื่อฉลองชัยชนะที่สระดักบาตรแล้วก็มาสร้างบูรณะวัดปลับพลา เมื่อสร้างบูรณะ วัดปลับพลาเรียบร้อยแล้วให้ชื่อว่า วัดปลับพลาชัยศิริ ที่หน้าโบสถ์ให้วาดรูปเจ้าพงษ์สุริยามาศ ทรงชนช้างรบชนะช้างทรงพระไวยทศน์ไว้ด้วยเพื่อเป็นที่ระลึกในชัยชนะครั้งนี้ เมื่อเสร็จสร้างซ่อม บูรณะวัดปลับพลาชัยศิริแล้ว ก็เสด็จยาตราทัพกลับไปสร้างเมืองใหม่ที่เขาสามสับ ชื่อว่าเมือง สามสับประทับอยู่ที่เมืองนี้ต่อไป (เมืองสามสับเดี๋ยวนี้เป็นเมืองร้างอยู่ในอำเภอโป่งน้ำร้อน ที่เมือง ร้างแห่งนี้มีทรัพย์ในดินอันมีค่าอยู่มาก)

นิทานหรือตำนานเรื่องนี้ก็จบลงเพียงเท่านี้ ส่วนสระที่ขุดไว้ใช้น้ำในกองทัพครั้งนั้น มีสระหนองอีกหลายแห่งไม่ได้เขียนไว้เพราะเป็นสระหนองเล็กๆ

ผู้ให้ข้อมูล ครูโพธิ์ เรืองเวชติวงศ์
อดีตครูใหญ่โรงเรียนวัดปลับพลาจังหวัดจันทบุรี

หมายเหตุ

๑. จะเห็นว่าชื่อตัวละครทั้งสองสำนวนจะผิดเพี้ยนกันไปและเมื่อมีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรก็สะกดแตกต่างกันไป
๒. สำนวนที่สองจะมีการโยงสถานที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับด้ายมากขึ้น ขอให้ผู้อ่านเข้าใจว่า เรื่องนี้เป็นเพียงตำนานไม่ใช่ประวัติศาสตร์

ที่มาของชื่อ “จันทบุรี”

คำว่า “จันทบุรี” ผูกโยงกับตำนานของชาวชอง (มอญ – เขมร) ชนพื้นเมืองดั้งเดิมของ จังหวัดจันทบุรี

ชื่อเมืองจันทบุรี สมัยก่อนเรียกและเขียนหลายอย่าง เช่น จันตะบูน จันทบูรณ จันทบูร จันทบูน จันทน์บูรณ

คำว่า “จันตะบูน” เป็นคำที่ชาวบ้านเรียกขานสืบทอดกันมา สันนิษฐานว่า เมืองนี้มีต้นจันทน์กับต้นตะบูนมาก จึงเรียกเมืองนี้ว่า “จันตะบูน” บางท่านว่า เพราะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก จึงเรียกว่า “จันทบูรณ” บางท่านว่า เนื่องจากเมืองนี้มีต้นจันทน์มาก “จันทน์” เป็นชื่อพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง มีเนื้อ ดอก หรือ ผลหอม ใช้ทำยาไทยและปรุงเครื่องหอม จึงเรียกว่า “จันทบูรณ” ต่อมาตัด “ณ” ออกเหลือจันทบูร แล้วเปลี่ยนบูรเป็นบุรี จึงเป็น “จันทบุรี”

แต่บางท่านให้เหตุผลว่า ที่เรียกว่าจันทบุรี หมายถึง พระจันทร์หรือดวงจันทร์ เป็นของสูงให้ความร่มเย็นเป็นสุขต่อมนุษยโลก ฉะนั้นจึงได้รับสมญานามว่า “จันทบุรี” เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองในสมัยนั้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานธงประจำกองลูกเสือเป็นรูปดวงจันทร์ มีรูปกระต่ายอยู่ภายใน ทางราชการและเทศบาลเมืองจันทบุรี ถือรูปกระต่ายภายในดวงจันทร์เป็นสัญลักษณ์ประจำเมือง

ส่วน ชอง ชนพื้นเมืองเดิม เรียกเมืองนี้ว่า “จันทะบูน” ตามตำนานของชาวชองที่เล่าขานสืบทอดกันมาว่าเวลาที่สร้างศาลเทพารักษ์ สำหรับรักษาบ้านเมือง จะมีคนดีร้องร้องป่าวเรียกหาคนชื่อ อิน จัน มั่น คง ถ้าใครมารับ เขาก็จะเอาตัวไปฝังลงหลุมเสาหลักเมือง

และแล้ว วันที่ดีร้องร้องเรียกป่าวเรียกหาคนชื่อ อิน จัน มั่น คง ก็มาถึง นางจันทกำลัง ท้องแก่ไปเยี่ยมกระต่ายจากเพื่อนบ้านมาทวนขนม เสร็จแล้วก็ยกกระต่ายขึ้นทูนหัวเอาไปส่ง ขณะที่เดินไปก็มีคนมาร้องเรียกว่า จัน แก่ก็มารับ จึงถูกนำตัวไปฝังลงหลุมพร้อมด้วยกระต่ายที่ทูนหัวไป เอาเสาหลักเมืองกระแทกใส่ร่างของนางจันแล้วก่อกำแพงเมืองปิดทับไว้เมืองนี้จึงได้ชื่อว่า “จันทบูน” หมายความว่า นางจันที่มีกระต่ายครอบหัว “จัน” มาจากชื่อนางจัน “ทะ” มาจากกระต่าย “บูน” ย่อมาจาก กระบูน (ภาษาชอง) แปลว่า หลังกา เดิมอาจจะเรียกว่า “จันทะกระบูน” แปลว่า นางจันที่มีกระต่ายเป็นหลังกา หรือนางจันที่มีกระต่ายครอบหัว ต่อมาเสียง “กะ” ตกกร่อนไป จึงเป็น “จันทะบูน”

ครั้งคนไทยอพยพหลังไหลเข้ามาอยู่เมืองนี้มากขึ้น คำว่า “บุญ” คงไม่คุ้นหูคนไทย
จึงลากเข้าหา คำว่า “บุรี” เป็นจันทบุรี เสียง บู หดสั้นเข้า จึงเป็น “จันทบุรี” (โรงพยาบาล
พระปกเกล้า, ๒๕๕๕)

ตำนานบ้านบางกะจะ

เดิมที่บ้านบางกะจะเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่ห่างจากตัวเมืองจันทบุรีประมาณ ๗ - ๘ กิโลเมตร การคมนาคมไปมาไม่ค่อยสะดวก ต้องเดินทางด้วยเท้า หมู่บ้านนี้มีป่าไม้หนาแน่นและติดกับคลอง จึงมีสัตว์จำพวกนกและกาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพวกกา ดังนั้นในตอนเย็นของทุกวันจะได้ยินพวกนก กาส่งเสียงร้องกันดังลั่นอยู่บนต้นไม้ ฉะนั้นถ้าใครมาเที่ยวหรือผ่านมาในบ้านนี้ในตอนเย็น ๆ ก็จะได้ยินเสียงร้องของสัตว์พวกนี้ดังสนั่นป่า ดังนั้นคนทั่ว ๆ ไปจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านบางกาจับ” แต่ต่อ ๆ มา ก็มีการเปลี่ยนไปเป็น “บ้านบางกะจะ” จนถึงปัจจุบันนี้

ปัจจุบันบางกะจะเป็นชื่อตำบล ๆ หนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีทั้งหมด ๑๒ หมู่บ้าน แต่ที่เรียกกันว่า “บางกะจะ” นั้นหมายถึงหมู่ที่ ๑ ของตำบลนี้ ส่วนหมู่บ้านอื่น ๆ ก็มีชื่อกันแตกต่างออกไป เช่น บ้านตะบะกเตี้ย บ้านท่าแฉลบ บ้านเก่า บ้านหัวหิน บ้านป่าไผ่ บ้านเกาะลอย เป็นต้น แต่ชื่อดังกล่าวก็อยู่ในตำบลบางกะจะทั้งสิ้น

ปัจจุบันหมู่บ้านบางกะจะได้เจริญกว่าเมื่อก่อนมาก มีตลาดภายในหมู่บ้าน จนจัดตั้งเป็น “สุขาภิบาล” ปัจจุบันเป็นเทศบาลตำบลบางกะจะ การคมนาคมติดต่อก็สะดวก เป็นทางผ่านของตัวเมืองจันทบุรี และอำเภอท่าใหม่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งคือ “ค่ายเนินวง” ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ ซึ่งนับเป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดจันทบุรี

ผู้ให้ข้อมูล นายธารินทร์ ศรีจันทร์

ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ตำนานหมู่บ้านโป่งแรด

หมู่บ้านโป่งแรด เดิมเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีผู้ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่เพียง ๑๐ หลังคา ตั้งอยู่ในป่าดงดิบ ห่างจากเขาพระบาทออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑ กิโลเมตร และมีแม่น้ำไหลผ่านกลางหมู่บ้าน ๒ สาย เรียกว่า คลองโป่งแรด และคลองว่านเหลือง ทางทิศเหนือของหมู่บ้านมีหนองน้ำและเป็นโป่ง ดินกับโป่งออกไปทางทิศตะวันตกเป็นเนินใหญ่และยาว มีความกว้างประมาณ ๑ กิโลเมตร ยาวประมาณ ๓ กิโลเมตร อาศัยกำบอกเล่าต่อกันมาว่า บริเวณเนินดินและป่าทึบของหมู่บ้านนี้ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ทั้งสัตว์น้อยใหญ่มากมาย เช่น นก ลิง ค่าง เสือ หมี แรด เป็นต้น สัตว์เหล่านี้ใช้หนองน้ำที่อาบกิน แรดซึ่งเป็นสัตว์ที่อาศัยประจำอยู่ในแถบน้ำได้ลงมาที่โป่งเป็นประจำ แล้วขึ้นไปหากินบริเวณเนิน พร้อมทั้งสลัดโคลนตมไว้มากมาย จนกลายเป็นเนินสูงเหนือพื้นดินมาก เพราะดินที่ติดตัวแรดขึ้นไปจากที่โป่งนั้น ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงขนานนามว่า “หมู่บ้านโป่งแรด” ตั้งแต่นั้นมา

ผู้ให้ข้อมูล นายประทุม วานิชศรี

ตำนานอำเภอท่าใหม่

อำเภอท่าใหม่นี้ แต่เดิมก็คืออำเภอเขาพลอยแหวน เขาพลอยแหวนนี้อยู่ในเขตอำเภอท่าใหม่ของจันทบุรี แรกทีเดียวเรียกว่า อำเภอเขาพลอยแหวน แล้วประมาณปี พ.ศ. ๒๔๔๐ มาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอท่าใหม่ สาเหตุที่เปลี่ยนก็เพราะว่า ต่อมาที่ริมทะเลเขาพลอยแหวน ตรงท่าใหม่ได้กลายเป็นท่าเรือแห่งใหม่ ที่เรือจากกรุงเทพฯ ซึ่งแล่นรับส่งผู้คนและสินค้าก่อนจะมีถนนสุขุมวิทแวะจอดที่ท่าแห่งใหม่นี้ จนบริเวณนั้นกลายเป็นชุมชนค้าขายหนาแน่น ที่ว่าการอำเภอ ก็เลยย้ายไปตั้งที่นั่นเมื่อไปอยู่ท่าใหม่ก็ต้องเปลี่ยนชื่ออำเภอท่าใหม่ตามไปด้วยจนถึงทุกวันนี้

ผู้ให้ข้อมูล นายสุทัศน์ พฤทธากิจ
ครูใหญ่โรงเรียนหนองสีงา อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
และอดีตผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลจันทบุรี

ตำนานหมู่บ้านหนองตาลัน

หมู่บ้านหนองตาลันเป็นหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง ของอำเภอท่าใหม่ ประชาชนส่วนใหญ่ มีอาชีพในการทำสวนผลไม้ เช่น สวนเงาะ ทุเรียน มังคุด ฯลฯ เป็นเพราะเหตุใดชื่อของหมู่บ้าน จึงได้ชื่อว่า “หมู่บ้านหนองตาลัน”

นับย้อนกลับไปได้ประมาณ ๕๐ ปี ณ ถิ่นหมู่บ้านแห่งนี้มีหนองน้ำ ซึ่งมีปลาชุกชุม มีนกเป็ดน้ำ นกต่าง ๆ มาหาปลาในน้ำจากหนองน้ำเป็นอาหารมีบัวสายสีชมพู สีขาวบานสะพรั่ง มองดูแล้วเพลินสวยงามยิ่งนัก เหมาะที่จะใช้เป็นที่พักผ่อนได้เป็นอย่างดี แต่ในขณะนั้นยังไม่มีใครอาศัยอยู่ไม่มากนัก จึงทำให้ดูวังเวงไป และ ณ ที่หนองน้ำนี้เองมีสัตว์จำพวกหนึ่งอาศัยอยู่บริเวณ ขอบหนองน้ำเป็นจำนวนมาก คือ “ลัน” ซึ่งจากการบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล พอบรรยายรูปร่าง ลักษณะของลันได้ คือมีลำตัวคล้ายตะกวด แต่มีเกล็ดรอบตัว สัตว์ชนิดนี้ใช้เป็นอาหารได้ด้วยสาเหตุที่มีสัตว์ชนิดนี้อยู่มาก มองไปทางไหนก็พบแต่ตัวลัน จึงมีคนพูดกันติดปากว่า “หนองตาลัน” พูดกันต่อ ๆ มา ก็เพี้ยนไปจนในที่สุดก็เพี้ยนไปเป็นชื่อเรียกหมู่บ้านว่า “หมู่บ้าน หนองตาลัน” ในปัจจุบันนี้สัตว์ชนิดนี้สูญพันธุ์ไปแล้ว คงเป็นเพราะสัตว์ชนิดนี้ไม่รู้จักป้องกัน ตัวเองก็ได้ เวลาตกใจหรือมีอะไรมาถูกตัว มักจะขดตัวกลม ทำให้สะดวกต่อการจับไปเป็นอาหาร จึงทำให้สัตว์ชนิดนี้สูญพันธุ์ไปในที่สุด

บางตำนานกล่าวว่า เมื่อก่อนมีบ้านของ “ตาลัน” ปลูกอยู่ใกล้กับหนองน้ำ เมื่อตาลันตายลง จึงเรียกหนองน้ำนั้นว่า “หนองตาลัน” ต่อมาจึงกลายเป็นชื่อของหมู่บ้าน ตำนานหมู่บ้านหนองตาลันก็มีมาดังนี้เอง

ผู้ให้ข้อมูล คุณลุงมัน กิจอุดม

หมู่บ้านโป่งกวาง

ในสมัยโบราณ พื้นที่บริเวณแถบนี้เป็นป่าทึบมาก และมีสัตว์อาศัยอยู่มากมายในบริเวณนี้ ได้มีหนองน้ำอยู่แห่งหนึ่ง ซึ่งหนองน้ำแห่งนี้ในฤดูแล้งน้ำจะแห้งลงดินในก้นหนองน้ำแห่งนี้จะมี รสเค็มและจะมีสัตว์ป่ามากมาย เช่น ช้างป่า กวางป่า วัวป่า หมูป่า ตลอดจนกวางป่า มากินดิน ในหนองน้ำแห่งนี้ ชาวบ้านเรียกว่าสัตว์ลงกินโป่ง เพราะดินเค็ม ฉะนั้นเมื่อถึงฤดูแล้งชาวบ้าน จะพากันไปล่าสัตว์ เพื่อเอาน้ำเป็นอาหาร ต่อมาได้มีนายพรานผู้หนึ่งไปยกห้างบนต้นไม้ ใกล้หนองน้ำแห่งนี้เพื่อดักรอสัตว์ที่ลงกินโป่งในเวลากลางคืน ประมาณ ๒ ขามเศษ นายพราน ก็ได้เห็นคนมากมาย แบกข่อ แบกแห ลงไปในโป่งเพื่อจะหาปลา นายพรานก็ฟังเสียงดูว่าเป็นคน หมู่บ้านไหน แต่ก็ฟังไม่รู้เรื่อง จนรุ่งสาง นายพรานก็เห็นพวกจับปลาขึ้นจากโป่งเดินหายเข้าไป ในป่า นายพรานรองจนพระอาทิตย์ขึ้น นายพรานก็ลงจากห้างไปที่ริมโป่ง นายพรานได้พบรอยเท้า ของกวางมากมาย ไม่พบรอยเท้าคนหาปลาเลย นายพรานก็กลับเข้าไปในหมู่บ้านเล่าเรื่องที่ตน ได้พบเห็นให้ชาวบ้านฟัง ชาวบ้านต่างวิพากษ์วิจารณ์กันต่างๆ นานา บ้างก็ว่านายพรานเวลาไป ล่าสัตว์ไม่ได้บอกเจ้าที่เจ้าทาง ที่รักษาโป่ง เจ้าที่เจ้าทางที่รักษาโป่งหวงแหนกวางมาก เมื่อนายพรานไปล่าสัตว์ จึงไม่ให้นายพรานเห็นกวางของท่าน ต่อมาเมื่อนายพรานไปล่าสัตว์ นายพรานก็ได้บนบานสานกล่าวก่อน นายพรานจึงได้กวาง ชาวบ้านจึงพากันเรียกว่า เจ้าโป่งกวาง ซึ่งต่อมามีคนเข้ามาอาศัยอยู่มาก จึงเรียกเป็น บ้านโป่งกวาง ปัจจุบันบ้านโป่งกวางอยู่ในตำบล เขาบายศรี อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ผู้ให้ข้อมูล นายปลื้ม จันทกิจ
ครูโรงเรียนบ้านหนองคล้า ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ตำนานวัดเขาสุกิม

วัดเขาสุกิมตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลเขาบายศรี อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เดิมกาลนานมานี้มีผู้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาเล่าให้ฟังว่า แต่แรกก่อนนั้นที่จะมีชื่อวัดเขาสุกิม ได้มีชาวบ้านแถบเขาสุกิมนั้น วันดีคืนดีจะเห็นแสงสว่างแวววาวอยู่บนยอดเขา มีลำแสงคล้าย พญานาคระยิบระยับ ส่วนมากจะเป็นวัน ๘ ค่ำกับ ๑๕ ค่ำ มักจะปรากฏให้เห็นเสมอ สมัยนั้นมี พระครูดงค้องค์หนึ่งมาปักกรดอยู่ที่บ้านเนินดินแดง และเห็นว่าเนินดินแดงนั้นเป็นบริเวณที่สงบ ก็สร้างที่พักสงฆ์ราว พ.ศ. ๒๕๐๐ ต่อมาก็มีชาวบ้านผู้ใจบุญนำข้าวปลาอาหารไปถวายพระภิกษุ ที่พักอยู่ที่พักสงฆ์เนินดินแดง และก็เล่าสิ่งประหลาดที่เกิดบนยอดเขาสุกิม ก็ทราบว่าเป็นสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ จึงพร้อมด้วยอุบาสกอุบาสิกาได้ช่วยกันสร้างเป็นที่พักสงฆ์อีกแห่งหนึ่ง ประกอบไปด้วย นายขาว นายมา นายสง่า และมีอีกมากเท่าที่จำได้ อยู่มาไม่นานนักพระครูดงค้องค์นั้น ก็ได้ย้าย จากที่พักเนินดินแดง มาพักยังที่พักสงฆ์สร้างใหม่ คือ บริเวณเขาสุกิม ตามคำบอกเล่าจากผู้รู้เล่าต่อให้ฟังว่าท่านพระครูดงค้องค์นั้นรู้ด้วยญาณให้ฟังว่า บริเวณเขาสุกิมนั้นมีของมีค่ามหาศาล มีทอง เพชร นิล จินดา เจ้าป่าเจ้าเขาจึงปล้นชิงให้เห็นลำแสงเป็นตัวพญานาคเพื่อปกป้องมิให้ผู้ใด เข้าไปทำลายหรือไปหยิบฉวยสมบัติของตัวเอง และยังกล่าวไว้อีกว่าผู้ที่มีบุญหรือมีญาณแก่กล้าเท่านั้น จึงจะเห็นลำแสงที่ปรากฏเป็นตัวพญานาค

จากบัดนั้นมาจนบัดนี้ที่พักสงฆ์เขาสุกิมนั้นก็ได้กลายมาเป็น วัดเขาสุกิม พระครูดงค้องค์นั้นก็คือ ท่านพระอาจารย์สมชาย จิตวิริโย ได้สร้างเป็นวัดครบเท่าทุกวันนี้

และยังมีผู้รู้ยังบอกเล่าอีกว่า คำว่าเขาสุกิมนั้น แปลว่า ของสุกหรือทองดี

ผู้ให้ข้อมูล นายขาว หอมนาม
แห่งวัดเขาสุกิม

ตำนานวัดสามผาน

เดิมทีเดิมมีนายพราน ๓ คน ออกล่าช้างงา ๒ เชือกพี่น้องในป่าทึบ และในป่าทึบนั้น จะมีหนองน้ำแห่งหนึ่งอยู่กลางป่า นายพราน ๓ คนนั้นได้พบช้างงาสองเชือกพี่น้อง และได้ฆ่า ช้างงาสองเชือกพี่น้องด้วยหน้าไม้อาบยาพิษตายที่บริเวณหนองน้ำแห่งนั้น ต่อมาจึงได้ตั้งชื่อ หนองน้ำนั้นว่าหนองตายโหง และต่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการตั้งตำบลขึ้น จึงได้นำเอา เหตุการณ์ในครั้งนั้นมาเป็นชื่อตำบลสองพี่น้อง ต่อมาอีกไม่นานนายพรานสามคนนั้นได้มองเห็น ถึงบาปบุญ จึงได้สร้างวัดขึ้นที่บริเวณใกล้หนองน้ำแห่งนั้น เพราะบริเวณนั้นเป็นถิ่นอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การสร้างวัด จึงให้ชื่อวัดนั้นว่า “วัดสามพราน” ต่อมาภาษาสามพรานจึงเพี้ยนเป็น “วัดสามผาน” และเรียกวัด สามผานมาจนถึงปัจจุบันนี้

ผู้ให้ข้อมูล นายชุ่ม เพ็ญโสม

เขาพลอยแหวน

เป็นเขาสูงเล็ก ๆ ที่มีค่ามาก สูงประมาณ ๑๕๐ เมตร ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑๒ กิโลเมตร ในทางสายจันทบุรี - อำเภอท่าใหม่มีทางวกวนขึ้นไปได้บนยอดเขาถึงวัดเขาพลอยแหวน มีเจดีย์โบราณแบบลังกา สร้างในรัชกาลที่ ๔ มีศาลา หอระฆัง และมณฑปพระพุทธบาท บนนี้มองเห็นวิวทัศนเมืองจันทบุรีได้ทั่วไป ที่เรียกว่า “เขาพลอยแหวน” เพราะเป็นสถานที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ทับทิม นิล พลอยสีต่าง ๆ ที่เรียกว่า สตาร์แซฟไฟร์ มีราคาสูงเป็นที่นิยมกันมากทั่วโลก บุษราคัมสีเหลืองหรือสีน้ำผึ้ง ไพฑูริยสีน้ำเงินนิยมกันมาก ราคาแพง เพราะนาน ๆ จึงจะพบเม็ดโต ๆ สักครั้ง

ผู้ให้ข้อมูล นางสาว ผลการ

๒๕๑ เทศบาล ๑ อ.ขลุง จ.จันทบุรี

แหล่งพลอยจันทบุรี (เขาพลอยแหวน)

มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า แต่เดิมนั้นเมืองจันทน์ไม่มีพลอย อยู่มาวันหนึ่งชาวบ้านได้เห็นแสงโชติช่วงเป็นดวงระยิบระยับลอยพุ่งมาตกลงที่เขาพลอยแหวน เมื่อไปดูจึงพบวัตถุมีรัศมีเป็นประกายสีเขียวอยู่ในหลุมเชื่อกันว่าเป็นแม่พลอย จึงทำการสักการบูชากันอย่างเอิกเกริก แต่พอจะจับแม่พลอย แม่พลอยก็มีปาฏิหาริย์หลุดหนีลอยไป บรรดาลูกพลอยนับหมื่นนับพันก็ลอยไปด้วย ว่ากันว่าหากใครเอามือ ไห กระบวย ครอบไว้ได้ทันในตอนนั้น ก็จะได้เม็ดพลอย ส่วนลูกพลอยที่หนีไปไม่ทันก็ตกหล่นจมดิน กลาดเกลื่อนทั่วบริเวณ กลายเป็นพลอยหลากสีที่ซุกซ่อนอยู่ใต้ผืนดินจวบจนปัจจุบัน

ตำนานหมู่บ้านต้นกระบองทองแก่

“หมู่บ้านต้นกระบองทองแก่” เป็นหมู่บ้านชนบท ขึ้นกับตำบลนาขายอาม อำเภอท่าใหม่ เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพในการรับจ้าง ผมเป็นครูที่ได้รับการบรรจุมาอยู่ที่ โรงเรียนบ้านต้นกระบอง จึงสนใจชื่อของหมู่บ้านแห่งนี้มาก และได้รับฟังตำนานของหมู่บ้านมา ดังนี้

เมื่อก่อนหมู่บ้านแห่งนี้มีต้นกระบองใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง สูงตระหง่าน สง่างาม แต่ในเวลาต่อมาปรากฏว่าบริเวณเหนือโคนต้นกระบองนั้นมีลักษณะนูนออกมา ในที่สุดก็นูนออกมามาก จนเห็นได้ชัด มองดูแล้วคล้ายกับลักษณะของคนท้องแก่ ผู้คนก็นำของมา เช่น บวงสรวงบูชา เป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้านมาก เมื่อหมู่บ้านเริ่มเจริญขึ้นได้มีโครงการตัดทางผ่านหมู่บ้าน บังเอิญเส้นทางที่ตัดผ่านนั้นมีต้นกระบองดังกล่าวขวางทางอยู่ จึงจำเป็นต้องโค่นต้นกระบองก่อน ชาวบ้านก็คัดค้านเพราะกลัวว่าวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ที่ต้นกระบองนั้นจะอาละวาด แต่ในที่สุดก็ต้องโค่นต้นกระบองนั้นจนได้ และในคืนนั้นเอง ชาวบ้านก็ได้ยินเสียงโหยหวนของผู้หญิงร้องแสดงความเจ็บปวดและคร่ำครวญหาลูกตลอดทั้งคืน ในวันรุ่งขึ้นผู้นำหมู่บ้าน จึงได้เชื่อว่า “เจ้าแม่ต้นกระบอง” กำลังอาละวาด จึงได้ประชุมลูกบ้านและตกลงตั้งศาลเพียงตาให้วิญญาณนั้นได้มีที่สิงสถิต และทำพิธีขอขมาต่อดวงวิญญาณนั้น ในคืนต่อมาเสียงโหยหวนนั้น จึงได้เงียบไป “ศาลเจ้าแม่ต้นกระบองทองแก่” นี้ต่อมาได้เป็นที่เคารพกราบไหว้ของคนในหมู่บ้าน สืบมาจนทุกวันนี้ และด้วยสาเหตุนี้เองหมู่บ้านเล็ก ๆ หมู่บ้านนี้ จึงได้ชื่อว่า “หมู่บ้านต้นกระบองทองแก่”

ปัจจุบันหมู่บ้านต้นกระบองทองแก่ เป็นหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ของตำบลนาขายอาม อำเภอท่าใหม่ ปัจจุบันได้แยกเป็น อำเภอนาขายอาม จังหวัดจันทบุรี ในหมู่บ้านนี้มีการเข้าเจ้าเข้าทรงด้วย หากท่านมีความสนใจทางไสยศาสตร์ด้วย

ผู้ให้ข้อมูล คุณป้าปิ่น ดันเกษม

คุณสุพรรณ ะโร

โรงเรียนบ้านต้นกระบอง

ตำนานตลิ่งทอง

คำว่า “ตลิ่ง” หมายถึงเนินนั่นเอง “ตลิ่งทอง” เป็นชื่อของเนินแห่งหนึ่งบนถนนสุขุมวิท บริเวณหมู่บ้านตลิ่งทอง ตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพงแสน

ตามตำนานมีเรื่องเล่าว่ามีโจรกลุ่มหนึ่งได้ขโมยของจากชาวบ้านมากมาย ทั้งข้าวของเงินทอง และได้รับหนีไปก่อน แต่ก่อนที่จะไปนั้นพวกโจรเหล่านั้นได้ฝังสิ่งของที่ขโมยมาได้ไว้ที่เนินแห่งหนึ่ง ต่อมาโจรเหล่านั้นถูกจับได้และถูกฆ่าตายหมด สมบัติเหล่านั้นจึงยังคงถูกฝังไว้ มีผู้เล่าว่าเมื่อถึงวันดีคืนดีจะเห็นแสงสว่างรุ่งโรจน์ เป็นรัศมีแผ่ออกมาให้เห็นเป็นที่น่าสนใจยิ่งนัก แต่พอไปใกล้ แสงนั้นก็หายไปเป็นที่น่าหวาดกลัวของชาวบ้านแถบนั้น ไม่มีใครกล้าแตะต้องของที่ฝังนั้น จึงได้มีการกล่าวขานกันถึงตลิ่งนี้มากและได้เรียกเนินแห่งนั้นว่า “ตลิ่งทอง” จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ ตลิ่งหรือเนินแห่งนี้ก็ยังเรียก “ตลิ่งทอง” อยู่ไม่เปลี่ยนชื่อ

บางตำนานก็กล่าวว่า “ตลิ่งทอง” ตั้งบ้านอยู่ที่บริเวณตลิ่งแห่งนี้ ครั้นเมื่อตลิ่งทองตายชาวบ้านจึงได้เรียกตลิ่งนั้นว่า “ตลิ่งทอง” มาจนทุกวันนี้

ผู้ให้ข้อมูล นายช่อ แซ่ลี

ตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดจันทบุรี

สระแก้ว

“สระแก้ว” เป็นชื่อหมู่บ้านขึ้นอยู่กับตำบลพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี มีวัดประจำหมู่บ้าน เรียกวัดสระแก้ว มีประวัติตำนานเล่าขานกันมาว่าดังนี้

ณ ที่นี้มีภูเขาเตี้ย ๆ ลูกหนึ่ง บนยอดเขามีสระน้ำ ลักษณะเป็นน้ำเขาใสสะอาดเย็นชื่นใจ และมีตาขายสองคนผิวเมื่ยกันหนึ่ง ปู่กับบ้านเรือนอาศัยอยู่ดินเขา ตะแถมเป็นคนยากจนทุกตะแถมใจ อาศัยเก็บผักหักฟันไปขายหรือแลกเปลี่ยนข้าวปลาอาหารจากชาวบ้านร้านตลาด บางครั้งบางครั้งวาก็ล่าสัตว์เล็ก ๆ เช่น กระต่าย กระรอก นกกินเป็นอาหาร และสองคนตาขายนี้มีโรคประจำตัวที่สังกรรมรังเกียจ คือเป็นขี้ทูต ภูมิคุ้มหรือโรคเรื้อน ตามร่างกายเป็นแผลพุพองที่ไม่รู้จักหาย มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มอยู่ตลอดเวลา ซึ่งโรคนี้สมัยโบราณถ้าใครเป็นแล้วรักษาไม่หายเพราะการแพทย์ยังไม่เจริญ ยังไม่มีผู้คนพบตัวยาที่จะรักษาได้ ถ้าเป็นนาน ๆ อาการเข้าขั้นรุนแรงอาจถึงกับตาบอด มือกุด เท้ากุดได้

อยู่มาวันหนึ่ง ตาล่ากระต่ายติดตามรอยเลือดไปจนถึงยอดเขา พบว่ากระต่ายกระโดดลงไปในสระน้ำดังกล่าวนั้น เมื่อกระต่ายขึ้นจากสระบาดแผลก็หายและสามารถวิ่งหนีไปได้อย่างรวดเร็วเหมือนไม่เคยถูกยิงบาดเจ็บมาก่อน ตาเห็นแปลกจึงลงไปแช่น้ำในสระ เมื่อขึ้นมาจากสระ ความอัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้นคือแผลพุพองต่าง ๆ หายไปสิ้น น้ำเหลืองที่เคยไหลเยิ้มก็แห้งสนิท จึงมาบอกขายด้วยความดีใจ และเมื่อพาขายไปอาบน้ำในสระนี้ แผลพุพองของขายก็หายเช่นเดียวกัน มิช้ามินานข่าวนี้ก็กระจายไปทั่วอย่างรวดเร็วราวกับพายุ รู้ถึงหูเจ้าบ้านผ่านเมืองก็พากันมาดูชมและพิสูจนเห็นประจักษ์แจ้งแล้ว เจ้าเมืองก็รายงานไปยังส่วนกลางคือเมืองหลวงให้ทราบว่าได้พบสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ขึ้นอีกแห่งแล้ว ภายหลังเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจว่าเป็น

พราหมณ์ประจำราชสำนักกำหนดให้ใช้น้ำจากสระแก้วแห่งนี้ไปรวมกับน้ำศักดิ์สิทธิ์จากแหล่งอื่น ๆ ทว่าราชอาณาจักร สำหรับทำเป็นน้ำเทพมนต์ใช้ในพิธีมูรธาภิเษกหรือพิธีอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับน้ำ เช่น น้ำที่ทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น

สระน้ำศักดิ์สิทธิ์นี้ยังมีมาจนถึงทุกวันนี้ น้ำยังไม่แห้ง และชื่อที่เรียกว่า สระแก้วบางคนก็กล่าวว่าเป็นเพราะน้ำใสประดุจดังแก้ว แต่บางท่านก็ว่าในสระเคยมีแก้วรัตนชาติ ปัจจุบันสูญไปหมดแล้ว

อธิบายศัพท์

ทุกตะ (ทุก - ตะ - ตะ) ขากจน เจ็บใจ

จีทูด ชื่อโรคเรื้อนชนิดหนึ่ง ทำให้มือกุด เท้ากุด

กุกฐัง โรงเรือนซึ่งทำให้อวัยวะ เช่น มือและเท้ากุดเหี้ยนไป

มูรธาภิเษก น้ำรดพระเศียรในงานราชาภิเษก หรือพระราชพิธีอื่น ๆ

ผู้ให้ข้อมูล อาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ

เขายายศรี

“เขายายศรี” ปัจจุบันเป็นชื่อดำบล ๆ หนึ่งของอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรีและยังเป็นชื่อหมู่บ้าน ชื่อวัด รวมทั้งเป็นภูเขาลูกหนึ่งในตำบลนี้ด้วย และภูเขาลูกนี้เองที่มีประวัติตำนานบอกเล่ากันต่อ ๆ มา ดังจะกล่าวต่อไป

ครั้งหนึ่งนานมาแล้วภูเขาลูกนี้ยังไม่มีชื่อเรียก ชาวบ้านที่มาตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงรุ่นแรก ๆ ยังมีไม่กี่หลังคาเรือน พลเมืองน้อย ที่รกร้างว่างเปล่ามีมาก วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลา กลางคืนมักจะได้ยินเสียงคล้ายคนตรึลอยมาจากภูเขาลูกนี้ ชาวบ้านก็มีความเกรงกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บ้างก็ว่าเป็นภูตผีปีศาจมาหลอกหลอน วิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ จนคืนหนึ่งเทพยดาที่สิงสถิต อยู่บนภูเขาลูกนี้ ก็มาเข้าฝันชาวบ้านคนหนึ่ง สมมุติว่าชื่อนางพลอย ซึ่งต้องการทำบุญถวายอาหาร แก่พระพุทธรูป แต่ขาดด้วยขามที่สวยงาม เป็นเทพสังหรณ์ว่าให้ไปที่ภูเขาลูกนี้จุดธูปอธิษฐานที่หน้า ปากถ้ำเพื่อขอยืมด้วยขามที่สวยงามจากเทพยดาผู้ศักดิ์สิทธิ์ ปากถ้ำก็จะเปิดออก เมื่อเสร็จงานแล้ว ก็จงเอาด้วยขามมาคืนที่เดิม นางพลอยก็ปฏิบัติตามในฝันซึ่งได้ผลเป็นไปตามความฝันทุกประการ ส่วนเพื่อนบ้านชื่อนางฟัก เห็นด้วยขามที่สวยงามและรู้วิธีขอยืมจากปากถ้ำนางพลอยก็มีความโลภ อยากได้บ้าง จึงไปที่ภูเขาจุดธูปอธิษฐานขอยืมด้วยขาม ทันใดปากถ้ำก็เปิดออก มีด้วยขามสวย ๆ งาม ๆ เต็มไปหมด นางฟักก็ตื่นตื่นและขนด้วยขามออกจากถ้ำเต็มที เอาไปบ้านและไม่ต้องการ จะส่งคืน พอถึงคืนเดือนเพ็ญ ๑๕ ค่ำ เสียงดนตรีจากภูเขาลูกนี้ก็ดังขึ้นอีก เป็นเสียงดนตรี ที่มีความไพเราะเพราะพริ้งสำหรับคนอื่น ๆ แต่กับนางฟักและครอบครัวแล้ว ก็เป็นเสียงดนตรี ที่รบกวนโสตประสาทเป็นอันมากคล้าย ๆ กับเจ้าของด้วยขามในถ้ำบนภูเขากำลังเรียกร้องให้เอา ของไปคืน จิตใจนางฟักมีแต่ความร้อนรุ่มกระวนกระวายหาความสงบมิได้เลย จึงปรึกษากันภายใน ครอบครัวว่าจะต้องเอาของไปคืนและขอสมลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าป่าเจ้าเขาเจ้าของด้วยขาม นั้น พอสิ้นเสียงปรึกษาหารือกันแล้วเสียงดนตรีที่รบกวนก็หยุดเงียบลง ทุกคนขนลุกเกรียว ด้วยความกลัว

วันรุ่งขึ้นนางฟักและลูกหลานก็ช่วยกันทำบายศรีใบตองสดบรรจุข้าวสุก ไข่ต้มและ เครื่องเช่นบูชาอื่น ๆ เก็บด้วยขามสวยงามที่ยืมมาพากันไปที่ปากถ้ำบนภูเขา พอตั้งบายศรีลงแล้วก็ จุดธูปอธิษฐานขอสมลาโทษต่าง ๆ พร้อมกับขอสำนึกผิดขออภัย และขอคืนด้วยโลโอขามที่ยืม ไปนำมาคืน ปากถ้ำก็เปิดออก นางฟักและลูกหลานก็นำด้วยขามต่าง ๆ ไปเก็บคืนเข้าที่เดิม พากัน กลับมาที่อยู่อาศัยต่อไป

ยังมีชาวบ้านคนอื่นรู้กิตติศัพท์เรื่องนี้ ก็พากันมาจุดธูปอธิษฐานขอยืมด้วยขามบ้างแต่ประตู ถ้ำก็ไม่เปิดออกอีกเลย เห็นแต่บายศรีนั้นตั้งเด่นอยู่ จึงพากันเรียกภูเขาลูกนี้ว่า “เขายายศรี”

กันต่อ ๆ มา ภายหลังมีผู้คนเพิ่มขึ้นก็เรียก “บ้านเขาบายศรี” เมื่อชาวบ้านช่วยกันสร้างวัดประจำหมู่บ้านก็ตั้งชื่อว่า “วัดเขาบายศรี” เมื่อพลเมืองเพิ่มขึ้นแบ่งแยกเป็นตำบล เพื่อสะดวกในการปกครอง ก็เรียก “ตำบลเขาบายศรี” เนื้อหานิทานเรื่องนี้ก็มีแต่เพียงเท่านี้

คติสอนใจ นิทานเรื่องนี้ ชี้ให้เห็นโทษของความโลภที่พาให้ไม่สบายหูไม่สบายใจ เมื่อรู้สำนึกผิดก็จะได้รับการอภัย

ผู้ให้ข้อมูล อาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ

ตำบลเขาวัว

ประวัติความเป็นมา :

เล่าขานกันมาว่า มีตาและยายอาศัยอยู่บริเวณเชิงเขากลางหมู่บ้าน ได้เลี้ยงวัวฝูงหนึ่งในจำนวนนี้มีวัว ๒ ตัว มีขนเป็นสีขาว และสีเหลือง จึงตั้งชื่อว่าเจ้าเงินและเจ้าทอง ได้อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นเรื่อยมา ต่อมาตาและยายได้ปลูกพืชผักสวนครัวและปลูกไม้ยืนต้นหลายอย่างที่เป็นเอกลักษณ์อยู่ในปัจจุบัน คือ ต้นตาล ๒ ต้น อยู่บนเขา ต่อมาจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านเขาวัว” จนถึงปัจจุบัน ตำบลเขาวัวอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอท่าใหม่มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น ๕ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ ๑ บ้านเขาวัว หมู่ ๒ บ้านตัวลั้ง หมู่ ๓ บ้านหินลาด หมู่ ๔ บ้านเนินสูง หมู่ ๕ บ้านหนองคล้า หมู่ ๖ บ้านหนองคล้า หมู่ ๗ บ้านหนองคล้า หมู่ ๘ บ้านหนองปรือ หมู่ ๙ บ้านวังพอก (กฤษฎา รุ่งเรือง และคณะ. ๒๕๔๕)

ประวัติความเป็นมา :

ตำบลสีพยา เดิมมีเรื่องเล่ามาว่า ในเขตพื้นที่ของตำบลสีพยา มีถ้ำอยู่ใกล้กับน้ำตกสีพยา ภายในถ้ำมีงูขนาดใหญ่อาศัยอยู่ และงูที่อยู่ในถ้ำนั้นมีลักษณะเหมือนงอนอยู่บนหัว ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพญานาคจำนวน ๔ ตัว ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “สีพญา” ต่อมาจึงเพี้ยนกลายเป็น “สีพยา” (กฤษฎา รุ่งเรือง และคณะ. ๒๕๔๕)

เรื่องเล่า “เขาสะพานเคยเป็นเขาหัวโล้นมาก่อน”

ปัจจุบันนี้ประเทศไทยกำลังมีการรณรงค์ให้ปลูกป่ากันเป็นการใหญ่ ทั้งภาครัฐและเอกชน ผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือการเดินทางเป็นขบวนถือป้ายชักชวน ในโอกาสต่าง ๆ เป็นข่าวใหญ่ข่าวเล็กหรือไม่เป็นข่าวทำกันเจียบ ๆ ก็มี เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระเจ้าบรมราชินีนาถ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ส่วนมากจะทำในช่วงฤดูฝน เชิญชวนให้ปลูกไม้ยืนต้น หรือไม้ป่าต่าง ๆ เช่น ต้นสัก ต้นประดู่ ต้นมะค่า ต้นไม้แดง ฯลฯ และถึงกับออกกฎหมายอนุญาตให้เอกชนสร้างสวนป่าเป็นธุรกิจได้ เพราะทุกคนเห็นแล้วว่าป่าไม้กำลังจะหมดไปทุกที ต้องเร่งสร้างเสริมให้มีมากขึ้นเพื่อประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย จะไม่พรรณนาในที่นี้ แต่ท่านทราบหรือไม่ว่าเขาสะพานซึ่งเป็นวนอุทยานขณะนี้มีป่าไม้หนาแน่น ไม่มีใครจะสามารถโค่นไม้ทำลายป่าในที่แห่งนี้ได้ ครั้งหนึ่งเคยเป็นเขาหัวโล้น ดังจะเล่าให้ฟังต่อไป

นายจันทร์ การะชิต อดีตทหารไปรบเชียงตุง สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เคยเล่าให้ฟัง เมื่อนั่งรถผ่านเขาสะพานว่า สมัยก่อนเขาสะพานเป็นเขาหัวโล้น เพราะชาวบ้านต้นปลูกยางพารา กันทำกันจนถึงยอดเขา เรื่องเล่าก็มีเท่านี้ ผู้เขียนไม่มีเวลาจะไปสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่รุ่น ๘๐ กว่า รุ่นเดียวกับนายจันทร์ การะชิต แต่จะสันนิษฐานความเป็นไปได้จากกรณีแวดล้อมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ความน่าเชื่อถือของผู้เล่า นายจันทร์ การะชิต ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๗๐ กว่า ถ้าอยู่ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๓๖) จะมีอายุ ๘๐ ปีเศษ ก็ต้องเกิดในสมัยรัชกาลที่ ๖ ถูกเกณฑ์ไปรบเชียงตุงก็ราว พ.ศ. ๒๔๘๔ อายุ ๒๐ กว่า ทำหน้าที่พลขับ แสดงว่าผู้เล่ายังอยู่ในวัยหนุ่ม ซึ่งเป็นยุคที่ยางพารามีราคาแพงมาก กิโลกรัมละ ๒๐ กว่าบาท เพราะเป็นสินค้ายุทธปัจจัยเอาไปทำล้อเครื่องบินรบลือรลยนต์ใช้ในสงคราม ตัวนายจันทร์ ต้องเห็นด้วยตาตนเองว่ามีการโค่นป่าปลูกยางพารา

ประการที่ ๒ สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยางพารามีราคาแพงมากดังกล่าวข้างต้นว่าถึง กิโลกรัมละ ๒๐ กว่าบาท ขณะเดียวกับที่กล้วยเดี่ยวยังขามละ ๕๐ สตางค์ สตางค์แดงยังมีใช้หรือเพิ่งเลิกใช้ใหม่ๆ แต่เหรียญ ๕ สตางค์ ยังมีค่า อย่างน้อย ๆ เด็ก ๆ ก็ยังซื้อที่ออฟฟี่ลูกอมได้ ๕ อัน สร้อยคอทองคำน้ำหนัก ๑ บาท ราคาก็คงราว ๆ ๔๐ - ๕๐ บาท ที่ดินสมัยนั้นก็ยิ่งราคาถูก อาจไร่ละ ๕ บาท ๑๐ บาทก็ได้ หรือจับจองหักร้างถางพงเอาเองถ้าไม่ต้องการซื้อคั้งนั้นราคา ยางพารา ก.ก. ละ ๒๐ บาท จึงต้องนับว่าแพงมาก เป็นสิ่งจูงใจให้ชาวบ้านต้องการปลูกกันมาก

ประการที่ ๓ ที่นายจันทร์ว่าปลูกตามแบบหลวงราชฯ นั้นเป็นอย่างไร ข้อนี้มีหลักฐานเอกสารอ้างอิงแน่ชัดว่า หลวงราชไมตรี (ปุ่น ปุณศรี) เป็นบุคคลแรกที่นำขางพารามาปลูกในภาคตะวันออก ประมาณว่าอยู่ในรัชกาลที่ ๖ (หลวงราชไมตรี ผู้นี้ เป็นข้าราชการระดับสูงของเมืองขลุง) หลวงราชไมตรีปลูกขางเป็นส่วนใหญ่โตอยู่เชิงเขาสะพาน เมื่อถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒ อายุต้นขางก็จะมีอายุประมาณ ๒๐ ปี หรืออ่อนกว่านั้นเล็กน้อย ซึ่งต้นขางกำลังให้ผลผลิตเต็มที่ และก็คงมีชาวบ้านบางคนปลูกตามอย่างหลวงราชไมตรีมาแต่ต้น ก็พลอยได้รับประโยชน์คือมีรายได้มากตามหลวงราชไมตรีไปด้วย จึงเป็นไปได้ที่ชาวบ้านเชิงเขาสะพานละแวกเดียวกันจะต้นปลูกขางกันดังกล่าว เพราะอย่างน้อยก็สามารถหาเมล็ดพันธุ์ขางได้ง่ายโดยมาเก็บเมล็ดเอาจากสวนที่ได้ผลแล้ว นำไปปลูก หรือถอนต้นกล้าที่งอกจากเมล็ดตามสวนขางเก่านำไปปลูก

ประการที่ ๔ ต้นขางพาราเก่าแก่เป็นพยานได้อย่างดี ถ้านักเรียนมีโอกาสขึ้นไปเที่ยวบนเขาสะพาน จะได้เห็นชัดว่า มีต้นขางพาราใหญ่ที่โอบไม่รอบอยู่ทั่วไป และเมล็ดขางที่ล่วงหล่นลงมาแล้วงอกโตขึ้นก็ใหญ่โต ระเกะระกะไม่เป็นแถวเป็นแนว ตั้งแต่บ้านโป่งแรด คลองนารายณ์ คมบาง จนถึงบ้านเกวียนหัก ชาวบ้านที่มีสวนขางอยู่บนเขาสะพานก็ยังคงมรดกตกทอดให้ลูกหลานไปกีดขางบนเขาถนัดอยู่ แต่โค่นต้นขางเหล่านั้นไม่ได้ เพราะทางการได้กำหนดเป็นเขตวนอุทยานไปแล้ว นอกจากนั้นสวนขางที่อยู่บนเขา เวลานี้ก็กลายเป็นป่าไม้ มีไม้ขนาดใหญ่ขึ้นปะปนเป็นป่าเบญจพรรณไปแล้ว เพราะเมล็ดไม้ป่างอกงามขึ้นมาแข่งกับต้นขางนกที่กินลูกไทรหรือลูกไม้ต่าง ๆ พวกมันมาขึ้น ต้นไม้ต่าง ๆ ที่เป็นไม้ยืนต้น ไม่ว่าจะเป็นประดู่ มะค่า ไม้ประดาสารพัดที่เป็นของเขายืนอยู่ก็กลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีก สภาพความเป็นต้นน้ำลำธารก็หวนกลับมา น้ำตกพลิว น้ำตกคลองนารายณ์ น้ำตกตรอกนอง และร่องน้ำต่าง ๆ ที่ชาวบ้านช่วยกันทำเป็นชลประทานราษฎรก็อุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำ ความชุ่มชื้นสูง ฝนตกแถวเขาสะพานบ่อยที่สุด สวนผลไม้รอบ ๆ เขาสะพานได้ผลดี

นิทานเรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์ว่า ถ้าประชาชนพร้อมใจกันปลูกป่า และพร้อมใจกันไม่ทำลายป่า เขาหัวโล้นย่อมหมดไป

อธิบายศัพท์

๑. วนอุทยาน ตามกฎหมายป่าไม้ แบ่งป่าเป็น ๔ ประเภท ป่าสงวน, ป่าเตรียมการ, เขตสงวน พันธุ์สัตว์ป่า และวนอุทยาน
๒. รบเชียงตุง สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี มีการปลูกใจเรื่องชาตินิยมและร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ พร้อมกันนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งเสริมเรื่องการทหารมาก มีการเรียกร้องดินแดนที่เคยเสียไปให้กับอังกฤษ ฝรั่งเศส

ซึ่งอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับญี่ปุ่น และใช้กำลังส่งทหารไปรบเอาดินแดนคืน ทางเหนือถึงเชียงตุง เชียงรุ้ง เชียงแสน ในดินแดนพม่าของอังกฤษทางตะวันออก ก็ส่งทหารไปยึดพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ในกัมพูชาของฝรั่งเศส

๓. หลวงราชไมตรี (ปุ่น ปุณศรี) เป็นบุคคลแรกที่น่าขำมาปลูกในภาคตะวันออก ที่จันทบุรี
๔. ยางพารา เป็นไม้ยืนต้นของต่างประเทศ มีต้นกำเนิดอยู่ในประเทศบราซิล อเมริกาใต้เป็นของจีนเองอยู่ในลุ่มน้ำอเมซอน ชาวอินเดียนแดงซึ่งเป็นคนพื้นเมืองถิ่นนั้นใช้ของมีคมกรีดเปลือกเอาน้ำยางใส่ภาชนะ เอาเท้าจุ่มลงไปแล้วยกขึ้นมาเมื่อน้ำยางแห้งก็จะติดเท้าอยู่ จะ “จุ่มยก ๆ” หลายๆ ครั้ง ก็จะกลายเป็นร่องเท้าขางแบบเดียวกับร่องเท้าบูตสมัยนี้ พวกฝรั่งที่ตามรอยโคลัมบัสไปสำรวจทวีปอเมริกาเห็นเข้าก็ชอบใจ บางทีเห็นเด็ก ๆ อินเดียนแดงเอาขี้ยางมาทำเป็นก้อนกลม ๆ ซึ่งมีความยืดหยุ่นกระด้างกระคองได้มาเตะเป็นลูกฟุตบอล ก็ขอมาร้านเมืองของตัว มาถึงแล้วก็มีคนเอาเศษขี้ยางไปลบดินสอเวลาเขียนหนังสือผิดก็ลบออก จึงเรียกว่า “RUBBER” แปลว่า ขางลบ ต่อมาฝรั่งสั่งซื้อมาก ชาวเรือที่เป็นพ่อค้าจึงไปเอาขางเหล่านี้มาจากท่าเรือเมือง “PARA” ในอเมริกาใต้ สินค้านี้จึงเรียกว่า “PARA RUBBER” แปลว่า ยางพารา แต่ชาวอินเดียนแดง เรียกต้นไม้เป็นคำแปลว่า “ต้นไม้ร้องไห้” ตามลักษณะที่น้ำยางไหลจากต้นเหมือนคนร้องไห้ มีน้ำตาไหลไม่ขาดสาย พุดถึงพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่มาจากทวีปอเมริกาแล้วเผยแพร่ไปทั่วโลก อย่างอื่น ๆ ยังมีอีกมาก เช่น ข้าวโพด เป็นต้น

ผู้ให้ข้อมูล อาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ

ที่มาของชื่ออำเภอมะขาม

อำเภอมะขาม เดิมตั้งอยู่ที่ท่าหลวง เพราะแต่ก่อนทางสัญจรไปมาต้องอาศัยทางน้ำ จึงตั้งอำเภอขึ้นซึ่งเปลี่ยนแปลงสภาพมาจากด่านที่เรียกเก็บภาษี (จกอบ จังกอบ) มีเรื่องเล่าว่า ราว พ.ศ. ๒๔๔๒ (รศ. ๑๑๘) มีการเปลี่ยนแปลงจากด่านมาเป็นอำเภอ แสดงว่าด่านมีมานานแล้ว ท่านที่อยู่ท่าหลวงจงภูมิใจว่าแต่ก่อนมีที่ว่าการอำเภอท่าหลวง “ท่า” ก็คือ ที่ลงไปในน้ำริมตลิ่ง “หลวง” ก็คือรัฐบาล ผู้ใหญ่หรือเจ้านาย ต่อมาที่ตั้งอำเภอท่าหลวง ไม่สะดวกในการตรวจด่านเก็บภาษี จึงย้ายอำเภอไปตั้ง ณ ที่มะขาม (มาขาม)

มีข้อสันนิษฐานที่มาของชื่ออำเภอมะขามเป็น ๓ แนวทาง คือ

แนวทางแรก

คำว่า “มะขาม” บางท่านที่ไม่เคยไปอำเภอมะขามคงจะเข้าใจว่าอำเภอมะขามคงจะมีต้นมะขามมาก จึงได้ตั้งชื่อว่า อำเภอมะขาม แต่เป็นที่น่าประหลาดว่า แต่เดิมต้น (มะขาม) หายากเป็นที่สุด และเพิ่งจะมีการปลูกกันมากเมื่อครั้งหลวงสาครคชเขตต์ มาดำรงตำแหน่งนายอำเภอระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๔๖๘ นี้เอง คำว่ามะขามนี้เดิมเป็นชื่อของหมู่บ้านที่ใช้เรียกขานกันมานานแล้ว (รายงานกิจการประจำปี จังหวัดจันทบุรี. ม.ป.ป. : ๓๑๒) สันนิษฐานว่า คำว่า “มะขาม” มาจากคำว่า “มะขาม” คำว่า “ขาม” แปลว่า เกรงกลัวหรือเกรงขาม เพราะปรากฏว่าภูมิประเทศของหมู่บ้านนี้แต่เดิมเป็นป่ารกทึบ ไม่มีบ้านเรือนราษฎรอยู่อาศัย เมื่อย้ายอำเภอมายังใหม่ ๆ นั้น มีบ้านเรือนราษฎรเพียง ๓ หลัง เท่านั้น และการเดินทางไปมาระหว่างจังหวัดจันทบุรีกับไพลิน จังหวัดพระตะบอง ในสมัยนั้น เดินทางค่อนข้างลำบากและเปลี่ยวมาก มีไข้ป่าและสัตว์ร้ายนานาชนิดชุกชุม ทำให้เป็นที่เกรงกลัวหรือเกรงขามแก่บรรดาผู้ที่เดินทางผ่านไปมาเป็นอย่างยิ่งและในปีหนึ่ง ๆ มีคนเสียชีวิตด้วยไข้ป่าและสัตว์ทำร้ายเป็นจำนวนมาก จึงได้ขนานนามหมู่บ้านนี้ขึ้นว่า “บ้านมาขาม” ครั้นต่อมากการเรียกขานนามหมู่บ้านนี้ ก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไปจากคำว่า “มาขาม” ซึ่งออกเสียงยาวเป็น “มะขาม” และกลายเป็น “บ้านมะขาม” ในที่สุดและได้ใช้คำๆ นี้เรียกต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (กิตติพันธ์ ทิพย์สกุลชัย และคณะ. ๒๕๕๐ อ้างถึงในทำเนียบส่วนราชการรัฐวิสาหกิจ. ๒๕๔๘.)

แนวทางที่สอง

นายสิน ศิริไสยาสน์ (สัมภาษณ์. ๒๕๔๕) ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๒๒๕ หมู่ ๑๔ ถนนสุขุมวิท ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี อายุ ๘๐ ปี สมัยวัยหนุ่มรับราชการเป็นผู้ช่วยสมุหบัญชี อำเภอมะขาม ได้เล่าให้ฟังว่า บริเวณหลังตลาดมะขามมีต้นมะขามใหญ่อยู่หลายต้น แต่ละต้นมีขนาดใหญ่ ชนิดหลายคนโอบ ทำให้ที่บริเวณดังกล่าวร่มรื่น แต่ก่อน

ผู้ที่เดินทางจากเมืองจันทน์ไปโป่งน้ำร้อน สอยดาว หรือจากโป่งน้ำร้อน สอยดาว เข้าเมืองจันทน์ จะต้องใช้ม้าเป็นพาหนะและเมื่อถึงบริเวณดอนมะขามดังกล่าวก็จะแวะพักม้า ดันมะขามใหญ่ จึงเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ เมื่อได้ยกฐานะเป็นอำเภอ จึงได้ชื่อว่าอำเภอมะขาม (กิตติพันธ์ ทิพย์สกุลชัย และคณะ. ๒๕๕๐)

แนวทางที่สาม

อีกข้อสันนิษฐานหนึ่งระบุว่า “มะขาม” มาจากคำว่า “ม้าข้าม” จากการได้สัมภาษณ์ นายปรีชา แสงพลอย (สัมภาษณ์. ๒๕๔๕) อดีตรองหัวหน้าหมวดการศึกษา อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๕) อายุ ๘๒ ปี ท่านได้เล่าให้ฟังว่า สมัยฝรั่งเศสปกครอง เมืองจันทน์นั้น มีการค้าขายระหว่างจันทบุรีและเมืองไพลิน ของราชอาณาจักรกัมพูชาสมัยนั้นต้อง อาศัยวัวต่าง ม้าต่าง บรรทุกสินค้า เส้นทางการเดินทางของวัวต่าง ม้าต่าง มี ๒ เส้นทาง คือ เส้นทางบกจากจันทบุรี วัวต่าง ม้าต่าง จะเริ่มจากโรงสีนายหวานและโรงสีนายเหม็ง อยู่ติดแม่น้ำจันทน์ อยู่ใต้วัดจันทนาราม เลยไปตั้งแต่วัดโรมันคาทอลิกขึ้นมา ตอนบ่าย ๆ วัวต่าง ม้าต่าง จะเริ่มเดินทาง แล้วไปพักที่ศาลาปากแซง รุ่งขึ้นจะเดินทางข้ามมะขามหนทางเข้ามาขามมีลำคลอง ที่วัวต่าง และม้าต่างต้องข้ามคลอง ตรงนี้เองที่ทำให้บริเวณนี้ได้ชื่อว่า “ม้าข้าม” แล้วต่อมาเพี้ยน เป็น “มะขาม” หลังจากวัวต่าง ม้าต่างออกจากมะขามแล้ว ก็จะไปพักที่บ้านเนินด่าน จากนั้นก็ไป ที่ออกพักหรือออกหก แล้วก็บ้านโรงเข็น ซึ่งบ้านโรงเข็นนี้เป็นด่านเก็บภาษีอากรสินค้า แล้วไปบ้าน มาบคล้า บ้านคลองตากง บ้านพยากัมพู (พญากัมพู) แล้วไปบ้านสามสิบจนพ้นเขตแดนไทย

ส่วนเส้นทางที่สองจะใช้ในฤดูฝน น้ำมาก จะใช้เรือเดินทางจากจันทบุรีมาขึ้นที่ท่าระม้า บ้านบางจะฮ้าย แล้วบรรทุกสินค้าด้วยวัวต่างม้าต่างจากบ้านท่าระม้า ไปพักที่บ้านเนินด่าน แล้วก็ เดินทางต่อไปตามจุดต่าง ๆ ตามเส้นทางที่ ๑ จนออกนอกเขตประเทศไทย (กิตติพันธ์ ทิพย์สกุลชัย และคณะ. ๒๕๕๐)

ตำบลหมู่บ้านตะปอน

ดั้งเดิมนั้นหมู่บ้านนี้เป็นที่อาศัยของชาวละว้า ครั้งหนึ่งได้มีกองทัพของมอญยกมา ๒ กองทัพ กองทัพทั้งสองอยู่ห่างกันคนละแห่ง แต่ใกล้กัน สถานที่กองทัพของมอญพักนั้นเดิมที่ยังไม่มีชื่อแม่ทัพของมอญได้สั่งให้หยุดพักโดยการกล่าวเป็นภาษามอญว่า “จ๊ะกะปอน” มีความหมายว่าได้หยุดพักผ่อนกันก่อน บริเวณที่ตั้งพักกองทัพ

น้อยพักอยู่จึงได้ชื่อว่า “บ้านจ๊ะกะปอนน้อย” ส่วนตรงที่กองทัพใหญ่ตั้งอยู่จึงเรียกว่า “บ้านจ๊ะกะปอนใหญ่” ต่อมาสมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้เปลี่ยนจากจ๊ะกะปอน มาเป็นตะปอน คือ จ๊ะกะปอนน้อย เป็น ตะปอนน้อย ส่วนจ๊ะกะปอนใหญ่ เป็น ตะปอนใหญ่ จนถึงปัจจุบันนี้

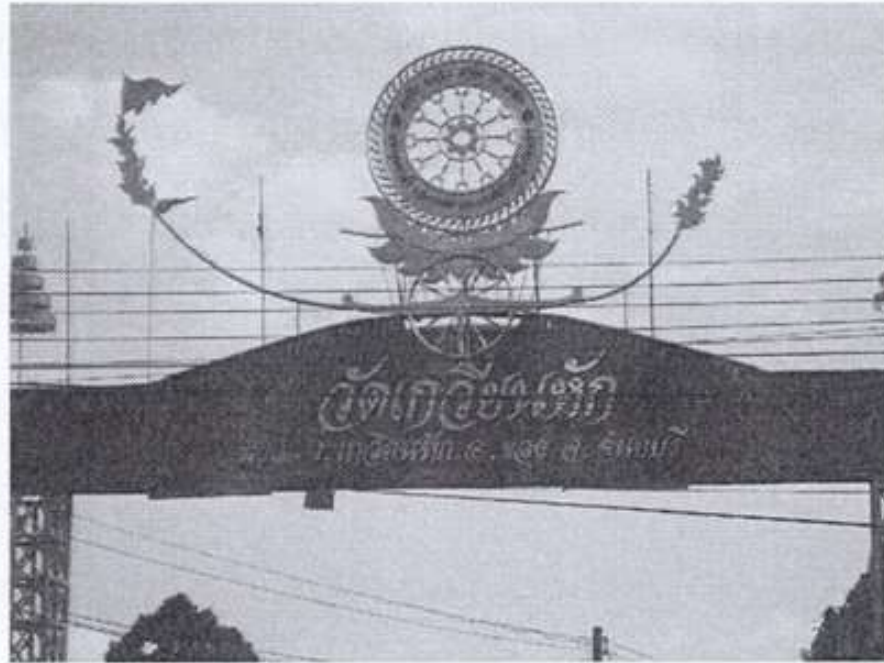
คานรูด

เดิมบริเวณนี้ยังไม่ปรากฏชื่อในการเดินทางไปมาหรือจะผ่านบริเวณนี้จะต้องเดินไปตามทาง ซึ่งไม่มีทางอื่น เพราะบริเวณทั่วไปเป็นป่าหนามและมีทางเดียว ผู้คนที่ต้องการผ่านไปมาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้เส้นทางนี้ เส้นทางนี้มีลักษณะลาด ลึก และมีน้ำขังอยู่ตลอด ฉะนั้นหน้าแล้งก็สามารถเดินลุยน้ำไปได้ไม่ลำบาก

นัก แต่ถ้าเป็นฤดูฝนมีน้ำมากและลึก ผู้คนจะต้องปีนข้ามๆ ทางลำบากมาก ระยะทางนี้มีความยาวประมาณเกือบ ๑ กิโลเมตร ทางสายนี้จึงเป็นทางสายเปลี่ยวที่มีผู้คนเดินทางไม่มากนัก ประกอบกับบริเวณนี้มีโจรผู้ร้ายชุกชุมคอยจี้ปล้นอยู่เสมอ ฉะนั้นในการเดินทางของผู้ที่ต้องผ่านไปมาจะต้องรีบเร่งและระวังโจรผู้ร้ายที่หมายจะเอาของที่นำมา ในสมัยนั้นในการขนของนั้นนิยมใช้ไม้คานหาบของ จึงทำให้ไม้คานที่หาบนั้นรูดไปมา คนที่ผ่านไปมาจึงได้ให้ชื่อบริเวณหมู่บ้านนี้ว่า “คานรูด” เป็นต้นมาจนกระทั่งทุกวันนี้

เกวียนหัก

ตามตำนานเล่ามาว่าหมู่บ้านเกวียนหักนี้เดิมที่เรียกว่า “บ้านช่องลม” เพราะบริเวณหมู่บ้านนี้มีลมทะเลพัดเข้ามาตลอดปี แต่ต่อมาได้เปลี่ยนไปเป็น “บ้านเกวียนหัก” ก็เนื่องจากวัดช่องลมนี้มีเจ้าอาวาสเป็นชาวเขมร มีความสามารถในการด้านเวทมนต์คาถามาก และที่หน้าวัดนี้มีทางผ่านไปมาทางนี้มีความสูงชันมาก คนที่ใช้เกวียนขนของจะต้องผ่านทางนี้ เมื่อขับเกวียนเร็วจะทำให้เกิดเสียงดัง เจ้าอาวาสจะร่ายเวทย์มนต์ให้เกวียนนั้น ๆ หัก แต่ถ้าเกวียนเล่มใดขับช้า ๆ ก็ไม่เป็นไร คนที่ผ่านไปมาจึงตั้งชื่อบริเวณนี้ว่าเกวียนหัก จึงทำให้หมู่บ้านช่องลมต้องเปลี่ยนชื่อตามไปด้วยเป็น “หมู่บ้านเกวียนหัก จนถึงทุกวันนี้”

บางตำนานก็เล่าถึงชื่อบ้านตะปอนน้อย ตะปอนใหญ่ คานรูดและเกวียนหักดังนี้

มีชายคนหนึ่งขับเกวียนเล่มหนึ่ง โดยใช้เส้นทางนี้เช่นเดียวกัน ขณะที่เข้าผ่านบ้านตะปอนน้อยขึ้นแต่เดิมยังไม่เรียกชื่อ วัวที่เทียมเกวียนมานั้นได้กลืนสาปของเสือ วัวนั้นก็ตะโพงผิดปกติกว่าเดิมเล็กน้อย (ตะโพง หมายถึงการวิ่งเหวี่ยงของสัตว์) จึงเรียกบริเวณนี้ว่า “ตะโพงน้อย” และต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ตะปอนน้อย” พอเลขบริเวณนั้นเล็กน้อยวัวได้กลืนสาปเสือมากขึ้นทุกที ด้วยสัญชาตญาณของสัตว์ทุกชนิดกลัวเสือ วัวจึงวิ่งตะโพงมากขึ้นๆ จนตะโพงใหญ่ คนขับไม่สามารถดึงวัวไหว บริเวณนี้จึงเรียกว่าตะโพงใหญ่ ต่อมาก็เปลี่ยนไปเป็น “ตะปอนใหญ่” จนถึงทุกวันนี้

เมื่อคนขับเกวียนไม่สามารถดึงเกวียนไหวจึงปล่อยให้วัวลากไปเรื่อย ๆ อย่างรวดเร็ว ทำให้คานของเกวียนลากรูดไปกับดิน จึงเรียกบริเวณนี้ว่าคานรูด เป็นต้นมา เกวียนยังถูกลากเรื่อย ๆ มาคานเกวียนที่รูดอยู่แล้วไม่สามารถทนไหวจึงทำให้เกวียนนั้นหักลง บริเวณที่เกวียนหักจึงได้เป็นชื่อของบ้านนี้จนถึงปัจจุบัน

นอกจากตำนานที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีตำนานที่เล่านอกเหนือจากที่กล่าวมาสำหรับ “บ้านตะปอนน้อยและตะปอนใหญ่เท่านั้น”

มีชายคนหนึ่งมีชื่อว่า นายตะปอน เขามีภรรยา ๒ คน คนหนึ่งชื่อว่าใหญ่เป็นภรรยาคนแรก และภรรยาคนที่ ๒ ชื่อว่า “น้อย” นายตะปอนได้ปลูกบ้านให้ภรรยาทั้งสองแยกกันอยู่ โดยไม่ห่างไกลกันเท่าใดนัก และบ้านทั้งสองหลังนี้ปลูกอยู่ใกล้ริมทาง ปกตินายตะปอนเป็นคนใจดีเมื่อคนเดินทางผ่านไปมามีคำก็จะพักที่บ้านของนายตะปอน จนคนที่ผ่านไปมาเรียกติดปากว่า “บ้านตะปอนน้อย และตะปอนใหญ่”

ผู้ให้ข้อมูล นายจ้วน เวชานนท์

เขาคาหน่อน

“เขาคาหน่อน” เป็นเขาลูกเล็ก ๆ มีถ้ำอยู่บนเขา อยู่ใน “หมู่บ้านทะเล” ติดต่อกับ “บ้านวังกระแพร” หมู่ ๒ ตำบลทับไทร อำเภอน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีเรื่องเล่าจากปากคำ “นางพัค งามเหลือ” อายุ ๘๖ ปีเศษ อยู่บ้านวังกระแพรว่าสมัยยังเป็นเด็ก ๆ หมู่บ้านทะเลใหญ่โตมากมีคนอยู่อาศัยมาก มีวัดประจำหมู่บ้านเรียก “วัดทะเล” ปัจจุบันร้างไปแล้ว พ่อแม่ของยายเล่าให้ฟังอีกทอดหนึ่ง ถ้ำบนเขาคาหน่อนมีถ้ำยวดยาว ๆ สวย ๆ งาม ๆ อยู่มากมายคนในหมู่บ้านทะเลเคยไปขอยืมจากเจ้าที่เจ้าทางเอามาใช้สอย เสร็จธุระแล้วก็เอาไปคืน และในคืนเดือนเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ บางครั้งจะได้ยินเสียงคล้ายเสียงดนตรีไพเราะดังมาจากถ้ำและพากันเล่าลือว่าในถ้ำแห่งนี้มีเมืองลับแลอยู่ด้วยในวันตรุษสงกรานต์จะมีหนุ่ม ๆ สาว ๆ แต่งตัวสวยงามผิดจากชาวบ้านธรรมดาออกมาจากถ้ำมาเล่นสงกรานต์ เล่นส่ำกับชาวบ้าน เป็นที่รู้กันในหมู่ชาวบ้านว่าห้ามซักถามหนุ่มสาวเหล่านั้นว่ามาจากไหนหรือถามเรื่องอื่นใดให้สนุกสนานเป็นปกติ ถ้ามีใครพูดเล่นโกหกแบบที่เล่นที่จริง หนุ่มสาวเหล่านั้นจะกลายเป็นเสือโคร่งลายพาดกลอนกระโดดหนีไป เพราะเขาเหล่านั้นไม่ใช่คนธรรมดาแต่เป็นเสือสมิงและเป็นนิสัยของคนเมืองลับแลที่จะไม่มีการพูดโกหกกันไม่ว่ากรณีใด ๆ ผิดกับคนเมืองมนุษย์ที่โกหกเก่ง สำหรับสาเหตุที่คนในหมู่บ้านทะเลเหลือน้อยลงมาก นางพัคอธิบายว่าเพราะอพยพไปอยู่บ้านทับไทร ที่มีการปลูกทุเรียนได้ผลกันมากและย้ายไปอยู่ทุ่งกว้าง พังอนอีกบางส่วน ส่วนถ้ำยวดยาวในถ้ำนั้นภายหลังก็เสื่อมสูญไปเพราะบางคนขี้มไปแล้วไม่ค่อยเอามาคืน ยังเหลือเศษกระเบื้องแตกๆ อยู่บ้าง เรื่องที่เล่าก็มีเพียงเท่านี้

ผู้ให้ข้อมูล นางพัค งามเหลือ

คำวิจารณ์ เป็นเรื่องเล่าทำนองเดียวกับเขาบายศรี น่าสังเกตว่าเรื่องเล่าทำนองนี้มีอยู่มากเหมือนกับว่า คนสมัยก่อนต้องนุ่งผ้าถุงหรือโจงกระเบน ไม่มีใครตัดกระโปรงใส่มาก เหมือนกับว่าสมัยก่อนต้องหุงข้าวต้มแกงด้วยหม้อดินไม่มีหม้ออลูมิเนียมใช้เป็นอุปาทานความเชื่อที่เด็ดขาดว่า คนเป็นไข้ป่าเพราะถูกผีสิงหรือถูกทำร้ายโดยเจ้าป่าเจ้าเขา เนื่องจากยังไม่มี การค้นพบว่าเป็นเพราะเชื้อมาลาเรีย อันมียุงก้นปล่องเป็นพาหะนำโรค

นิทานพื้นบ้านที่โด่งดังระดับประเทศ เช่น เรื่องพระยาทรงพระยาพาน เรื่องพรานบุญ พบรอยพระพุทธรูปที่สระบุรี และเรื่องอื่น ๆ อีก มักจะมีเรื่องอภินิหาริย์หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อาถรรพณ์ต่างๆ ปะปนอยู่ด้วย เป็นเพราะอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น ของผู้คนแต่ละยุคสมัยไม่เหมือนกัน

“สี่เกลอเกี่ยวหญาคา”

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ยังมีสัตว์ป่ากลุ่มหนึ่งจำนวน ๔ ตัว คือ เสือ สุนัขจิ้งจอก นกยาง และกระต่าย คบหาสมาคมเป็นเพื่อนกัน สาบานว่าจะช่วยเหลือกันไม่ทิ้งกัน สัตว์ทั้งสี่เกิดความคิดว่าควรจะช่วยกันสร้างบ้านอยู่ด้วยกันในหมู่บ้านเช่นเดียวกับมนุษย์ ก็ช่วยกันตัดไม้ ฝังเสา ทำโครงบ้าน มีซื่อ แป ไม้ฟากไม้ฝาต่าง ๆ ก็เตรียมได้พร้อมแล้ว ยังขาดแต่ไม่มีหญามุงหลังคา จึงพากันไปพักแรมในป่า ตั้งกองเกี่ยวหญาคาและตากหญาคาให้แห้ง เพื่อจะได้นำกลับมามุงหลังคาบ้านต่อไป ในการนี้ก็จัดเวรหุงหาอาหารกันคนละวัน

วันแรก เป็นเวรของเสือ เสือก็ไปหาเนื้อเก่งเนื้อขวางมาประกอบอาหารให้เพื่อน ๆ ได้กินกันอิ่มหน้าสำราญ

วันที่สอง เป็นเวรของสุนัขจิ้งจอกก็สามารถล่าสัตว์ทำเป็นอาหารเนื้อเลี้ยงพรรคพวกได้เช่นเดียวกัน อย่างน้อย ๆ สุนัขจิ้งจอกก็สามารถตะครุบไก่ป่ามาได้

วันที่สาม เป็นเวรของนกยาง ก็ไปเที่ยวด้อม ๆ ย่อง ๆ อยู่ตามริมห้วย ริมบึง จับปูปลา มาทำอาหารสุกกินได้เป็นที่พอใจของเพื่อน ๆ ทุกตัว

วันที่สี่ เป็นเวรของกระต่าย กระต่ายไม่รู้จะทำประการใด เพราะจะไปเที่ยวล่าสัตว์ป่าหรือจับปู ปลาประกอบอาหารก็ไม่มีความสามารถ ครั้นจะไปเก็บผักหญ้ามาทำอาหารก็ดูอะไรอยู่จะเป็นการน้อยหน้าเพื่อนฝูง ครั้นแล้วความคิดก็แวบเข้ามาในสมองดุจสายฟ้าแลบจึงคว้าเอาหม้อแกงมาแล้ว กระต่ายก็บรรจงถายอุจจาระลงในหม้อแกงนั้น อันชื่อหรือมูลของกระต่ายนี้เป็นก้อนกลม ๆ ประมาณเท่าก้อนขนมบัวลอยทั่ว ๆ ไป เมื่อถายเสร็จแล้วกระต่ายก็รีบกินหญ้าอ่อน ๆ กล้วย ๆ ที่พักแรมเป็นการใหญ่ แล้วก็มาถายใส่หม้ออีก กินไปถายไปก็ได้มูลปริมาณมากพอเมื่อใส่น้ำเต็มหม้อแล้วเห็นว่าพอจะเลี้ยงเพื่อนทั้งสามได้อิ่ม กระต่ายก็คิดว่าธรรมดาอาหารคนในหมู่บ้าน ย่อมจะต้องมีรสเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม เผ็ด ครบ ๕ รส จึงจะดี และอาหารบางอย่างก็มี รสขม เพิ่มมาอีกเป็น ๖ รส อย่างกระนั้นเลยเราต้องทำกับข้าวมีเนื้อให้ร่อยหลายรส ย่อมจะดีกว่าทำเพียงเนื้ออย่าง ปลาย่าง กินมาทุกมื้อน่าเบื่อ กระต่ายจึงไปเก็บพริกขี้หนูในป่าซึ่งมีขึ้นเองอยู่มากมายทั่วไป ทั้งเม็ดที่สุกแดงและเม็ดเขียวมาใส่หม้อแกงให้เกิด รสเผ็ด แล้วก็ไปแกะ ๆ เอาถั่วลิสงที่อยู่ใต้ดินซึ่งชาวบ้านปลูกไว้มาจำนวนหนึ่งมาใส่หม้อให้เกิด รสมัน ส่วนรสหวานจะทำประการใดกระต่ายครุ่นคิด เพราะหาชื่อน้ำตาลยากก็จึงไปเก็บมะเขือเทศสุก ๆ ของชาวบ้านมาใส่หม้อแกงอีก ทำให้เกิดรสหวานเล็กน้อยและเกิด รสเปรี้ยว อีกนิดหน่อยส่วนรสเค็มไม่ต้องห่วงเกลือ เพราะอุจจาระของกระต่ายอุดมด้วยเกลือแร่มี รสเค็ม พอเพียงแล้ว หุงข้าวต้มแกงเสร็จกำลังร้อน ๆ เพื่อน ๆ ก็มาอยู่ที่พัก พร้อมกับความหิว กระต่ายก็เชิญชวนให้รับประทานแกงลูกชิ้น

นกสับ เพื่อน ๆ รับประทานอาหารมือนี้อันแล้วทุกตัวติดใจชมเชยว่ากระต่ายทำกับข้าวเก่ง ฝ่ายกระต่ายก็ร้องด้วยเสียงอันดังแหลมว่า “เกลอ ซี แอ็ค แอน” [เกลอ ซี แอ็ค แอน เป็นภาษาเขมรแปลว่า เกลอกินข้าว] เพื่อน ๆ ก็ถามว่าพูดอะไร กระต่ายก็เฉลยว่า “เปล่าดอก กันไม่ค่อยสบาย จึงพูดเพื่อเจอไป เพื่อนอย่าสนใจเลย”

กินกันอิ่มแล้ว ทั้งสี่เกลอ ก็ปรึกษาสรุปผลงานที่เกี่ยวข้องหว่านได้ว่าได้มากพอแล้ว สมควรจะต้องนำกลับเข้าไปในหมู่บ้าน เพื่อมองหลังคาต่อไป หว่านครั้งนี้มีทั้งสดและแห้งปนกัน สุนัขจิ้งจอก นกยาง กับกระต่าย ต่างบอกว่าตนเองตัวเล็กแบกหว่านไม่ไหว จึงลงมติให้บรรทุกหลังเสือไป สำหรับกระต่ายนั้นขอร้องเป็นพิเศษว่าตนกำลังป่วย จึงขอเกาะหลังเสือไปด้วย เมื่อบรรทุกหว่านขึ้นหลังเสือไปแล้ว กระต่ายก็ขึ้นเกาะบนกองหว่านอยู่บนหลังเสือเพื่อเดินทางต่อไป สุนัขจิ้งจอกและนกยางก็เดินตามมาห่าง ๆ เดินไป เดินไป กระต่ายก็คิดไปว่า

“เป็นสัตว์กันอยู่ดีดีไม่ชอบ

เอาระบอบแบบมนุษย์สุดยุ่งเหยิง

จำเราจะทำพิธีให้แตกกระเจิง

ใช้พระเพลิงเผาหว่านเสียเป็นไร”

คิดแล้วจึงร้องบอกแก่เสือว่ามัวแต่เดินกว่าจะถึงหมู่บ้านคงมืดค่ำ ขอให้เสือรีบวิ่งให้เร็ว ดังลมพัดเอ็ดจะได้ถึงบ้านไวไว เสือก็วิ่งทันที กระต่ายก็จูดไม้ขีดดังคร็อกแคร็ก ๆ เพราะลมแรงจูดติดยาก ฝ่ายเสือก็ถามว่าเสียงอะไร กระต่ายก็ตอบว่า

“เปล่าดอก กันไม่ค่อยสบาย คงสั่นพินกระทบกัน มันก็ดังไปหน่อย อย่าสนใจเลย” เสือก็วิ่งไปเรื่อย ในที่สุดกระต่ายก็จูดไฟได้ ไฟลุกไหม้หว่านบนหลังเสือ กระต่ายกระโดดลงจากหลังเสือทันที เสือรู้สึกร้อนก็ตกใจวิ่งไปใหญ่ หว่านที่แห้งก็ไหม้ถึงหลังเสือทำให้หนังไหม้เป็นสีดำ ส่วนหว่านที่สดก็ไม่ไหม้ไฟ ผิวหนัง บริเวณนั้นก็ไม่ใช่สีดำ ยังคงมีสีเหลืองอยู่ตามเดิมนี้แหละเป็นต้นเหตุให้เสือโคร่งมีผิวหนังเป็นสีเหลืองสลับลายดำ บางคนเรียกว่าเสือลายพาดกลอน เพราะแต่เดิมนั้นเสือโคร่งมีสีเหลืองตลอดตัว

หลังจากเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้หว่านบนหลังเสือครั้งนี้แล้ว ทั้งสี่เกลอก็สลายตัวต่างแยกย้ายกันไปหากินตามความถนัดของตน ไม่มาสร้างบ้านอยู่ร่วมกับมนุษย์อีกเลย

คติวิจารณ์

๑. นักเรียนอาจจะสงสัยว่าทำไมนิทานบางเรื่อง กระต่ายกับเสือเป็นเพื่อนกัน เช่น เรื่องนี้ แต่บางเรื่องกระต่ายกับเสือเป็นศัตรูหรือฝ่ายตรงข้ามกัน ที่เป็นดังนั้นก็เพราะว่าสัตว์ต่าง ๆ มีจำนวนมาก อยู่คนละป่า กระต่ายบางตัวเป็นเพื่อนเสือบางตัวเป็นศัตรูกันไม่แน่นอน

๒. การประกอบอาหารของกระด่ายที่ระบุว่า ต้องมีรสเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม เผ็ด ก็เป็นลักษณะทำอาหารไทย ทั้งลาว หวาน เช่นแกงส้ม มีรสเปรี้ยวเกิดจาก ส้ม มะขามเปียก บางคนใช้มะนาวแทน

รสเค็ม	เกิดจากกะปิ เกลือ น้ำปลา
รสเผ็ด	เกิดจากพริก
รสหวาน	เกิดจากผักที่ใส่แกง แต่บางคนชอบหวานมากกว่าปกติก็ใส่น้ำตาลลงอีกเล็กน้อย แล้วแต่ชอบ
รสมัน	เกิดจากเนื้อปลา เช่น ปลาช่อน ปลากด ถ้ามีไข่ปลาด้วยจะเกิดรสมัน เดียวนี้แม่ค้าข้าวแกงบางเจ้าแกงส้มใส่หมูสามชั้นด้วยก็เคยเห็น
รสขม	มีอยู่ในแกงจืดเล็กน้อย แกงหน่อไม้สด

ถ้านักเรียนทำขนมกล้วยบัวชชี จงทบทวนว่าจะเอารสอะไรบ้าง เช่น

- ต้องการรสหวานมัน ๒ อย่าง ก็ใช้กะทิและน้ำตาลก็พอ
- แต่ถ้าต้องการรสหวาน มัน เค็ม ก็ใช้กะทิ น้ำตาลและเกลือเล็กน้อยอย่างนี้

เป็นต้น

ส้มตำเจ้าอร่อย จะมี ๖ รส เช่น

รสหวาน	จากน้ำตาลปีบ
รสมัน	จากถั่วลิสงคั่ว
รสเปรี้ยว	จากมะนาว มะกอกบก มะขามเปียก
รสเผ็ด	จากพริกขี้หนู
รสขม	จากเปลือกมะนาว

ส่วนรสกลมกล่อมอร่อยก็ขึ้นอยู่กับฝีมือ และแม่ครัวจะรู้จักดัดแปลงหาวัสดุแทนของบางอย่างที่มีราคาแพง เช่น ถ้ามะนาวแพง มะขามอ่อนจะขายดีเพราะใช้แทนกันได้หรือใช้ส้มมะปี้ดแทน พริกขี้หนูบางวันแพงขาดตลาดก็ใช้พริกขี้ฟ้าหรือพริกป่นแทน ฯลฯ

ในที่นี้กล่าวถึงเฉพาะเรื่องรส ไม่รวมถึงกลิ่น รูป เสียง สัมผัส ธรรมารมณ์ ซึ่งพิสดารออกไปอีก พวกทำธุรกิจห้องอาหารจะเข้าใจเรื่องประกอบเหล่านี้นดี มีเสียง เพลงประกอบ ฯลฯ

ผู้ให้ข้อมูล อาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ

กระต่ายเจ้าปัญญา

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ช้างกับเสือมาพบกันที่โป่งน้ำ เกิดเขม่นกันขึ้นจึงท้าทายกันว่า ใครจะแผดเสียงร้องไปก้องไพรได้ดังกว่ากัน และสัตว์เล็กสัตว์น้อยในป่าตื่นกลัวเสียง รังหนีมากกว่ากัน ถ้าช้างแพ้จะต้องมานอนให้เสือกินที่โป่งน้ำภายใน ๗ วัน และถ้าเสือแพ้จะต้องมานอนให้ช้างเหยียบให้ตายที่โป่งน้ำ เช่นเดียวกัน

วันรุ่งขึ้นตอนเช้าทั้งเสือและช้างก็พากันไปในกลางดง ช้างเป็นฝ่ายร้องก่อนจึงรวบรวม พลังลมปราณแผดเสียงโกญจนาทดัง แปร้ แปร้น แปร้น เสียงดังแหลม มีลิงบ้างค้างชะนี ร้องเจี๊ยกแจ้ก ตกใจอยู่บ้างไม่กี่ตัว

ครั้นพอถึงเวลาเสือร้องบ้าง เสือแผดเสียงก้องกังวานเป็น “สิงห์คำราม” เสียงดังห้าว ประกาศศักดาของพญาพยัคฆา สัตว์ป่าทั้งจตุบาททวิบาทก็ตกใจกลัวตัวสั่นงันงก ผกโผนกระโจน กระโดดถลาร่อน เสียงเคลื่อนไหวเสียงร้องของสัตว์เล็กสัตว์น้อยก็เกรียวสนั่นหวั่นไหวดังป่าแตก เมื่อผลปรากฏออกมาเช่นนี้ช้างก็ยอมรับความพ่ายแพ้ จะต้องไปนอนที่โป่งให้เสือแทะเนื้อและ ดับไคไล่ฟงกินภายใน ๗ วัน ช้างก็มีความโศกเศร้าสลดหดหู่อยู่ในใจ เป็นเวลา ๖ วันผ่านไป ช้างเกิดเดินผ่านกระต่ายตัวหนึ่งซึ่งนั่งติดโพรงไม้ขนาดใหญ่ที่มีคนมา “บ่อง” ไว้ และก้นติดน้ำมันยาง ที่แห้งและเหนียวไปไหนไม่รอด ผู้เขียนก็ไม่ทราบเหมือนกันว่าเหตุผลใด กระต่ายจึงจะต้องไป นั่งตรงนั้น กระต่ายจึงร้องถามช้างว่า

“พี่ช้างเป็นอะไรไป เดินน้ำตาซึมเหมือนร้องไห้” ช้างจึงตอบว่า “เราแพ้พันเสือจะต้องนอนให้เสือกินที่โป่งน้ำในวันพรุ่งนี้”

กระต่ายว่า “มิเป็นไร เราจะช่วย แต่ท่านจงช่วยให้เราหลุดออกไปจากที่นี่ก่อน”

ช้างค่อย ๆ เอาวงจัดกระต่ายให้ก้นหลุดออกจากร้ำมันยางเหนียว ๆ ได้ แล้วกระต่ายก็ใช้ให้ช้างไปหาหมาก พลู และปุนกินกับหมากมา เป็นอุปกรณ์ในการช่วยชีวิตช้าง

วันรุ่งขึ้นกำหนดครบ ๗ วัน ที่เสือจะต้องกินช้าง กระต่ายกับช้างก็ไปถึงที่โป่งน้ำ ก่อนเสือจะมา กระต่ายใช้ให้ช้างนอนลงท่าตะแคง แล้วกระต่ายก็เคี้ยวหมากพลูและปุนจนปากแดงน้ำลายแดงแล้วจึงป้อนน้ำหมากลงไปให้ตัวช้าง เคี้ยวบ้วน ๆ จนทั่วตัวช้างเลอะเทอะไปด้วย น้ำหมากแดงสีแดงเลือด เสร็จพิธีกระต่ายก็กระโดดขึ้นไปนั่งบนคอไม้ใกล้ช้างเพื่อรอเสื้อมา

มิช้ามีนานเสือได้เดินทางมาถึงที่นัดหมาย เห็นช้างเลือดท่วมตัวจึงร้องอุทานว่า

“เอ๊ะ ไครมากินเหยื่อข้า”

กระต่ายปากแดงอยู่ ณ ที่นั้น ก็ทำเสียงเนิบนาบว่า

“ช้างทั้งตัว ข้าเพิ่งกินอิ่มใหม่ ๆ นี่ยังมีเสื้อมาเพิ่มให้กินอีกหรือ”

เสื่อได้ฟังแล้วมิดคหน้าคุดหลัง ตกใจกลัวก็เผ่นหนีไป ช้างได้รอดตายเพราะกระต่าย
เจ้าปัญญา

ผู้ให้ข้อมูล นางพัต งามเหลือ

ทนายแก้ต่าง

การครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีลูกคนรวยกับลูกคนจน ๒ คนพากันไปดักจับสัตว์ในป่าใกล้ ๆ กัน โดยลูกคนรวยใช้เครื่องมือดักจับนกเงือก เรียกว่า “กับดัก” เอาเครื่องมือดังกล่าวไปวางไว้บนคาบไม้สูง ส่วนลูกคนจนใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ลูกทูป” วางที่พื้นดินใกล้ๆ โคนไม้คั่นนั้น สำหรับดักกวางป่า แล้วพากันกลับบ้านพอวันรุ่งขึ้นเด็กทั้ง ๒ คนก็มาดูผลงาน โดยลูกคนรวยมาถึงก่อน ก็พบว่ากวางติดอยู่กับลูกทูปของลูกคนจน และนกเงือกก็ติดอยู่กับที่ “กับดักนก” ของตนเอง ก็เกิดความโลภอยากได้กวาง เพราะมีค่ามากกว่านกเงือก จึงทำการปลดกวางซึ่งเพิ่งตายเพราะถูกลูกทูปทูปหัวเอาขึ้นไปพาดไว้ที่คาบไม้ที่มีกับดักนกตั้งอยู่ แล้วปลดเอานกเงือกลงมาไว้ที่ลูกทูป พอจัดแจงเรียบร้อยลูกคนจนก็มาถึง จึงเกิดความสงสัยว่านกเงือกมาติดกับลูกทูปของตนได้อย่างไรเพราะไม่ใช่เครื่องมือกับดักนก ส่วนกวางก็ไม่รู้ว่าเหาะขึ้นไปติดที่ “กับดักนก” บนกิ่งไม้ได้อย่างไร คิดไปคิดมานึกได้ว่าลูกคนรวยต้องจับสัตว์ทั้งสองชนิดสลับที่กันแน่ ๆ จึงต่อว่าต่อขานว่าลูกคนรวยขี้โกง ฝ่ายลูกคนรวยไม่ยอมจึงไปฟ้องเศรษฐีพ่อของตน เศรษฐีกับบริวารมาดูที่เกิดเหตุก็เข้าใจลูกตัวเอง คิดสินว่าเมื่อกวางติด “กับดัก” กวางนั้นจะต้องเป็นของลูกตัว ส่วนนกเงือกติด “ลูกทูป” ก็เป็นของลูกคนจนไป ฝ่ายลูกคนจนก็ไม่ยอม ว่าเศรษฐีตัดสินไม่ยุติธรรม เศรษฐีได้ฟังดังนั้นก็โกรธ จึงบอกให้ลูกคนใจไปหาทนายแก้ต่างมาได้เหตุผลหักล้างกัน ถ้าหาไม่ได้หรือทนายไม่มีเหตุผลที่จะโต้เถียงได้เศรษฐีก็จะฆ่าลูกคนจนเสียพร้อมกันนั้นก็ให้บริวารแบกหามเอากวางกลับไปยังเคหสถานของตน ลูกคนจนได้ฟังดังนั้นจึงเดินร้องไห้ไปตามทางในป่า มีรูที่จะทำประการใด

ขณะนั้น มีกระต่ายเจ้าปัญญาตัวหนึ่งนั่งติดอยู่ในโพรงไม้โคนต้นยางได้ริมทางเดินที่ลูกคนจนเดินผ่าน โพรงนี้มีคนมา “บ่อง” ไว้แล้วเอาไฟจุดในโพรงไม้นั้นซึ่งจะมีน้ำมันยางไหลออกมามากมาย คนที่ “บ่อง” ไว้ก็จะมาดักเอาน้ำมันยางไปใช้ประโยชน์ เช่นทำซีได้ทำวัสดุภาชนะเครื่องสานกันมอดหรือผสมกับผงชันสำหรับยากระบุงกันน้ำรั่ว ใช้เก็บของเหลวได้ เมื่อคนมาดักน้ำมันยางไปหมดแล้ว แต่เศษที่เหลือก็ยังมีกลิ่นชวนอยู่ กระต่ายตัวนี้มีรู้มาจากไหนอุดริกระโดดขึ้นไปนั่งในโพรงไม้ที่คนเขาดักน้ำมันยางไปแล้วนี้ ก็ติดอยู่กับความเหนียวของน้ำมันยางที่แห้งไปไหนไม่รอดกระต่ายมองเห็นเด็กวัยรุ่นคนจนเดินผ่านมาก็ร้องถามว่า

“หลานเอ๋ย เดินร้องไห้มาทำไม มีเรื่องอะไรหรือ จงบอกมาเถิด ลุงจะช่วย”

ลูกคนจนจึงเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่ถูกเขาโกง และเขาจะฆ่าตนให้ฟังเพราะสมัยโบราณเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมีน้อย ตามท้องที่ห่างไกลชาวบ้านดิ้นรนความกันเอง กระต่ายก็วางเชิงว่าไม่เป็นไร เรื่องเล็กน้อยเพียงเท่านี้ เจ้าจงช่วยแกะข้าออกจากโพรงไม้และพาข้าไปยังบ้านเศรษฐีนั้น

เมื่อไปถึงแล้ว กระต่ายในฐานะทนายแก้ต่างอย่างขุนโสภาก็กระโดดขึ้นป็นบนบาน แล้วสอบถามว่าเรื่องราวเป็นมาอย่างไร

เศรษฐีจึงเล่าเรื่องโดยละเอียด แล้วสรุปข้อตัดสินกรณีพิพาทนี้ว่า ในเมื่อกวางไปติดกับดัก ของลูกตน กวาก็ต้องเป็นของลูกตน ถึงแม้ว่ากับดักจะใช้สำหรับดักนกก็ไม่สำคัญอะไร ประจักษ์ พยานก็ชัดแจ้งอยู่แล้ว กระต่ายได้ฟังดังนั้นก็เหวี่ยงหน้าหันซ้ายหันขวามองไปทางโน้นที่ทางนี้ที่ ตามนิสัยประจำตัว แล้วร้องขึ้นว่า “เจ้าข้าเอ๋ย ปลาหมอกินดอกมะขาม ใครเคยเห็นบ้างไหมหนอ”

เศรษฐีจึงแย้งว่า “ตั้งแต่เกิดจากท้องพ่อท้องแม่ ข้าไม่เคยเห็นปลาหมอกินดอกมะขามได้ เพราะมะขามต้นสูงใหญ่ ดอกมะขามอยู่บนต้น ส่วนปลาหมอกอยู่ในน้ำจะขึ้นไปกินได้อย่างไร เจ้าเออะไรมาพูด ข้าไม่เคยพบเคยเห็น”

กระต่ายก็สวนคำว่า “ข้าก็ไม่เคยเห็น กวางไปติดกับดักนก ส่วนนกไปติดลูกทุบที่ใช้ สำหรับดักกวาง ท่านเศรษฐีเอาเรื่องโกหกอะไรมาพูด”

เศรษฐีก็จำนนต่อถ้อยคำ และอนุญาตให้ลูกคนจนนำกวางคืนไปได้

ผู้ให้ข้อมูล นางพัค งามเหลือ
บ้านวังกระแจะ หมู่ ๒ ต.ทับไทร
อ.โป่งน้ำร้อน

คำอธิบายเพิ่มเติม

๑. คำว่า “บ่อง” เป็นศัพท์ใช้กับการตักน้ำมันยาง “บ่อง” คือการเจาะ “ต้นยางได้” ให้เป็นโพรงหรือหลุมขนาดพอสมควร แล้วใช้เศษไม้มาอุดเผาในโพรงนั้นให้ร้อน แล้วดับไฟเสียให้เรียบร้อย ต้นยางถูกความร้อนก็จะค่อย ๆ ขับน้ำมันยางมาที่โพรง หรือหลุมที่เจาะไว้ นั่น ปล่อยไว้หลายวันหลายคืน จะมีน้ำมันยางออกมาจนเต็มหลุม
๒. นางพัค งามเหลือ เจ้าเก่าเป็นผู้เล่านิทานเรื่องนี้
๓. ขุนโสภานางพัคว่าขุนโสภานเป็นทนายความที่เก่งมากในสมัยโบราณ
๔. แก้ต่าง แก้ความแทนจำเลย ใช้คู่กับว่าต่าง หมายถึง ว่าความแทนโจทก์

ข้อสังเกต คนไทยนอกจากมีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนแล้ว ยังมีลักษณะเจ้าถ้อยเจ้าความอยู่ในตัว ด้วยฟังเรื่องนี้แล้วคล้าย ๆ กับเรื่องของศรีธนญชัยไม่มีผิดทำให้คิดว่าคนเล่าไปอ่านเรื่องศรีธนญชัย แล้วมาแต่งเลียนแบบหรืออย่างไร แต่ถ้าคิดในมุขกลับ คนชนบทอาจจะผูกเรื่องกันขึ้นมาเอง ต่างถิ่นก็ต่างแต่งเรื่องเล่าสู่กันฟังเพื่อความสนุกสนานแล้วคนที่เขียนเรื่องศรีธนญชัย ไปจับเอาเรื่องต่าง ๆ มาร้อยเป็นเรื่องราวได้เรื่องหนึ่งอาจจะเป็นอย่างนี้ก็ได้

หอยกับกระต่าย

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว กระต่ายเห็นหอยคลานตัวมเตี้ยม ชักช้า ก็พุดจากคูถูกต่าง ๆ นานา หอยเจ็บใจจึงท้าวิ่งแข่งกับกระต่าย ในการแข่งขันกระต่ายวิ่งไปเรื่อย ๆ ตามริมคลอง ที่ใช้เป็นเส้นทางแข่งขัน ในขณะที่วิ่งก็ร้องเรียกหอยไปด้วยว่า

“กูกบอง ขะของอาย” (เป็นภาษาเขมรแปลว่า พี่หอยอยู่ไหน กูก เป็นคำเรียก บองแปลว่า พี่ ขะของ แปลว่าหอย)

ส่วนหอยนั้นมีพรรคพวก ก่อนจะถึงวันแข่งขันได้นัดเพื่อน ๆ ไว้แล้วว่า ให้ไปซ่อนตัวตามจุดต่าง ๆ ตลอดระยะทาง ริมคลองซึ่งเป็นถิ่นของหอย เมื่อกระต่ายวิ่งไปถึงที่ใดร้องเรียกขึ้นมาให้หอยตัวที่อยู่ข้างหน้าขานรับว่า

“บองชาย กูก” แปลว่า อยู่ที่นี่พี่กระต่าย

เมื่อกระต่ายได้ยินหอยขานรับอยู่ข้างหน้าก็ตกใจ กลัวจะแพ้ จึงเร่งความเร็วสุดฝีเท้าพร้อมกับตะโกนเรียก “กูกบอง ขะของอาย” หอยตัวที่อยู่ข้างหน้าก็ขานรับ “บองชาย กูก” อย่างนี้เรื่อยไป จนในที่สุดเมื่อถึงเส้นชัย กระต่ายก็พบว่าหอยได้ไปถึงแล้ว และยอมรับความพ่ายแพ้ของตน ต้องนอนลงให้หอยเตะหู ตั้งแต่นั้นมา กระต่ายจึงหุบหางและไม่ยอมลงไปกินน้ำในคลอง เพราะกลัวจะพบกับหอย กินแต่น้ำค้าง หรือน้ำฝนที่ตกค้างยังอยู่บนบก ชาวนารู้ความลับเรื่องกระต่ายกลัวหอย จึงพากันหาเปลือกหอยมาร้อยเชือกแขวนไว้เป็นราวรอบ ๆ นาข้าว เวลาลมพัดมาเสียงเปลือกหอยกระทบกันดัง กรังกรัง ๆ กระต่ายได้ยินจะไม่กล้าเข้ามาใกล้กินต้นข้าว

ผู้ให้ข้อมูล นางพัศ งามเหลือ

ข้อสังเกต

๑. ชาวบ้านที่อยู่ในดงในป่า มีความคุ้นเคยกับธรรมชาติของสัตว์ต่าง ๆ และสังเกตพบเห็นนิสัยของสัตว์ทุกชนิด จึงผูกเป็นนิทานให้เด็กได้รู้ลักษณะของสัตว์ ที่เป็นสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว บางทีผู้ใหญ่จะพูดเป็นประโยคสั้น ๆ ว่า “กินหญ้าอ่อน นอนน้ำใส คือวัวควาย” และ “กินหญ้าหนาม นอนน้ำขุ่น คือแรด” เพราะเรานั้นก่อนจะกินน้ำต้องย่ำไปย่ำมาให้ น้ำขุ่นก่อน จึงจะกิน เป็นธรรมชาติของแรด และแรดก็ชอบกินพืชที่มีหนาม

๒. นิทานเรื่องนี้เล่ากันในพื้นที่ใกล้ชายแดนเขมร อ.โป่งน้ำร้อน จึงมีคำเขมรติดมาด้วย

สามเมา

ครั้นหนึ่งนานมาแล้ว มีชายหนุ่มสามคนเป็นเพื่อนรักกัน เรียกว่า “สามเกลอ” และชายหนุ่มทั้ง ๓ คนนี้ ต่างคนต่างชอบเสพสิ่งเสพติดคนละอย่าง คนที่ ๑ ชอบดื่มเหล้าเป็นประจำจนเมามาทุกวัน คนที่ ๒ สูบฝิ่นจนติด ถ้าวันไหนไม่ได้สูบฝิ่นจะทรมานทรมานมากและต้องหาฝิ่นมาสูบจนได้ ส่วนคนที่ ๓ ติดกัญชา ชาวบ้าน เรียกคนทั้งสามว่า “สามเมา”

อยู่มาวันหนึ่ง พระราชาของเมืองนั้นขี้น้ำมาตามทางพบชายทั้ง ๓ คน ซึ่งเมากัญชา ยาฝิ่น และเมาสุราเมาเรียบร้อยแล้ว เดินสวนทางมา ชายที่เมาเหล้าร้องบอกว่า

“น้ำของเจ้าสวยดี ราคาเท่าไร ข้าจะซื้อ” ฝ่ายคนที่เมาฝิ่น เมากัญชา ต่างกล่าวสนับสนุนว่าพวกข้ามีเงินมากมาย เจ้าจะขายเท่าไรจงมาพวกข้าพร้อมจะสู้ราคา

ฝ่ายพระราชาเห็นชายขี้น้ำทั้งสามมายืนขวางทางและพูดจាក่อกวนก็รู้สึกรำคาญ จึงร้องตอบไฉนว่า น้ำของข้าขาย ๑๐ ชั่ง ถ้าเจ้ามีเงินจงนำมาแลกเปลี่ยนเอาไป ถ้าไม่มีจริงตามที่พูด ต้องถูกลงโทษ

ในที่สุดทั้งสามเมาก็ถูกทหารของพระราชาจับตัวไป เพราะไม่มีเงินสักชั่งที่พูดไปนั้น เป็นเพราะความเมาและคะนองปาก พระราชาตัดสินให้ประหารชีวิต โทษฐานที่พูดจาอวดมิ่นแต่ระหว่างที่รอการประหารอยู่หลายวันนั้น พระราชามีความเมตตา ให้หาสุรา ยาฝิ่นและกัญชาไปให้ชายทั้ง ๓ คน เพราะกลัวว่าจะ “ลงแดง” ตายเสียก่อนประหารชีวิต ถ้าปล่อยให้อดของที่เคยเสพ และนอกจากนั้นพระราชายังสั่งให้เอาเตงโมผลใหญ่ใส่ในหีบไม้ปิดมิดชิดไปให้นักโทษทั้ง ๓ ทายว่าเป็นอะไร ถ้าทายถูกจะรอดตาย ถ้าทายผิดจะถูกประหารชีวิตไปตามที่ได้ตัดสินแล้ว

ฝ่ายนักโทษชายที่เมาสุราเมนิสัยใจร้อน เพราะคนที่เสพสุรามักใจร้อนวู่วาม ก็พูดว่า “ตายเลย ๆ” ว่าอะไรอยู่ในหีบ ส่วนนักโทษที่เมาฝิ่นพูดว่า “ข้า ๆ” อย่าเพ่งวู่วาม ค่อย ๆ คิด เพราะผู้ที่สูบฝิ่นมักมีนิสัยสุขุมเยือกเย็นไม่ใจร้อน

ส่วนนักโทษที่เมากัญชาอยู่นั้น เอนิ้วเคาะหีบไม้ไปมา และทำตาลอย ๆ เหมือนคนครึ่งหลับครึ่งตื่นด้วยผู้ที่สูบกัญชามักชอบเพ้อฝัน บางทีประสาทหลอนเห็นเป็นนางฟ้าเทวดามาหา หรือเห็นเป็นผีร้าย สัตว์ร้ายจะเข้ามาทำร้ายก็มี เกิดอาการหวาดกลัวง่าย และพูดเคลิ้ม ๆ ว่า “คงจะเป็นพืชเถา.....คงจะเป็นพืชเถา” คนสูบฝิ่นก็เดาต่อไปว่า นอกจากเป็นพืชเถาแล้ว คงจะมีไส้แดง ส่วนคนเมาสุรา ก็เสริมต่อด้วยความใจร้อนว่า “ไส้แดงก็เตงโมนะสิ” สรุปว่า ทั้งสามเมาเดาจนถูก และรอดตายไปในที่สุด

อธิบายเพิ่มเติม

๑. นิทานเรื่องนี้เป็นของเก่าเล่าโดย นางพัด งามเหลือ
๒. ผู้ที่ผูกนิทานเรื่องนี้คงอยู่ในยุคสมัยที่ยังมีการสูบฝิ่น โดยไม่ผิดกฎหมาย
๓. พระราชาในนิทาน บางทีก็หมายถึงเจ้าเมือง
๔. คำว่า “ลงแดง” เป็นอาหารทुरนทुरาย หงุดหงิด รุ่งงามของคนที่ติดยาเสพติด แล้วไม่ได้เสพสิ่งนั้น ถ้าเสพติดมาก ๆ แล้วต้องอดกะทันหันทันทีทันใด อาจทำให้ถึงกับเสียชีวิตได้
๕. ผู้ผูกเรื่องต้องการแสดงนิสัยของคนเมาทั้ง ๓ ชนิด คือ เมาสุราจะใจร้อนกล้าได้กล้าเสีย เมายาฝิ่นจะสุขุมเยือกเย็นไตร่ตรองนาน เมากัญชาชอบนอนฝันและจึกตัว

นิทานเรื่อง “เสื่อกับคางคก”

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว สมัยที่สัตว์ทั้งหลายยังพูดภาษามนุษย์ได้ เสื่อกับคางคกมาพบกัน ก็พูดกันไปพูดกันมา ก็เกิดการท้าทายกันว่าใครจะชนะ คือกระโดดข้ามขอนไม้ท่อนใหญ่คางคกก็รับคำท้า โดยเสื่อบอกว่า ถ้าคางคกแพ้จะถูกกินถ้าชนะก็ปลอดภัย แล้วก็พากันไปที่ขอนไม้นั้น คางคกบอกว่าต้องกระโดดพร้อมกัน เสื่อก็ตกลง แล้วเสื่อก็ตั้งท่าเอาเท้าชูคตินกระชวยกระชวยพร้อมกับแกว่งหางไปมา พอเสื่อกะโดด ทันใดนั้นคางคกก็จับปลายหางของเสื่อ เสื่อสามารถกระโดดข้ามขอนไม้ไปได้ไม่ยากและไปได้ไกลที่สุดตามกำลังของตัวหางก็สับดออกข้าง ๆ วินาทีนั้นคางคกก็ปล่อยปากที่จับหางเสื่อ ด้วยแรงเหวี่ยงของหางเสื่อ ทำให้คางคกลอยละลือไปอยู่ข้างหน้าเสื่อหลายวา คางคกจึงร้องบอกว่า ตนเองชนะ เสื่อยอมรับความพ่ายแพ้ และไม่กินคางคกจนกระทั่งสมัยปัจจุบันนี้

นิทานเรื่องนี้ฟังจากยายพัด งามเหลือ อายุ ๘๖ ปี อยู่บ้านวังกระแพร หมู่ ๒ ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี นางพัด ฟังนิทานเรื่องนี้มาตั้งแต่เด็ก พ่อแม่เล่าให้ฟัง

นิทานคำกลอน เรื่อง คางคกกับเสือ

เชิญฟังขับลำนำคำกลอนเก่า
นิทานเรื่องคางคกน้อยด้อยราคา
ครึ่งกระโน้นสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้
และนับถือความชอบธรรมประจำใจ
เมื่อเสือเพลินเดินทางพบคางคก
หาเงื่อนไขให้สังคมพุดชมเชย
ว่าน้องเอ๋ยคางคกน้อยอย่าสร้อยเศร้า
เพื่อความสุขสนุกสนันต์กันสักที
ฝ่ายคางคกตักกะใจอะไรนี้
มาชวนเราเล่นหัวกลัวเหลือประมาณ
ท่านเจ้าขาข้าน้อยที่ด้อยศักดิ์
ผู้รู้เรื่องเลื่องชื่อไม่ถือตน
กตึกว่าอย่างไรข้าใครรู้
แพ้ชนะได้อะไรให้ว่ามา
เจ้าเสือร้ายใจร้ายก็ปราชัย
วางหน้าชื่อคุณเนื้อทรายสองตาแล
ข้อกำหนดกฎเกณฑ์เล่นไม่ยาก
ใครกระโดดได้พึ่นและโดดไกล
ส่วนเดิมพันขันต่อพอท่วมท่วม
ถ้าเจ้าแพ้ข้ากินเจ้าอย่าเว้าวอน
แสนสงสารคางคกตกประหม่า
ฤาวันนี้ถึงที่ตายใครเหลือขวเล
โอ้หลักกูผู้ยิ่งใหญ่ในไพรกว้าง
ใครเขียนกฎข้อมได้เกียรติความชอบธรรม
สติตั้งเอาตัวรอดปลอดภัยเมื่อ
คางคกอ่อนผ่อนผันการทั้งปวง
แต่หวังว่าถ้ากระโดนคนละครึ่ง

เป็นเรื่องเล่าพื้นบ้านนานนักหนา
กับพญาเสือโคร่งในพงไพร
ยังพุดจาพาทีก่อกันได้
เป็นสัตว์ใหญ่ไม่รังเกศสัตว์เล็กเลย
น้ำลายหกอยากขย้ำเกลี้ยงทำเฉย
จึงเอื้อนเอ่ยมธุรสพจน์พจี
มาสองเรามาแข่งขันขมันขมิ
คิดว่าอยู่เปล่าเปล่าไม่เข้าการ
พฤษ์ผู้ยิ่งใหญ่อันไพศาล
จึงภิเปรยเอ่ยขานละลานตน
ปลื้มใจนักท่านชวนเล่นเป็นกุศล
มหาชนย่อมยกย่องก้องโลกา
แข่งขุดรูหรือแข่งโคดทั้งสองขา
โปรดเมตตาข้าสักครึ่งอย่ารังเก
เหมือนคนซ่อนมีดทิ่มฝ่ากรอยแผล
เสือแสรังแผ่เมตตาชื่อว่าไป
ผลัดกันโคดข้ามปากขอนไม้ใหญ่
ย่อมเป็นผู้มีชัยอย่างแน่นอน
คิดปลายนาวนิคหน้อยเป็นอนุสรณ์
เจ้าชนะข้าลาก่อนไม่ต่อแยะ
อนิจจาเสียขวัญตัวสั่นแยะ
ก็ได้แต่ รำพันมลิ้นคำ
ช่างเหมือนอย่างหลักการคนนำข้า
คางคกข้าเสือขึ้นระรินทรวง
ทำใจดีสู้เสืออันใหญ่หลวง
ข้าไม่หวังถึงแม้ตายตามกฎเกณฑ์
ถ้าปากตั้งกรรมการให้ท่านเห็น

ขอกระโดดพร้อมกันไปเสียใจเย็น
 สัญชาติเสียเมื่อจะ โดดจะโผดโผน
 สองเท้าหลังตะกุกดินปลิววัน
 ทันทีเมื่อเสียโดดข้ามขอนไม้พับ
 ข้ามขอนเสร็จเสียสะบัดหางอย่างราชา
 เรียวแรงเหลือเสียสะบัดหางเหวี่ยงคางคก
 เสียยอมแพ้แก่คางคกผู้มีชัย
 จำเนียรกาลผ่านผันถึงวันนี้
 ไม่กินคางคกใดให้ปลดปลง
 จบนินนาคำกลอนก่อนลาจาก
 หันชื่อว่าผาสุก หันเจริญ

ว่าจะเป็นไรไปไม่ว่ากัน
 ก่อนกระโจนย่อตัวอยู่हुตั้งมั่น
 ส่วนหางนั้นแกว่งไกวอยู่ไปมา
 คางคกจับหางเสียไปด้วยหวา
 คางคกอ้าปากพลันในทันใด
 ให้ไปตกอยู่ข้างหน้าหลายวาไฉน
 เสียจึงไม่กินคางคกตามตกลง
 เสียยังคงญาติดีไม่ ไหลหลง
 ยังดำรงสัตย์มั่นนิรันดร์เทอญ
 หันขอฝากชื่อเสียงสังสรรเสรีญ
 เขียนเพลิดเพลินคั่นคริสต์มาสสามเจ็ดเอ๋ย

ผู้เล่านิทาน คือ นางพัด งามเหลือ
 อาจารย์ผาสุก หันเจริญ นำเสนอใหม่ เป็นนิทานคำกลอนตามเนื้อหาเดิม

นิทานคำกลอน (ดอกสร้อย)

เรื่อง เจ้าชายงู

ตาเอ๋ยตาชาย
มีบุตรหนึ่งซึ่งเริ่มรุ่นครุณเขว
สาวน้อยเจ้ามิกอยแต่เกียจคร้าน
การงานสารพัดจืดจางไว

คืนเอ๋ยคืนนั้น
ในวันนั้นนางเกรงอำนาจ
สะดุ้งตื่นลืมตากายาสั่น
ด้วยงูเหลือมรัดร่างสุนารี

งูเอ๋ยงูสวาท
เจ้าอย่ากลัวพี่เสยนะงามงอน
เจ้าจะฆ่าพี่ยอมตายให้เนื้อหนัง
ค่อยคลายรัดที่มีคร่างโฉมยุพิน

ความเอ๋ยความรัก
นำเวทนานางรามทรมวีย์
จึงกล่าวว่าพี่งูจ้าน้องอายนิก
อายพ่อแม่เพื่อนบ้านมหาชน

รวบเอ๋ยรวบรัด
เล่ากันมานานโขคนโบราณ
อันงูนั้นเป็นมนุษย์สุดประเสริฐ
วันหนึ่งอยากทดลองใจน้องนาง

ใจเอ๋ยใจนาง
รูปหล่อจะพูดอย่างไรหนูไม่เชื่อ
มาบ่อยจิงนางงูจงเริ่มสงสัย
ถ้างูอยู่หนุ่มไม่มาให้เห็นเขียว

ทำนาไร่เลี้ยงชีพอยู่เชิงเขา
ให้อยู่เหล้าเฝ้าบ้านทุกวันไป
กวาดบ้านถูเรือนให้สดใส
ตาชายเบาใจลูกสาวเอ๋ย
ลูกสาวฝันเห็นงูมาพันพาด
งูสังวาสสมสู่เป็นสามี
ตกตะลึงงงงันดังเห็นผี
สิ้นสติสมประดีอ่อนใจเอ๋ย
ปลอบปะโลมนุชนาถสายสมร
รักบังอรหนักแน่นดังแผ่นดิน
มีคิดขังเจ้าเสยนะโฉมฉิน
นางขลิบงูพูดได้แปลกใจเอ๋ย
เริ่มประจักษ์ขึ้นต้น ณ หนไหน
อดสูใจเพราะรักงูผิดผู้คน
จะมีรักสุดอาภัพแสนสับสน
เขาจะก่อนนินทาว่าเอาเอ๋ย
ตัดเรื่องให้สิ้นเข้าตามเล่าขาน
ผูกนิทานเล่าสนุกลูกหลานฟัง
งามเลิศยามลอกคราบดุจพระสังข์
ลอกคราบออกมานั่งเกี่ยวพาเอ๋ย
ถึงตัวบางร่างเบาใจหนักเหลือ
รักแต่งูเอื้อเพื่อเพียงใจเดียว
งูหายไปเหลือเพียงคราบพาวาบเสียว
นางลดเลี้ยว แอบดูรู้ ความจริงเอ๋ย

อัศเอ๋ยอัศจรรย

ชั้นอินทร์พรหมยังสดับศัพท์สำเนียง
บ้านน้อยก็มลายกลายเป็นวัง
เป็นเจ้าหญิงเจ้าชายพร้อมบริวาร

สาเอ๋ยสาเหตุ

ให้บ้านเมืองเคยรุ่งเรืองเมื่อพันปี
สาปเจ้าชายให้เป็นงูสู่กรรมหนัก
ถ้าได้กันรักกันเผาคราบขาว

จบเอ๋ยจบเรื่อง

ฝันเห็นทรัพย์กับความสุขอย่างราชา
เขียนเรื่องนี้เมื่อปีสามสิบเจ็ด
ฉันเชื่อว่าครูผาสุกหั้นเจริญ

ฟ้าร้องดินสั่นสนั่นเสียง

เพราะนางเสียงเผาศราบจนราบราน
ทั้งคู่ครองบัลลังก์มหาศาล

ว่าราชการราชสมบัติอัดแอเอ

เป็นอาเพศต้องคำสาปจอมฤทัย

หายวับจากปฐพีไปชั่วคราว

มเหสีที่รักเป็นหญิงสาว

บ้านเมืองเก่าจะกลับมาเช่นนี้เอย

คนโบราณฝันเฟื่องเหมือนกันหนา

โลกของท่านโสภายาล่วงเกิน

ประกอบเกร็ดการสอนไม่ขัดเงิน

เขียนเพลื่นเพลื่นอย่างนพลางพลางยามว่างเอย

ผู้เล่านิทาน คือ นางพั๊ด งามเหลือ

อาจารย์ผาสุก หั้นเจริญ นำเสนอใหม่ เป็นนิทานคำกลอน (บทดอกสร้อย) ตามเนื้อหาเดิม

398.2

๗๒๓๖

๔๕

E-Book

หอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเษ

จันทบุรี

ความรักกับดวงดาว (นิทานเกี่ยวกับเจ้าแม่เขาเกลือและเขาสอยดาว)

เอ๋ก สมย์ สมัยหนึ่งนานมาแล้ว มีครอบครัวหนึ่ง ประกอบด้วย ตา ยาย และ หลานสาว ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เขามะเกลือ อันว่าเขามะเกลือนี้คือ เขาเกลือในปัจจุบัน อยู่ใน อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี เดิมนั้นมีต้นมะเกลืออยู่หลายต้น จึงเรียกว่าเขามะเกลือ ต่อมาต้นไม้นั้นล้มตายไป คำเรียกก็หดสั้นเข้าเรียกเป็น “เขาเกลือ” และชัยภูมิที่ตั้งของเขาก่อนนั้นเป็นช่องหรือค่านระหว่าง เมืองจันทบุรีขึ้นไปทีราบสูงที่เป็น อ.โป่งน้ำร้อน และ อ.สอยดาว เทียบเท่ากับใครจะเดินทางไป ภาคอีสานหรือทีราบสูงจากภาคกลางในสมัยโบราณ จะต้องผ่านจากสระบุรี ผ่านป่าดงพญาเย็น เสียก่อน จึงจะถึงโคราชและภาคอีสานทั้งหมดได้ ซึ่งคนแต่ก่อนพรรณนาว่า เดินทางมาจากโคราช ผ่านดงพญาเย็น (ปัจจุบันคือ อ.ปากช่อง) กว่าจะถึงทีราบภาคกลางคือสระบุรี ความสูง เปรียบเสมือนเอาต้นตาลมาต่อ ๆ กันตั้ง ๒๐ - ๓๐ ต้น และความสูงของเขาก่อนถ้าใช้ต้นตาล มาต่อกันอาจจะถึง ๑๐ กว่าต้นก็คงจะได้

ขอย้อนกลับมาที่ครอบครัวสองตายายและหลานสาวต่อไป

ตายายตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เขามะเกลือเพียงหลังเดียวโดด ๆ คนอื่น ๆ ไม่มีใครกล้ามาอยู่ใกล้ เพราะเป็นที่เปลี่ยวท่ามกลางป่าข้างดงเสือ แต่ตาเป็นพรานใหญ่ไม่กลัวเพราะมีคาถาดี ข้างเสือหรือ สัตว์ร้ายทุกชนิดไม่กล้าเข้าใกล้ที่พักของแกในรัศมี ๑๐ เส้น อาชีพของตา คือ ล่าสัตว์และหา ของป่า คอยดักขายพวกที่เดินทางผ่านป่าช่องทางนี้ ซึ่งใช้มาต่าง โคต่าง บรรทุกสิ่งของจาก โป่งน้ำร้อนลงไปจันทบุรี บางครั้งคนเหล่านั้นก็มาขออาศัยพักแรมที่ลานหน้าบ้านของแกเพื่อหุงต้ม อาหารรับประทาน

ส่วนยายนั้นทำหน้าที่แม่บ้าน มีหลานสาวคอยช่วยเหลือ และหลานสาวคนนี้เป็นคนสวย สะดุดตา เป็นที่รำลึกของทุกคนที่พบเห็น ดังคำประพันธ์ที่ว่า

“งามพักตร์ดั่งเพ็ญจันทร์แจ่มฟ้า

งามเกศดุจนกาคำขลับ

แว่นเนตรยามกระพริบระยิบยับ

ประทับใจชามิกลายคลอน

ปากคางนารักจุมพิด

คิ้วแมกโก่งดั่งคันศร

เวยบางร่างน้อยอรชร

แขนอ่อนขามนวนนาชยตรกราย”

อยู่มาวันหนึ่งมีเจ้าชายหนุ่มรูปหล่อจากเมืองเขมรเดินทางผ่านมาพร้อมด้วยบริวาร ซึ่งพระบิดา ทรงมอบหมายให้มาเป็นผู้แทนพระองค์มาปฏิบัติราชกิจที่เมืองจันทบุรี จะต้องเสด็จผ่านช่องเขาเกลื่อนนี้

สำหรับช่องเขาเกลื่อนนี้ ในสมัยโบราณเป็นช่องเขาแคบๆ วันเวลาผ่านไปนาน ๆ ปี ฝนที่ตกลงมาจะชะล้างดินที่เป็นทางเดินของผู้คนและวัวต่าง ม้าต่าง ให้ไหลลงไปสู่ที่ต่ำอยู่เสมอ ๆ จนทางที่เดินนี้จะลึกและแคบพอให้ม้าหรือวัวผ่านไปได้ทีละตัวเท่านั้นส่วนเจ้าชายทรงช้างมา และช้างตัวนั้นตัวใหญ่กว่าช่องทางเดินดังกล่าว จะไปทางเบื้องอื่นก็สูงชันมีอาจะไปได้ ขบวนเสด็จ จึงต้องสะดุดหยุดลงเพื่อให้ทหารชุดดินสองข้างทางให้กว้างพอที่ช้างจะเดินได้

เมื่อเจ้าชายเสด็จลงจากหลังช้าง ทหารคนสนิทก็ทูลเชิญให้มาประทับพักผ่อนพระอิริยาบถ ที่บริเวณบ้านของตาขาย ซึ่งมีร่มมะเกลือใหญ่อยู่หน้าบ้าน

เจ้าของบ้านคือตาขายก็ดูแลต้อนรับเป็นอย่างดี และให้หลานสาวดักน้ำฝนมาถวายเจ้าชาย ให้เสวยคลายร้อน

“เสวยน้ำเพคะ” หลานสาวตากล่าวกับเจ้าชายด้วยเสียงใสไพเราะปานระฆังเงิน

ทันใดนั้นเอง !

เจ้าชายพินพระพักตร์จะมารับขันน้ำ ก็ทรงตกตะลึงในความงามของนาง ยิ่งได้สบตากับนางผู้เลอโฉม ผู้เข้มข้มสดสวย ดวงตาของนาที่กระพริบอย่างโบราณเรียก “ตาโก่ป่า” เจ้าชายก็ยิ่งจมดิ่งเข้าสู่ภวังค์ หญิงสาวต้องกล่าวเตือนอีกว่า

“เสวยน้ำเพคะ”

เจ้าชายได้สติ จึงตอบรับว่า “ขอบใจมากน้องสาว”

ครั้นรับน้ำมาจะทรงดื่ม กลับไม่เอาขอบขันมาแตะที่พระโอษฐ์กลับไปแตะที่พระนาสิก ส่วนพระเนตรก็จ้องแต่หน้าหญิงงาม

ฝ่ายหลานสาวตาเห็นอาการเจ้าชายดังนั้น ก็กลืนหัวเราะไว้มิได้ ปล่อยกมือออกมา

เอาอีกแล้ว! หัวเราะก็น่ารักเสียหนักหนา อารมณ์เจ้าชายก็เคลิดเปิดเปิงไปไม่รู้ว่ที่ไหน ๆ ส่วนหลานสาวตาเธอไม่ได้คิดอะไรมาก เห็นเป็นของขบขัน จึงแก้มกระเซ้าขึ้นว่า

“หม่อมฉันเพิ่งทราบว่า ถ้าเป็นเจ้าแล้วต้องคั้นน้ำทางจมูกไม่เหมือนสามัญชนที่คั้นน้ำทางปาก”

เจ้าชายก็ไม่ต่อล้อต่อเถียงอย่างใด ทรงเสวยน้ำแล้วกล่าวว่า

“น้ำสวย ๆ ชื่นใจ”

หลานสาวตาจอมค้าน จึงกล่าวว่า

“ต้องว่าน้ำเย็นชื่นใจ น้ำหวานอร่อยดีเพคะ จะว่าน้ำสวยไม่ได้ ที่สายนั่นไม่ใช่ น้ำ แต่เป็นคนบริการน้ำ”

เจ้าชายฟังแล้วจึงได้สติคืนมา ทรงกล่าวแก่ว่า

“ถูกต้องตามที่น้องสาวว่า น้ำนั้นหวานอร่อยเย็นชื่นใจส่วนคนบริการน้ำนั้นสวย แต่ฉันอยากให้เรื่องกลับกันจะพิศบาปไหม คือให้น้ำนั้นสวย ส่วนคนบริการน้ำนั้นหวานอร่อยชื่นใจ”

หลานสาวตาสายเจ้าก็สะเทือนอายหน้าแดงเป็นลูกตำลึงสุก วิ่งขึ้นบ้านไปเลยพร้อมกับเสียงเฮของบริวารเจ้าชาย

ฝ่าย “ขุนหาญสะท้านฟ้า” ผู้รู้ใจก็มาทูลเสนอแนะว่า สมควรจะพักแรมที่เขาเกลื่อนี้ก่อน เพราะทหารยังขาดช่องทางเดินให้ช้างเดินไม่เสร็จ และจะใกล้ค่ำแล้ว เจ้าชายก็ทรงอนุญาต

ตกกลางคืนยามหัวค่ำ เจ้าชายจึงให้ทหารชั้นผู้ใหญ่ไปขอกับตาให้หลานสาวลงมาคุยด้วย ตาก็อนุญาตโดยดีไม่ห้ามหวงเพราะเชื่อในเกียรติของเจ้าชายว่าจะไม่ลวนลามหลานตน พร้อมกับเชื่อในคาถาพิเศษที่ตนมอบกับหลานไว้เมื่อตอนเย็น

“หลานเอ๋ยมานี่ ตาจะบอกอะไรให้” ตานึกย้อนคำพูดที่กล่าวกับหลาน

“คืนนี้ยังงี้ ๆ เสีย เจ้าชายต้องขอคุยด้วยกับเจ้า ถ้าเราปฏิเสธเขาจะว่ารังเกียจ ตาจะให้คาถาไว้สำหรับป้องกันตัว ถ้าเขาใช้คำพูดเจ้าจงท่องว่า พุทธังสติ ธัมมังสติ สังฆังสติ ไว้ในใจอย่าได้ไหลหลงในคำพูดชาย ส่วนคาถาป้องกันการลวนลาม เจ้าจงท่อง อักคี – อนุคฺคิ – สิดา – อย่าใกล้ท่อง ๓ จบ จึงก้าวลงบันได ชายใดจะแตะต้องเนื้อต้องตัวเจ้ามิได้เลย เมื่อเข้าใกล้เจ้าจะถึง ๑ อนุคฺคิจะเกิดความรู้สึกร้อนดังเข้าใกล้กองไฟแก่ตัวเขา เหมือนนางสิดากับทศกัณฐ์ คาถานี้ตาให้พิเศษกว่าที่เคยให้เจ้าเพราะเขามีศักดิ์สูงมิใช่ชาวบ้านธรรมดาอย่าจะมีคาถาชั้นสูงอยู่เป็นแน่”

สำหรับเจ้าชายก่อนจะมาคุยกับหญิงสาว ก็ได้รับการเลี่ยมสอนมาจาก “ขุนแผนแพ้วพาลชน” ผู้เฒ่าจอมขมังเวทย์ ผู้ติดมากับขบวนเสด็จด้วยเหมือนกัน โดยบอกเคล็ดลับกำกับกับคาถาว่า

“พระองค์ต้องทรงแตะเนื้อต้องตัวนางให้ได้” แล้วว่าคาถาเขมรว่า

“โนนนัก โปณูริก อุอุยะ

นางคนนี้ รักกู สวาหะ”

หม่อมฉันขอเอาหัวเป็นประกันว่า นางคนนี้จะต้องรักหลงพระองค์และขอติดตามไปด้วยทุกหนทุกแห่งอย่างแน่นอน คุณแต่หม่อมฉันชีพระยะค่ะ ที่มีเมีย ๘ คน อยู่ด้วยกันครบทุกวันนี้ก็เพราะคานานี้ละพะยะค่ะ

และแล้วการนัดพบของหนุ่มสาวทั้งสองในคืนนั้น อบอวนไปด้วยบรรยากาศของความสดใสมิชีวิตชีวาชื่นมื่นด้วยกันทั้งสองคนท่ามกลางแสงจันทร์คืนวันเพ็ญ และมีเสียงจักจั่นเรไร พระพายพัดใบไม้ไหวต่างคนตรี

ทั้งสองมีเรื่องพูดคุยกันได้ไม่รู้จักเบื่อ คุยกันถึงสองยาม จึงแยกย้ายกันไปนอน

ฝ่ายเจ้าชายประทับใจอยู่บางประโยคของหญิงสาว เช่น

“ถึงบ้านหม่อมฉันจะอยู่ริมทาง แต่ตัวหม่อมฉันมิใช่ดอกไม้ริมทาง ที่ใครจะเด็ดดมแล้วโยนทิ้งได้โดยง่ายอย่างไรศักดิ์ศรี”

ฝ่ายหญิงก็ประทับใจบางประโยคของเจ้าชาย เช่น

“พี่ชวนน้องสาวเข้าเวียงวังไม่ยอมไป ถ้าพี่จะสละราชศักดิ์เป็นสามัญชน อยู่กับเจ้าด้วยคนจะได้ไหม พี่กตัญญูหาภักดีกับดาหาลี้ภัยเจ้าต่อไป”

แต่เจ้าชายมิกล้าใช้กาลาลมกันนั้น ถือว่าเป็นความรักบริสุทธิ์ ใช้ความจริงใจเป็นที่ตั้ง ทหารชุดช่องให้ช้างเดิน ๒ วันเสร็จ เจ้าชายกลับไม่ยอมให้เคลื่อนขบวน เข้าตำราภามนิตพบวาสิฏฐีก็อแงไม่ยอมกลับบ้านเมือง ภามนิตกับวาสิฏฐีนั้นยังดีที่ว่าเมื่อไม่ได้ครองรักกัน ต่างฝ่ายต่างมีครอบครัวกันไป แต่คู่นี้ไม่เป็นเช่นนั้น พอถึงคืนวันที่ ๓ เกิดเรื่องใหญ่พลิกผันชีวิตของเขทั้งสอง เข้าทำนองพระลอติดกรรกับพระเพื่อนพระแพงเสียอีกแล้ว ถึงกับต้องตายไปทั้งสองฝ่าย

น่าเศร้าอะไรเช่นนั้น!

คือฝ่ายชายเปลือยตัวออกไปว่า “พี่รักน้องจริง ทุกสิ่งที่พี่จะหามาให้น้องสาว แม้เดือนดาว พี่จะสอยมาให้ถ้าต้องการ”

ฝ่ายหญิงตอบฉับพลัน “น้องต้องการให้ท่านพี่สอยดาวมาให้สักดวง เพื่อพิสูจน์ว่ารักจริง” เท่านั้นละเป็นเรื่อง ขัดตียมานะพุ่งขึ้นมา พลังรักระเบิด ความขาดสติทั้งหลายประเดประดังเข้ามา เจ้าชายให้ปลุกทุกคนมาประชุมพร้อมกันกลางดึกคืนนั้น

ท้าวเธอก็เรียกหาดาบอาญาสิทธิ์จากมหาเด็กรู้แพรแล้วประกาศว่า

“สิ่งที่ข้าจะกล่าวต่อไปนี้ ห้ามทุกคนคัดค้าน หรือเสนอแนะเป็นอย่างอื่นมิฉะนั้นหัวจะขาดทุกคนด้วยดาบอาญาสิทธิ์เล่มนี้” พร้อมกับชูดาบให้ทุกคนเห็น

“ทหารทุกคนจงไปกับข้า ไปยังภูเขาสูงเบื้องหน้าโน้นกลางวันช่วยกันตัดไม้ไผ่แล้วผูกต่อ ๆ กันด้วยเชือกเถาวัลย์ให้ยาวที่สุดที่จะยาวได้ เพื่อกลางคืนจะได้ใช้สอยดาว ถ้าสอยไม่ถึงวันรุ่งขึ้น

ให้ตัดมาเพิ่มอีก จนกว่าจะสอยดาวได้ เพื่อมามอบให้กับหญิงสุดที่รักของข้า พิสูจน์ให้รู้ว่าข้ารักนางจริง”

ก่อนจะเคลื่อนขบวนในตอนเช้า คีนั่นทั้งสองหนุ่มสาวนั่งอยู่ด้วยกันตลอดคืนเพื่อสังเวยล่าตาอาลัย เจ้าชายมอบเสื้อผ้าแพรภัณฑ์หลากหลายพร้อมกับสร้อยพระศอและพระธำมรงค์ให้กับหญิงสาวจะเป็นของหมั้น พร้อมกับรับสั่งว่า ภายใน ๗ วันไม่กลับมาแสดงว่าพระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว สิ่งของเหล่านี้จะได้ไว้ดูต่างหน้า หญิงสาวก็เฝ้าแต่รำไห้

หลังจากนั้นเจ้าชายจึงแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ พาบริวารเหาะเหินไปยังยอดเขาสูงต่าง ๆ จากใต้จรดเหนือ กระทำการสอยดาวจะให้ได้ดีดังประสงค์ ซึ่งไม่สามารถทำได้สำเร็จเพราะสุคติวิสัยได้รับความยากลำบากเป็นอันมาก ในที่สุดเจ้าชายและบริวารก็ถึงแก่ความตาย เมื่อกระทำการได้ครบ ๗ วัน

ส่วนหญิงสาวก็คอยสดับรับฟังข่าวเจ้าชาย เมื่อทราบดังนั้นก็ตรอมใจไม่ยอมกินข้าวกินน้ำ ถึงแก่ความตายภายในอีก ๗ วันต่อมา สองตายายสุดแสนอาลัยใจจะขาดทำการเผาศพนางไปพร้อมกันบ้านที่อาศัย ให้บ้านทั้งหลังต่างโลงศพ แล้วพากันระหกระเหินเดินทางไปที่อื่น

ตั้งแต่นั้นมา เขาเกลือก็ร้างผู้คนอาศัย ผู้ใดที่เดินทางผ่านไปมา มักจะเห็นภาพหญิงสาวสวย แต่งตัวงามดังชาววัง มีเครื่องประดับแพรพรรณราย จนผู้คนพากันตั้งศาลเพียงตาไว้นับถือเป็น “เจ้าแม่เขาเกลือ” กันต่อมา

ส่วนยอดเขาที่เจ้าชายไปสอยดาวนั้น เรียกว่า เขาสอยดาว มีทั้งสอยดาวได้ เขต อ.โป่งน้ำร้อน และสอยดาวเหนือ เขต อ.สอยดาว นอกจากนั้นยังมีศาล “เจ้าพ่อสอยดาว” ให้ผู้คนกราบไหว้บูชา แต่อยู่ในที่ลับลับไม่มีใครรู้เท่าไร นอกจากคนนอกหักพลาดรักเท่านั้นที่จะรู้

อีกประการหนึ่ง จากประวัติความรักทั้งสองคนทำให้สำนวนไทย เกิดขึ้นว่า

“พี่รักน้อง เว้นแต่ดาวกับเดือน พี่จะหามาให้น้องได้ทุกอย่างทุกอย่าง”

จบเรื่องแต่เพียงเท่านี้

ถูกช้างขอสมากัญจากเจ้าแม่เขาเกลือด้วยความเคารพอย่างยิ่ง และอีกมิช้าไม่นานจะไปบนบานเจ้าแม่เหมือนเคย

อาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ แต่งขึ้นใหม่

จากคำบอกเล่าของอาจารย์กุลวรรค์ พวงศรี อาจารย์อรรวรรณ พงศ์ประยูร อาจารย์โรงเรียนโป่งน้ำร้อนวิทยาคม และอาจารย์สมชาย นุศลวงศ์ โรงเรียนศิษย์บุญ จ.จันทบุรี

นิทานเรื่อง “เปิดกับไก่”

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว เปิดกับไก่คบหาสมาคมเป็นเพื่อนกัน หากินในป่าใหญ่ ครั้นนั้น ทั้งเปิดและไก่อ้างบินไปในอากาศเหมือนนกทั่ว ๆ ไป เรียกว่านกเปิดและนกไก่ อาหารของนก ทั้ง ๒ ชนิด ก็คือตัวหนอนและตัวแมลงเหมือนนกทั่วไป พอค่ำลงก็นอนตามกิ่งไม้ ยอดไม้สูง ทั้งคู่ต่างก็มีความสุขดี

กระทั่งอยู่มาวันหนึ่ง หลังจากบินหากินมาทั้งวันแล้วจนพลบค่ำ ทั้งคู่พากันไปนอนอยู่บนยอดไม้ต้นใหญ่ที่ไม่เคยนอนมาก่อน คือต้นประคำใหญ่ขนาด ๓ คนโอบ ต้นประคำต้นนี้มีเทวดาอาศัยอยู่ เรียก เทพารักษ์ พอตกลงกลางคืน คืนนั้นเดือนหงายพระจันทร์เต็มดวงด้วยเป็นคืนวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เทพารักษ์เสด็จออกจากต้นประคำใหญ่ ทรงอธิษฐานให้มีร่างกายอย่างมนุษย์ โดยทรงเครื่องพัสดราภรณ์อย่างกษัตริย์งามยิ่งนัก ประทับนั่งยังบรรลังก์โคนต้นประคำนั้น ทรงอธิษฐานจิตว่า คืนนี้จะนั่งอยู่ ณ ที่นี้ทั้งคืนไม่ลุกไปไหน เพื่อทำสมาธิและวิปัสสนาให้ได้รับความเพ็ดเพลินต่อไป ขณะกำลังเริ่มต้นเข้าสมาธิ ทันใดนั้นเองเปิดไก่ซึ่งนอนอยู่บนกิ่งไม้เหนือศีรษะของเทวดาพอดี ก็ได้ถ้ำมูลลงมาพร้อม ๆ กัน สำหรับมูลไก่อ้นั้นเป็นก้อนแห้ง ๆ นิ่ม ๆ ถูกศีรษะเทวดาแล้วกระดอนไปทางอื่นไม่สู้กระไรนักหนา เทวดาก็ทำใจให้คิดว่าสิ่งนี้คือผงธุลีปลิวมากระทบหินผา คือตัวเรามาเป็นไรดอก แต่สำหรับมูลเปิดนั้นเต็มทีหน้อย เนื่องจากคืนนี้เปิดท้องร่วงทั้งคืน ไม่ทราบว่าจะไปกินอะไรมาติดสำแดง มูลเปิดจึงเหลวและมีกลิ่นเมื่อถูกศีรษะเทวดาแล้วไม่กระเด็นกระดอนไปไหน กลับเกาะติดที่ศีรษะเทวดาอยู่ ฝ่ายเทวดาก็ทำใจให้คิดว่านี่คือน้ำค้างที่ตกลงมากระทบหินผาคือตัวเรา อันกลิ่นเหม็นก็สักแต่ว่ากลิ่น มิใช่ตัวตนบุคคลเราเขาเป็นอนัตตา ก็ท่องภาวนาพุทโธ ๆ ต่อไป ขณะกำลังภาวนาอยู่นั้นอีกครั้งชั่วโหม่งต่อมา เปิดไก่อีกถ้ำมูลมาอย่างเดิมอีก เทวดาก็สะดุ้งและกำหนดใจให้คิดเปรียบเทียบอย่างอื่นตามที่กล่าวข้างต้นอีก เป็นอยู่อย่างนี้ คืนพระจันทร์เต็มดวงอย่างนี้ ไม่มีสิ่งรบกวนนอกจากเปิดไก่ จะลุกไปไหนก็ไม่ได้ เพราะตั้งใจสัญญากับตนเองไว้แล้วว่าจะไม่ลุกไปไหน จึงต้องใช้ขันติอดทนต่อไป กระทำภาวนาไปเรื่อย ๆ จนใกล้สว่าง มูลเปิดก็พอกพูนหนาขึ้น กลิ่นนั้นก็เหม็นยิ่งขึ้น ทันใดนั้นไก่อ้างชอบตื่นเช้าทุกวันที่ส่งเสียงขันอย่างดังเพื่อปลุกให้เปิดตื่นเตรียมตัวออกหากิน ไก่อ้างเจื้อยแจ้วหลายครั้ง ประดุจดังเสียงแตรของวงดนตรีสัก ๘ วง มารบกวนโสตประสาทของเทวดา ถึงเวลานี้เทวดาก็ตะบะแตกหมด ความอดทน ที่ถูกทั้งกลิ่นทั้งเสียงรบกวน ถึงกับบันดาลโทสะสาปแช่งเปิดไก่ไปดังนี้

“เจ้าเปิดเหม็นสาบ ขี้รดหัวข้า ต่อไปเจ้าจงไปหากินในน้ำเถิด เวลาขึ้นมาจะได้ล้างให้หายเหม็น และให้เจ้าจี้เหลวไปชั่วมั้ชั่วมั้

สำหรับเจ้าไก่ ต่อไปจงไปอยู่ตามบ้านคน ไปขันปลุกให้มนุษย์ทั้งหลายตื่นเช้า ๆ และเปลี่ยนวิธีหากินโดยให้กินไส้เดือน ตัวปลวก ตัวหนอน เศษข้าวเปลือก ข้าวสุกข้าวสารตามบ้านคนต่อไป เวลานอนจงนอนพุ่มไม้เตี้ยๆ ห้ามนอนต้นไม้สูง”

ตั้งแต่นั้นมาไก่จึงกลายเป็นสัตว์เลี้ยงของคน ส่วนเป็ดก็ติดตามไก่ไปอยู่ด้วย และอุจจาระของเป็ดก็ยังเลวอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ตามคำสาปแช่ง

คำวิจารณ์

การแตงนิทานเปรียบเทียบได้กับการบวกเลข เมื่อเรารู้ว่า $๕ + ๕$ เป็น ๑๐ ดังนี้ เพื่อให้ได้คำตอบเป็น ๑๐ เราก็สามารถตั้งโจทย์ได้ กำหนดให้ $X + Y = ๑๐$ ซึ่ง X และ Y จะเป็น ๑, ๒, ๓ หรือ ๐.๑, ๐.๒ ฯลฯ ก็ได้ ดังนั้นคนโบราณจึงสามารถผูกนิทานไปได้ต่าง ๆ ซึ่งก็เหมือนตั้งโจทย์เลขให้ได้ผลลัพธ์ตามต้องการ อย่างตัวอย่างนิทานเรื่องเป็ดกับไก่นี้ นักเรียนลองแต่งเรื่องราวเป็นอย่างอื่นก็ได้ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ว่าทำไมเป็ดจึงขึ้นเลว และเพราะเหตุใดไก่จึงขึ้นแต่เช้า

สมัยโบราณตามบ้านนอกชนบท คำลงก็มีด ไม่มีโทรทัศน์ ไม่มีเพลงวิทยุฟัง มีแต่ความเงิบเหงา พวกผู้ใหญ่จึงต้องแตงนิทานเล่าให้เด็กฟังเพื่อความบันเทิง และแทรกคติสอนใจเป็นสาระไปด้วย แต่นิทานบางเรื่องไม่มีสาระมีแต่บันเทิงล้วน ๆ เช่น นิทานลามกต่าง ๆ เป็นอย่างนี้ไปทุกชาติทุกภาษา เมื่อเด็กฟังนิทานแล้วโตขึ้นก็เล่าให้เด็กรุ่นใหม่ฟังต่อ ๆ กันไปนาน ๆ ก็เกิดนิทานเรื่องใหม่ขึ้นมาอีก เช่น เรื่องเป็ดกับไก่ของผู้เขียน เป็นต้น นักเรียนสามารถแตงนิทานเรื่องหมากับแมว หรือเรื่องอื่น ๆ ให้น้องที่บ้านฟังบ้างก็ได้ เป็นการ “ฝึกจินตนาการ” ซึ่งสามารถทำได้เฉพาะความคิดหรือจิตของมนุษย์นี้ ตามหลักอภิธรรมระบุว่า

“จิตเป็นประภัสสร

จิตนั้นวิจิตร”

ผู้เล่า อาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ

อดีตอาจารย์โรงเรียนศรียานุสรณ์ จ.จันทบุรี

เรื่องเล่า “ยาสั่ง – คุณไสย”

ก่อนอื่นต้องขอประทานโทษท่านผู้รู้ ที่ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้ขึ้นมิใช่จะอวดอ้างว่ารู้จริงเกี่ยวกับยาสั่ง – และคุณไสย แต่เขียนเรื่องนี้ขึ้นเพื่อบอกเล่าให้เด็กนักเรียนรู้ตามที่เคยได้ยินได้ฟังมาอีกต่อหนึ่งเท่านั้น

ในจังหวัดจันทบุรีมีการใช้ยาสั่ง – คุณไสย กันมากมายบางท้องที่ “ยาสั่ง” ลักษณะเป็นสมุนไพรที่มีส่วนผสมเป็นสูตรอันลึกลับ บดเป็นผง วิธีใช้ก็ผสมลงในอาหารหรือน้ำดื่มให้บุคคลที่ต้องการจะทำร้าย รับประทาน เมื่อผู้เคราะห์ร้ายรับประทานสิ่งที่เจือปนในอาหารหรือน้ำดื่มแล้วจะยังไม่ตายทันที แต่จะตายเมื่อผู้เคราะห์ร้ายรับประทานอาหารที่ตัวยากำหนดไว้ เช่น ยาสั่ง นั้นกำหนดว่าถ้าไปรับประทานข้าวเหนียวมะม่วงเมื่อใดจะต้องตายเมื่อนั้น เมื่อถ้ายังไม่ถึงหน้าข้าวเหนียวมะม่วงก็ยังไม่ถึงคราวตาย แต่ถ้าไปรับประทานข้าวเหนียวมะม่วงเมื่อใดก็ต้องตายทันที หรือผู้ปรองยาสั่งอาจเปลี่ยนส่วนผสมใหม่สำหรับคนขอรับประทานขนมจีนน้ำยา อย่างนี้ก็มิโอกาสตายเร็วหน่อย เพราะขนมจีนน้ำยามีตลอดปี จึงเรียกว่า “ยาสั่ง” คือสั่งให้ตายได้ตามต้องการ ยาสั่งนี้มีมากตามหมู่บ้านอำเภอโป่งน้ำร้อน ซึ่งมีเนื้อที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา ถ้าเป็นคนเชื้อชาติเขมรปรองยานี้ละก็จะนับถือยิ่งนักว่าได้ผล แต่ก็แปลกที่ไม่มียาถอนพิษเหมือนอย่างภาพยนตร์จีนกำลังภายใน ชาวบ้านใช้วิธีระแวงระวังด้วย ถ้าจำเป็นต้องร่วมรับประทานก็จับตามองตลอด กลัวโดนยาสั่ง มีการเล่าลืออยู่บ่อย ๆ ว่าคนนั้นตายคนนี้ตายเพราะถูกยาสั่ง เนื่องจากไม่มีสาเหตุให้เจ็บป่วยมาก่อน อยู่ ๆ ก็ตายแต่ก็หาต้นตอที่มาไม่ได้ เรื่องยาสั่งนี้ถ้ามีจริงก็จะไม่ใช่ “ไสยศาสตร์” เพราะไม่เกี่ยวกับเวทมนต์คาถาผีสิงนางไม้อะไร แต่เป็นการนำเอารากไม้และพืชสมุนไพรบางชนิดมาทำขึ้น ตัวยาที่ผสมกันนั้นเมื่อลงไปอยู่ในกระเพาะคนแล้วอาจจะเกิดปฏิกิริยาทางเคมีอะไรบางอย่างที่เป็นอันตรายถึงกับชีวิตขึ้นในภายหลังได้ ส่วนเรื่องคุณ – ไสยนั้นเป็นไสยศาสตร์

คุณไสยมีหลายอย่าง เช่น การเสกหนังควายเข้าท้อง เสกตาปูเข้าท้อง โดยผู้ที่ทำอย่างนี้ได้ต้องเรียนมา ใช้คาถาอาคมกำกับเพื่อทำลายศัตรูให้ถึงตาย หรือรับจ้างเป็นลักษณะคล้าย ๆ มือปืนรับจ้าง ชาวบ้านเรียกว่า “คนดีมีวิชา” ความจริงเป็นคนร้ายมากกว่า โดยเสกหนังควายชิ้นเล็กๆ เมื่อเข้าไปอยู่ในท้องคนจะพองใหญ่ขึ้นมามาก ทำให้ลำไส้แตกตายได้ ส่วนตาปูก็จะทิ่มแทงลำไส้ให้เจ็บปวด ผลที่สุดก็ตาย มีข่าวตามหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการตายของพุ่มพวง ดวงจันทร์ นักร้องชื่อดังว่าถูกคุณไสยโดยญาติ ๆ ของผู้ตายก็เถียงกับนายแพทย์ที่รักษาตลอดเวลาหมอบว่าเป็นโรคมะเร็ง ญาติว่าไม่ใช่บอกว่าเป็นการถูกคุณไสยและเมื่อคุณพุ่มพวงตายแล้ว เผาศพเสร็จตอนเก็บกระดูกหนังสือพิมพ์ก็ลงอีกว่ามีผู้พบตาปู ๓ นิ้ว ๔ นิ้ว อยู่กับกองกระดูก เป็นโจษขาน

กันมากกว่าถูกระทำทางไสยศาสตร์เรื่องอย่างนี้มีคนแก้ได้ โดยเป็นคนดีมีวิชาสามารถเสกให้
หนังควาย ตาปู หรือวัสดุอย่างอื่นออกมาจากร่างกายของผู้เคราะห์ร้ายได้ ปานประหนึ่งว่าเป็นการ
เล่นกล

บางทีก็ใช้วิธีเอาเส้นผม เล็บ กระดูก หรือชิ้นส่วนร่างกายอย่างอื่นของผีตายโหง (คือศพ
ของคนตายด้วยอุบัติเหตุ รถชน จมน้ำตาย ถูกฆ่าตาย และอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ป่วยตาย) ไปวางไว้ใน
บ้านหรือฝังไว้ในใต้ถุนบ้านของคนที่ต้องการจะแก้ล้าง และใช้คาถากำกับให้วิญญาณผีตายโหง
คอยกลั่นแกล้งคนในบ้านไม่มีความสุขได้ บางครั้งร้ายแรงถึงขนาดคนในบ้านนั้นตายลง
ทีละคนสองคนจนหมดบ้าน

สำหรับการเสกหนังควายเข้าห้องดังกล่าวข้างต้น มีศัพท์บางคำอยากจะเพิ่มเติมในนี้คือ
บางคนที่ยังเรียนวิชาจบมาใหม่ ๆ ก็จะเกิดอาการ “ร้อนวิชา” ซึ่งจะเป็นกันทุกคนเหมือนเด็กที่หัดว่ายน้ำ
น้ำเป็นใหม่ ๆ ก็อยากจะว่ายน้ำหรือ ว่ายน้ำที่ซ้อมเตอร์ไซค์เป็นใหม่ ๆ ก็อยากจะขี่รถเป็นกำลัง
เมื่อเกิดร้อนวิชาก็อยากจะทดลองวิชา เรียกว่า “อยากลองของ” ก็ปล่อยของไป คือ เสกให้ของ
ขลังของตนไปเข้าห้องใครก็ได้ เรียกว่า “ตามลมเพลมพัด” ไปถูกใครเข้าก็ถือเป็นเคราะห์ร้ายไป
เรื่องไสยศาสตร์นี้มีเรื่องเล่ามากมายเหลือที่จะพรรณนาได้ ประหนึ่งว่าไบไม่ในป่าไม่รู้จะมีที่แสนที่
ล้านไบนับไม่ได้ ส่วนไบไม่ในกำมือเรานั้นนับได้ว่ามีอยู่เท่าไรมนุษย์เรากลุกคลีกับไสยศาสตร์มา
นานนับพันนับหมื่นปีจนคุ้นเคย จะไปห้ามเขาพูดถึงก็กระไรอยู่ ส่วนวิทยาศาสตร์ซึ่งตรงข้ามกับ
ไสยศาสตร์ ก็มีสอนอยู่ตามโรงเรียนซึ่งเป็นของดีมีประโยชน์ให้คุณแต่ไสยศาสตร์มีแต่การให้โทษ
เป็นส่วนมาก นักเรียนอย่าได้แสวงหาวิชาที่ให้โทษเหล่านี้เลย เพียงแต่รู้ไว้ว่ามีอยู่ก็พอแล้ว

ผู้ให้ข้อมูล อาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ

นิทานเรื่อง “ฝรั่งกับคนไทย”

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว สมัยที่โลกนี้ยังไม่มีมนุษย์อาศัยอยู่ เพราะเหตุว่า มนุษย์ยังเป็นคนใช้ของพระเจ้าอยู่บนสวรรค์ ทุกคนพูดภาษาเดียวกันกับพระเจ้า มนุษย์ผิวเผือกหนึ่งผิวขาวขนตามตัวมาก รูปร่างสูงใหญ่ คอยปรนนิบัติพระเจ้าโดยการทำขนมห่อใบตอง คือ ขนมสอดไส้ไปถวายพระเจ้าทุกวัน แต่ผสมแป้งไม่ถูกส่วน แป้งแข็ง พระเจ้าเสวยขนมนี้แล้วต้องขบเคี้ยวด้วยความเมื่อยกรามเป็นอย่างยิ่ง และไส้ขนมก็ไม่ใส่น้ำตาลใสแต่เกลือเล็กน้อย รสชาติมัน ๆ เค็ม ๆ ส่วนมนุษย์ผิวเผือกอีกกลุ่มหนึ่งทำขนมกระทงถวาย คือ ขนมตะโก้หั่ว ผสมแป้งนุ่มนวลอ่อนดี รสชาติก็หวานกลมกล่อม

อยู่มาวันดีคืนดี พระเจ้าเปิดโลกให้มนุษย์รับใช้ทั้งหลายดู มนุษย์เกิดกิเลสอยากจะลงจากสวรรค์มาอยู่บนโลกบ้าง จึงขออนุญาตต่อพระเจ้า ๆ ทรงอนุญาต แต่มนุษย์ก็ขออีกว่าเมื่อลงไปอยู่อาศัยในโลกแล้วจะต้องเกิดลูกหลานออกมาอีกมากมาย ขอให้พระเจ้าประทานภาษาพูดให้แตกต่างกันด้วย เพื่อประโยชน์ว่าเมื่อตายแล้วขึ้นมาเฝ้าพระเจ้า จะได้รู้กันว่าคนตายเหล่านั้นเป็นลูกหลานของตน เพราะบางครั้งไม่เห็นตัวกันได้ยินเสียงส่งภาษากันก็สามารถรู้ได้

ฝ่ายพระเจ้ายกกำลังเสวยขนมของผิวเผือก ๒ กลุ่มนี้ได้พิจารณาอะไรมา จึงประทานพรไปว่า “ให้ผิวเผือกกลุ่มแรก พูดภาษาที่แข็งกระด้างและพูดปิดริมฝีปาก เพื่อยอปากเพียงเล็กน้อยตามลักษณะขนมที่ทำถวาย

ส่วนผิวเผือกกลุ่มที่สอง พูดภาษาที่อ่อนหวาน และพูดเปิดริมฝีปาก ตามลักษณะขนมที่ทำถวาย”

ผิวเผือกกลุ่มแรก ลงไปอาศัยอยู่ในแผ่นดินที่เป็นทวีปยุโรปเวลานี้ ออกลูกหลานมากมายได้แก่ คนอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส ที่เรียกว่า ฝรั่ง เวลาพูดจะปิดปากและถ้อยคำแข็งกระด้าง

ส่วนผิวเผือกกลุ่มที่สอง ไปอาศัยอยู่ในแผ่นดินทวีปเอเชีย แถบเอเชียอาคเนย์ เกิดลูกหลานมาเป็นคนไทย ลาว พม่า เขมร มลายู เวลาพูดจะเปิดปาก และถ้อยคำอ่อนหวาน

ยังมีมนุษย์ผิวเผือกที่รับใช้พระเจ้ากลุ่มอื่น ๆ อีก ที่พระเจ้าประทานภาษาต่าง ๆ กันไป

คดีวิจารณ์

ถ้าเป็นฝรั่งแท้พูด “ I LOVE YOU ” จะปิดปาก เพื่อยอเพียงเล็กน้อย พอให้เสียงลอดออกมา ฐานเสียงอยู่ในคอ แต่คนไทย สิงคโปร์ คนเอเชียโดยมากจะพูดผิดกับฝรั่งเพราะจะพูดเปิดปากกว้าง ๆ ฐานเสียงมาจากริมฝีปาก ด้วยความเคยชินจากภาษาเดิมพูด I LOVE YOU สำเนียงจึงผิดกับฝรั่ง

หมายเหตุ นิทานแต่งเอง

ผู้แต่ง อาจารย์ผาสุก หั่นเจริญ

“การแบ่งเขตแดนไทยกัมพูชา”

มีเรื่องบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่ว่า สมัยหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินของประเทศสยามและประเทศกัมพูชาได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการปักปันเขตแดนกันว่า เมื่อฝนตกลงมา น้ำฝนที่ไหลจากยอดเขาในลำธาร สายน้ำต่าง ๆ ถ้าแม่น้ำ น้ำนั้นไหลไปทางทิศตะวันออกเข้าสู่แผ่นดินกัมพูชาให้ถือว่าพื้นที่เหล่านั้นเป็นของประเทศกัมพูชา แต่ถ้าแม่น้ำน้ำไหลไปทางทิศตะวันตกพื้นที่เหล่านั้นให้เป็นของประเทศสยาม ปรากฏว่าเทือกเขาสอยดาวของอำเภอโป่งน้ำร้อน – สอยดาว สายน้ำส่วนใหญ่จะไหลไปทางทิศตะวันออกทั้งสิ้น ไหลเข้าสู่ประเทศกัมพูชา เช่น คลองปะตง คลองทุ่งกร่าง คลองใหญ่ คลองตากง คลองตานี ฯลฯ ถ้าเลยด้านเขาเกล็ดลงมาเข้าเขตอำเภอมะขาม จะพบว่าคลองโป่งโรงเข็น น้ำไหลไปทางทิศตะวันตก ลงไปรวมกับแม่น้ำจันทบุรี ถ้าถือตามนิทานข้างต้นพื้นที่ อำเภอโป่งน้ำร้อน – สอยดาว ก็จะเป็นเขตประเทศกัมพูชา จึงไม่ทราบว่าการปักปันเขตแดนเหตุใดจึงเป็นเขตของไทยไปได้

คติวิจารณ์ ตามเนื้อของตำนานคำบอกเล่านี้ก็อาจจะเป็นจริงในสมัยหนึ่ง แต่เมื่อวันเวลาเปลี่ยนแปลงไป เขตแดนก็สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเหตุผลแวดล้อมต่าง ๆ เพราะทุกทุก ๑๐๐ ปี เขตแดนประเทศต่าง ๆ มักจะเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ เช่น สหภาพโซเวียตรัสเซีย เคยกว้างขวางใหญ่โตอยู่ได้ประมาณ ๗๐ ปี เมื่อระบอบคอมมิวนิสต์ล่มสลายเวลานี้กลายเป็นประเทศเล็กประเทศน้อย บางประเทศเคยเล็กก็รวมกันใหญ่โต

“ช่องแคบเขาเกลือ”

เดิมผู้คนที่อยู่ในเขต อำเภอโป่งน้ำร้อน จะเดินทางมา จังหวัดจันทบุรี มีความไม่สะดวก เพราะมีอุปสรรคที่สำคัญ คือ บริเวณเขาเกลือ ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นประตูทางเข้าออกสำหรับการไปมาหาสู่กัน เพราะว่าการผ่านเขาเกลือนอกจากจะสูงชันแล้ว ช่องทางเดินก็แคบ น้ำฝนเซาะและกัดกร่อนทางเดินให้เป็นร่องอยู่ระหว่างช่องเขาหนีบไว้ ม้าต่าง วัวต่าง เดินผ่านช่องทางนี้ได้เฉพาะตัว คือลักษณะเป็นทางแคบ ๆ สองข้างเป็นดินปนหินแข็งหรือลูกรังแข็ง ไม่มีใครจะฉางให้เป็นทางกว้าง ๆ ได้ เป็นอย่างนี้มาหลายร้อยปี เกวียนบรรทุกของไม่สามารถผ่านช่องทางนี้ได้ การบรรทุกสินค้าข้าวของไปมาระหว่างเมืองจันทน์ มะขามกับโป่งน้ำร้อน ต้องใช้คนหาบหามกับม้าต่าง คือม้าบรรทุกของกับวัวต่าง คือวัวบรรทุกของสัมภาระเท่านั้น

แต่ชาวโป่งน้ำร้อนสามารถใช้เกวียนเดินทางเขาออก ประเทศเขมรได้สบายเพราะพื้นที่ติดต่อกันเป็นที่ราบ ทางเดินทำกว้างได้ ติดต่อกันโดยเกวียนได้ จึงมีคำบอกเล่าบางเรื่องว่า หม้อทองกลางซื้อมาจากเมืองเขมร

ด่านเขาเกลือมาได้รับการพัฒนาให้เป็นถนนกว้าง รถวิ่งได้หลัง พ.ศ. ๒๕๐๔ เพราะ พ.ศ. นั้น นายสงคราม ชุมิตร ผู้เล่าเรื่องเป็นทหารเกณฑ์จากโป่งน้ำร้อน ไปประจำที่เกล็ดแก้ว จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นหน่วยของทหารเรือ เมื่อลามาเยี่ยมบ้านต้องเดินทางด้วยเท้ามาตลอด ระหว่างทางจากจันทบุรีถึงบ้านวังกระแพร หมู่ ๒ ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน ต้องนอนพักแรมระหว่างทาง ๒ คืน จึงจะถึงบ้าน สมัยก่อนคนจากโป่งน้ำร้อน จะเอาเรือกระวาน มาขายจันทบุรี ต้องพักค้างคืน ๒-๓ คืน ระหว่างทางตามจุดพักแรมต่อไปนี้ คือ

๑. จุดวัดพังงอน
๒. บ้านมาบคล้า
๓. คลองฉาย
๔. บ้านหินลาด
๕. วัดโป่งโรงเซ็น

สมัยนั้นปะตงมีบ้านคนไม่กี่หลัง หมู่บ้านใหญ่มีตลาด คือ ตามูล บึงฉนัง ถ้ามาจากตามูลจะไปจันทบุรีต้องค้างคืนตามทางหลายคืน เพราะไกลอาจจะ ๓ คืน ถ้าจากบ้านทับไทรไปจันทบุรี ก็อาจจะเพียง ๒ คืน แล้วแต่ระยะทางและสัมภาระ

สำหรับจุดค้างคืน ก็คือ วัดหรือบ้านคนรู้จักกัน แต่ที่ศาลาหินลาดมีเป็นพิเศษ คือมีผู้สร้างศาลาให้คนเดินทางนอนได้ มีหลังคาสังกะสีเตี้ยนี้ยังอยู่แต่เก่ามาก และบริเวณรอบ ๆ ศาลาเป็นลานกว้างให้ม้า วัว พักผ่อนได้ไวด้วย

นอกจากนั้นตามจุดพักแรมทุกจุดจะมีคนทำข้าวต้มมัดขาย

ประมาณว่า พ.ศ. ๒๕๑๐ เจ้าอาวาสวัดทับไทร ซึ่งเป็น พระเถระมีผู้เคารพนับถือมาก ในยุคนั้นเป็นผู้ริเริ่มเกณฑ์ชาวบ้านทุกอยู่ในตำบลทับไทร และตำบลใกล้เคียงมาพัฒนาทาง โดยใช้ มีดขอกับจอบและแรงงานทำการถากถางบุกเบิกทางเดินช่องเขาเกลื้อให้กว้างพอให้รถวิ่งได้ ในฤดูแล้ง ต่อมาก็มีเอกชนและราชการพัฒนาถนนกว้างขวางตามที่ปรากฏในบัดนี้

ที่มาของชื่ออำเภอแก่งหางแมว

มีชุมชน ๒ แห่งที่น่าจะเป็นที่มาของชื่ออำเภอแก่งหางแมว คือชุมชน “บ้านแก่ง” อยู่ในตำบลแก่งหางแมว และชุมชน “บ้านหางแมง” ในตำบลขุนซ่อง โดยเอาชื่อของ ๒ ชุมชนซึ่งอยู่คนละตำบลมารวมกัน มีเรื่องเล่าว่า ชุมชนบ้านแก่งสมัยก่อนนั้นในคลองแถบบริเวณวัดแก่งเคยมีแก่งที่เกิดจากหินกลางคลอง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการสัญจรทางน้ำของผู้คนมาก ต่อมามีการสัมปทานไม้ และต้องลำเลียงซุงทางคลองแต่แก่งหินนี้ก็เกิดอุปสรรคไปขวางทางลำเลียงซุงส่ง จึงได้มีการระเบิดทำลายโขดหินเหล่านั้นไปในที่สุด ปัจจุบันจึงไม่หลงเหลือแก่งหินให้เราได้เห็นกัน

ส่วนตำนานบ้านหางแมวมีทั้งหมด ๔ เรื่อง เรื่องแรกเป็นคำบอกเล่าของผู้สูงอายุที่ไม่ใช่ชาวบ้านหางแมวโดยกำเนิด ท่านเล่าว่าเดิมบ้านหางแมวมีชื่อเรียกว่า “บ้านหามแมว” เนื่องจากผู้คนในหมู่บ้านทำพิธีหามแมว เพื่อขอฝนในยามแล้ง ตามแบบชาวภาคอีสานซึ่งจะทำกันบ่อย ๆ จึงเรียกขานชื่อหมู่บ้านกันว่า “บ้านหามแมว” แต่ภายหลัง คำว่า “หาม” ถูกเรียกเพี้ยนจนกลายเป็นบ้านหางแมวจนถึงปัจจุบัน

เรื่องที่สองเหตุที่ใช้ชื่อแก่งหางแมว เพราะว่าในคลองแก่งมีแมวน้ำอยู่มาก เวลาแมวน้ำดำผุดดำว่ายก็จะเห็นหางโผล่สลับอยู่ในคลอง จึงได้ชื่อว่าคลองแก่งหางแมว และก็กลายเป็นชื่อบ้านและชื่ออำเภอในที่สุด แต่เรื่องนี้มีผู้ให้ความเห็นว่าแมวน้ำไม่น่าจะใช่ชื่อสัตว์ที่อยู่ในประเทศไทย เคยมีท่านผู้หนึ่งกล่าวว่าเรื่องนี้ท่านเป็นคนแต่งขึ้นมาเอง เพื่อใช้เล่าให้สมาชิกที่มาจากต่างจังหวัดได้ฟังกันตอนประชุมที่นี่

เรื่องที่สาม เล่ากันว่าในคลองสะแกหางแมวมีปลาชนิดหนึ่งที่ออกเสียงตามสำเนียงภาษาของฟังกลายคำว่า “แมว” ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก หางปลาชนิดนี้โผล่ให้เห็นทั่วไปในคลอง ทำให้เกิดเรียกขานว่า “คลองหางแมว”

เรื่องที่สี่ มีเรื่องเล่าว่าในสมัยโบราณมีบ้านเรือนตั้งอยู่ในแถบบ้านหางแมวไม่กี่หลังคาเรือน บ้านหลังหนึ่งได้เลี้ยงแมวไว้ตัวหนึ่ง แมวตัวนี้เป็นที่รักใคร่เอ็นดูของสมาชิกในบ้านเป็นอย่างมาก ต่อมาแมวได้หายออกไปจากบ้าน เมื่อเห็นผิดปกติจึงมีการออกตามหาแมวสุดที่รัก และในที่สุดก็พบแมวตัวนี้นอนตายอยู่ในคลองข้างบ้าน โดยเห็นหางแมวโผล่พ้นน้ำส่วนหัวและลำตัวจมอยู่ในน้ำ เนื่องจากความรักอาลัยอาวรณ์ที่ชาวบ้านมีต่อแมวตัวนี้จึงได้เกิดชื่อเรียกขานคลองนี้ว่า “คลองหางแมว” ภายหลังเมื่อมีการตั้งบ้านเรือนในสะแกใกล้เคียงมากขึ้นจึงเรียกชุมชนแถบคลองหางแมวว่า “บ้านหางแมว” ผู้เล่าเรื่องนี้คือหลวงพ่อนก คุณวโร ประธานสงฆ์ แห่งที่พัทธสงฆ์บ้านหางแมว ซึ่งท่านเป็นคนดั้งเดิมเกิดที่บ้านหางแมว

น.ส.จงรัก อักษร อายุ ๔๖ ปี

ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนแก่งหางแมววิทยาคม

ชื่อหมู่บ้านพวา อำเภอแก่งหางแมว

ตำบลพวา แต่เดิมสภาพพื้นที่เป็นป่าที่สมบูรณ์ พื้นดินเหมาะกับการเพาะปลูก มีภูเขาที่สลับซับซ้อน ในพื้นที่มีต้นพวา จำนวนมากจึงได้ชื่อว่า ตำบลพวา แบ่งการปกครองเป็นหมู่บ้าน คือ บ้านวังอีแอ่น เนินจำปา บ่อไฟไหม้ เขาม้อง บ้านบ่อ โปกปูน คลองครก หินเพลิง คลองเรือแตก บ่อชะอม บ่อมะนาว และพวา แต่ละหมู่บ้านมีเรื่องเล่าขานสืบทอดกันมา ซึ่งแต่ละเรื่องน่าสนใจมากเริ่มหมู่บ้านแรกคือบ้านวังอีแอ่น เดิมบ้านวังอีแอ่น มีวังน้ำใหญ่ในลำคลองประแกต มีสระเขืออาศัยอยู่ ๒ ตั้ว อยู่มาวันหนึ่งได้มีช้างสองเชือกเป็นแม่ลูกกันลงมากินน้ำที่วังน้ำนี้ เมื่อแม่ช้างกินน้ำอิ่มแล้วก็เดินขึ้นฝั่งไป แต่ลูกช้างยังเพลิดเพลินกับการเล่นน้ำ ขณะนั้นเองแม่จะเข้เห็นลูกช้างกำลังเล่นน้ำอยู่เพลิดเพลิน ก็แอบเข้าไปแล้วกัดลูกช้าง ลูกช้างตกใจแล้วร้องเสียงดังด้วยความเจ็บปวดแม่ช้างเห็นดังนั้นจึงถ่มลงมาช่วยลูก โดยใช้เท้าเหยียบหลังจะเข้เต็มแรง ทำให้กระดูกจะเข้หัก จะเข้เจ็บปวดจนทนไม่ไหวจึงปล่อยลูกช้างไป ต่อมามีคนกลุ่มหนึ่งได้เข้ามาทำนํ้ามันยางบริเวณนี้ เห็นในวังน้ำมีจะเข้หลังหักซึ่งมีลักษณะแอ่น จึงตั้งชื่อบริเวณนี้ว่า “วังอีแอ่น” และเมื่อมีผู้คนมาอาศัยปลูกบ้านเรือนอยู่จนเป็นชุมชนจึงเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “บ้านวังอีแอ่น”

หมู่บ้านต่อไปคือ บ้านเนินจำปา ตามคำบอกเล่าแต่เดิมบริเวณนี้เป็นเนินสูงมาก เมื่อวัวควายที่ลากเกวียนมาถึงเนินแห่งนี้ต้องใช้แรงมาก ทำให้ควายกันตุง จึงเรียกเนินแห่งนี้ว่า เนินตูดตุง ต่อมาภายหลังมีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อ จำปา ปัญญาทิป ได้มาสร้างวัดบริเวณนี้ จึงเปลี่ยนชื่อใหม่จากเนินตูดตุง เป็นเนินจำปา

หมู่บ้านบ่อไฟไหม้ มีเรื่องเล่าว่า บริเวณนี้เป็นป่าทึบที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก และมีคนมาทำนํ้ามันยางกันมาก โดยขุดบ่อขนาดกว้างยาวประมาณ ๒ เมตร เพื่อเอาไว้ใส่นํ้ามันยางสำหรับการร่อนส่ง ครั้นถึงฤดูแล้วเกิดไฟป่า ทำให้ไปไหม้บ่ออย่างที่ขุดเอาไว้ ไฟได้ไหม้อยู่นานหลายวันที่เดียว จึงได้เรียกชื่อสถานที่บริเวณบ่อแห่งนี้ว่า “บ่อไฟไหม้”

ต่อไปคือ บ้านเขาม้อง แต่เดิมเรียกว่า บ่อตาโสด ต่อมาเมื่อกลุ่มคนเชื้อสายจีนจากอำเภอเบตง จังหวัดยะลา เข้ามาทำไร่บริเวณนี้กันมาก เลยเรียกบริเวณนี้ว่าชอยไร่เจ็ก แต่เมื่อเห็นว่าชื่อนี้ไม่เหมาะสม จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่ตามลักษณะของภูเขา ที่มีรูปร่างกลมคล้ายวงม้องว่า “บ้านเขาม้อง”

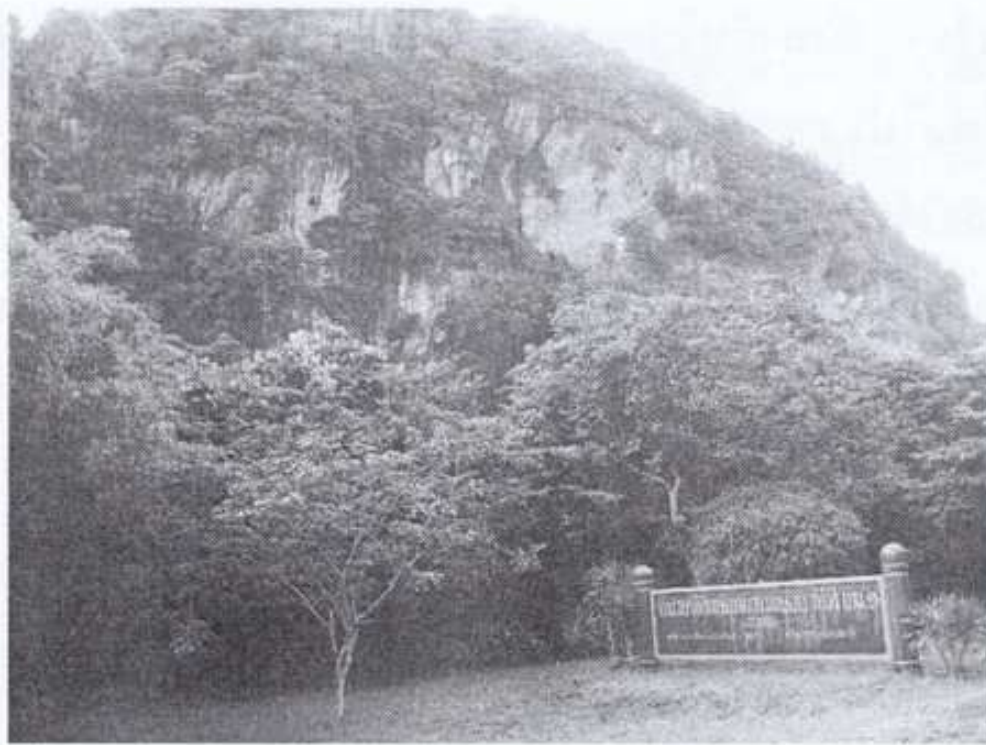
นอกจากนี้ยังมีชื่อสถานที่อีกหลายแห่ง เช่น ช่องกะพัด ซึ่งตั้งชื่อตามชื่อปลากะพัดที่มีอยู่ในคลองวังโดนด ไกล่ละแวกบ้านช่องกะพัด บ้านคลองครก เดิมเรียกคลองครบ มีความหมายว่าเป็นสถานที่ที่มีคลองหลายสายมาบรรจบกัน แล้วภายหลังคำว่า คลองครบ ก็เรียกชื่อเพี้ยนเป็น

คลองครก ส่วนชื่อบ้านประเภท เดิมเรียกว่า “คลองปากแตก” เพราะเป็นช่วงที่คลองแยกเป็นสองทาง ต่อมาเรียกชื่อเพี้ยนมาเป็นบ้านคลองประเภท

ผู้ให้ข้อมูล นางสาวจรรักษ์ อักษร อายุ ๔๖ ปี
ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแห่งหางเวฬุทายาคาร

เขาวงกต

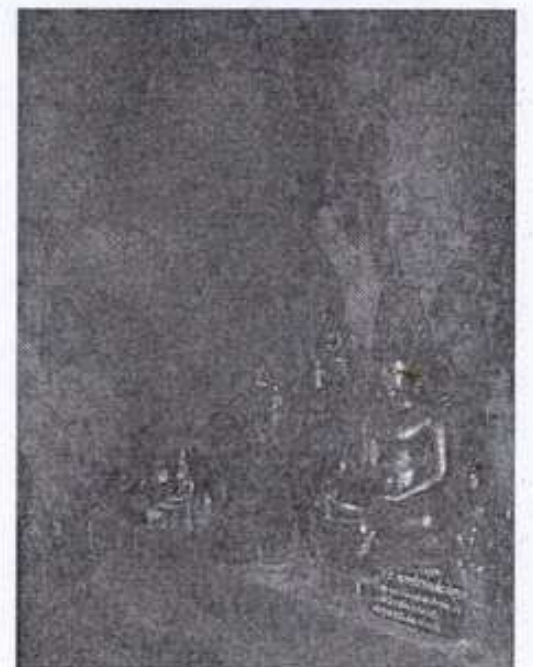

เขาวงกต ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว มีลักษณะเป็น เขาตูกย่อย ๆ หลายตูกรวมกัน เขาตูกตูกประกอบไปด้วยหินปูนเรียงต่อกันเป็นวงคล้ายวงม้อง มีพันธุ์ไม้ขึ้นปกคลุมอยู่ประปราย ด้วยเหตุนี้จึงให้ชื่อว่าเขาวง กายโนมีถ้ำสวยงามมากเรียกว่าถ้ำ เขาวงกต

ถ้ำเขาวงกตมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่านานมาแล้วมีชายคนหนึ่งชื่อว่ากรด บ้านอยู่ที่ชายทะเล ตำบลช้างข้าม อำเภอนายายอาม มีอาชีพตัดหวาย หาของป่า ได้เดินทางเข้ามาที่เขาวงโดยใช้ ทางเกวียนเพื่อตัดหวาย หาของป่า ทำน้ำมันยางเหมือนเช่นเคยทุกครั้งที่มา เขาก็จะมาพักค้างคืน ที่เขาวงเนื่องจากการเดินทางค่อนข้างลำบาก แต่ทุกครั้งที่มา ก็จะอยู่พักประมาณ ๒๐ ถึง ๓๐ วัน จึงจะนำของที่เขาได้กลับบ้าน

อยู่มาวันหนึ่งขณะที่นายกรดเดินทางมาถึงเขาวงรู้สึกเหนื่อยเมื่อยล้า ประกอบกับบริเวณนี้ มีอากาศเย็นสบายจึงเผลอนอนหลับไป ขณะที่นอนหลับอยู่นั้น ก็ฝันว่ามีหญิงสาวสวยหลายคน มาชวนให้ไปในถ้ำเขาวง หญิงสาวเหล่านั้นได้บอกแก่นายกรดว่า สถานที่แห่งนี้มีถ้ำที่งดงามมาก พร้อมบรรยายความงดงามของถ้ำ แต่ละถ้ำและชักชวนให้มาอยู่ที่นี่แต่นายกรดได้ตอบหญิงสาว เหล่านั้นไปว่า เขามีลูกชายอยู่คนหนึ่งชอบวชลูกชายก่อนแล้วจะมา อยู่ด้วย เมื่อนายกรดรู้สึกตัวตื่นขึ้นมาก็ได้นำความฝันไปเล่า ให้ชาวบ้านละแวกเขาวงฟัง

จนกระทั่งลูกชายของนายกรดมีอายุครบ ๒๐ ปี นายกรด จึงจัดพิธีบวชให้ลูกชายหลังจากเสร็จพิธีการแล้ว ก็คิดถึงคำสัญญา

ที่ให้ไว้กับหญิงสาวในความฝัน เขาจึงเดินทางมาที่เขาวง ครั้นเมื่อมาถึงเขาวง นายกรครูสึกเหนื่อยเมื่อยล้าจากการเดินทางจึงได้พักและหลับไปและเขาก็ไม่ตื่นอีกเลย เขาเสียชีวิตโดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อชาวบ้านรู้ข่าว จึงพากันไปดูและนึกถึงเหตุการณ์ที่นายกรครเล่าความฝันให้ฟัง จึงได้พากันไปสำรวจพื้นที่ทั่วไปในเขาวงก็พบว่าภายในเขาวงมีถ้ำจริงๆ แต่ละถ้ำมีความงดงามมาก ตรงตามที่นายกรครได้เล่าไว้ทุกอย่าง

ชาวบ้านและญาติพี่น้อง จึงเชิญวิญญาณของนายกรครให้มาสถิตอยู่ที่เขาวง ปัจจุบันศาลเจ้าพ่อเตี้ยเขาวงกต ตั้งอยู่ใกล้หน้าผาทางทิศใต้ของวัดเขาวงกตจรูญสงคราม และเรียกถ้ำที่พบว่า “ถ้ำเขาวงกต”

ผู้ให้ข้อมูล น.ส.จงรัก อักษร อายุ ๔๖ ปี
ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนแก่งหางแมววิทยาคม

เขาแหลมสิงห์

ในอำเภอแหลมสิงห์จังหวัดจันทบุรี มีภูเขาใหญ่ลูกหนึ่งตั้งอยู่ริมทะเล บริเวณเชิงเขามีแหลมหินยื่นยาวออกมา ที่ส่วนปลายแหลมมีก้อนหินใหญ่ลักษณะเหมือนสิงห์นอนหมอบอยู่ แหลมสิงห์นี้เป็นที่มาของชื่ออำเภอแหลมสิงห์

มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่า สิงห์ศิลานั้นเดิมเป็นสัตว์ที่มีชีวิตสองตัวผิวเมืออาศัยอยู่บนเขา สิงห์ทั้งสองจะลงมาเล่นน้ำที่ชายหาดเสมอ สิงห์ไม่เคยทำร้ายใคร ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสัตว์เลี้ยงของเจ้าป่าเจ้าเขาซึ่งคอยคุ้มครองป้องกันคนในหมู่บ้านให้พ้นอันตรายต่อมาได้มีนายพรานคนหนึ่งอยากได้สิงห์ จึงมาดักรอที่ชายหาด เมื่อเห็นสิงห์จึงยิงด้วยอาวุธ ถูกสิงห์ตัวเมือล้มตายลง ส่วนสิงห์ตัวผู้ได้กระโจนหนีลงทะเลไป แต่นายพรานก็ไม่สามารถนำร่างสิงห์ตัวเมือกลับไปได้ เพราะตัวใหญ่ จึงกลับบ้านไปมือเปล่าทิ้งร่างของสิงห์ตัวเมือไว้ที่ชายหาด ฝ่ายสิงห์ตัวผู้เมื่อเห็นนายพรานกลับไปแล้ว จึงว่ายน้ำขึ้นจากทะเลมานอนร้องคร่ำครวญอยู่เคียงข้างสิงห์ตัวเมือ จนสิ้นใจตายไปในที่สุด สิงห์ทั้งคู่จึงนิมิตร่างกลับกลายเป็นหิน เป็นสิงห์ศิลาหมอบเฝ้าชายหาด ปากน้ำแหลมสิงห์มาจนตราบนานเท่านานนี้

สิงห์ศิลาที่แหลมสิงห์นี้ เป็นที่สังเกตของชาวประมงในยามจะกลับเข้าฝั่งยามค่ำคืน จะมองเห็นดวงตาสิงห์จะเปล่งประกายสีแดงเพื่อให้รู้ว่าเป็นชายฝั่ง เขาเลยเรียกว่า “สิงห์ศิลาดาวแดง”

ในสมัยทหารฝรั่งเศสเข้ามายึดครองจันทบุรี และตั้งกองบัญชาการอยู่ที่แหลมสิงห์ รู้ว่าสิงห์ศิลานั้นมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน จึงคิดจะทำลายความศรัทธา

ความเชื่อโดยสั่งให้ทหารในบังคับบัญชาซึ่งมีญวนด้วยไปซ้อมยิงปืนทุก ๆ วันจนสิงห์ศิลาตัวเมีย ซึ่งเล็กกว่าสิงห์ตัวผู้แตกสลายตกลงน้ำไปส่วนตัวผู้ถูกยิงด้านซ้ายแตกไปซีกหนึ่ง ต่อมาทหาร ในบังคับฝรั่งเศส คือ ญวนประมาณ ๑๐ คน ได้ไปขโมยพระพุทธรูปขนาดสูงกว่าฝ่ามือ เป็นพระพุทธรูปลงรักปิดทองจากวัดปากน้ำของหลวงปู่สุ่น เอามาแช่น้ำต้มกิน เพื่อให้เกิด ปาฏิหาริย์หรือทำลายล้างศรัทธาของชาวพุทธก็ไม่ทราบได้ แล้วออกเรือไปเพื่อจะซ้อมยิงสิงห์ ศิลาอีก ปรากฏว่าทหารเหล่านั้นเกิดท้องร่วงขึ้นไหลล้มตายไปโดยไม่รู้สาเหตุ ทั้งๆ ที่อาจจะเป็น เพราะพิษของรักที่อยู่ในองค์พระพุทธรูปเป็นเหตุทำให้ท้องร่วงแต่ทหารฝรั่งเศสก็เกิดความรู้สึก อัสภรรยขึ้นมา จึงยุติการซ้อมยิงสิงห์ศิลา ทำให้สิงห์ศิลาจึงคงอยู่คู่ชายหาดแหลมสิงห์ตราบเท่า ทุกวันนี้และปัจจุบันก็ยังมีปลายแหลมสิบญวน ซึ่งเป็นบริเวณที่ญวนตายสิบคนปรากฏอยู่ เช่นเดียวกัน

ผู้ให้ข้อมูล นายจิรประทีป ทองเปลว
รองนายกเทศมนตรีเมืองเทศบาลตำบลปากน้ำแหลมสิงห์
จังหวัดจันทบุรี

ตำนานเรื่องเต่งตุ๊ก

นานมาแล้ว นานมากเกิน ๑๐๐ ปี สมัยที่จังหวัดจันทบุรี เรียกเมืองจันทบุรี เป็นสมัยที่การคมนาคมยังไม่สะดวกเหมือนปัจจุบัน ยังไม่มีถนนสุขุมวิทและรถโดยสารไปกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะรถธรรมดาหรือรถปรับอากาศ การไปมาสมัยนั้นใช้เรือใบเดินทาง ทางทะเล ท่าจอดเรือขนถ่ายสินค้าและผู้โดยสารก็มี ท่าเรือขลุ่ย ท่าเรือแหลมสิงห์ ท่าหนองบัว ท่าฉลบ ท่าใหม่ ราพันแหลมเสด็จ กระแจะ และช้างข้าม เลาะตามชายทะเลเรื่อยไปจากเขตติดต่อเมืองตราดไปจดเขตเมืองระยอง ตลาดและย่านธุรกิจการค้าสำคัญก็อยู่ตามท่าเทียบเรือเหล่านั้น ถือเป็นเขตเจริญผู้คนหนาแน่น ความบันเทิงของผู้คนในยุคนั้น ไม่มีภาพยนตร์ ไม่มีวิทยุ ไม่มีแผ่นเสียง เทป วงดนตรีอะไรๆ ก็ไม่มี ผู้คนพลเมืองยังมีน้อย มีแต่ป่าดงพงพี ล้ำลงกินนอน ตื่นเช้ามากว่าจะเห็นแสงตะวันก็ประมาณ ๐๕.๐๐ - ๑๐.๐๐ น. เพราะว่าป่าไม้สูงๆ มีมากแควดล้อมไว้หมดกว่าพระอาทิตย์จะพ้นยอดไม้ก็สายแล้ว จนมีคำกล่าวว่า “นอนตื่นตะวันสายโค้ง” เพราะว่าตะวันจะลอยโค้งให้เห็นแสงตะวันก็ ๕ โมง ๑๐ โมงแล้ว แต่น่าแปลกไม่ว่าไก่อป่าหรือไก่อบ้าน มันจะขันตั้งแต่ตี ๕ ตี ๖ คือ ๐๕.๐๐ - ๐๖.๐๐ น. ไม่ทราบว่ามันรู้ได้อย่างไรว่า พระอาทิตย์ขึ้นแล้วก็มีคำกล่าวว่า “ตื่นแต่เช้าตั้งแต่ไก่โห่” พูดถึงความบันเทิงหรือการละเล่นมหรสพก็มีแต่ลิเก เป็นพื้น มีคณะลิเกที่หัวหน้าคณะเป็นครูสอนเด็ก ๆ หนุ่ม ๆ สาว ๆ ที่สนใจหรือได้รับการชักชวนมาหัดร้อง รำไป เล่นตามงานต่าง ๆ ที่มีเจ้าภาพหรือจัดหาไปแสดง บางทีก็เป็นการกุศล ช่วยงานวัดบ้าง อะไรบ้างไม่ได้มีรายได้อะไรมากมายจนมีคำกล่าวว่า “อาชีพเดินกินรำกิน” เมื่อแสดงจบแล้ว ทุกคนในคณะต้องมาไหว้กันเพื่อเป็นการขอขมาลาโทษที่อาจจะมีการล่วงเกินกันทั้งทางวจีกรรมและกายกรรม ในการแสดงที่ผ่านมามีส่วนก่อนจะแสดงทุกคนก็ต้องจุดธูปเทียนไหว้ครูเสียก่อนทุกครั้งไป การแสดงลิเกสมัย ๑๐๐ กว่าปีมานั้น มิใช่ว่าจะมีแสดงเสียงแพรวพราวเหมือนเดิวนี้อีกหาไม่ เครื่องแต่งตัวถ้าเป็นตัวละครอย่างเก่งก็ผ้าม่วงเสื้อคอกลม แล้วมีผ้าคล้องไหล่ ๑ ผืน ตัวนางก็นุ่งผ้าถุงเสื้อแขนกระบอกกับผ้าสไบเฉียง ๑ ผืน เป็นเครื่องแบบอย่างเดียวกับลำตัด ไม่ต้องมีฉาก มีตั้งให้นั่ง ๑ ตัว แสดงตอนกลางคืนก็จุดได้หลาย ๆ อันไมโครโฟนอย่าไปหาไม่รู้จัก เพราะยังไม่มีใช้

ที่นี้มาเข้าเนื้อเรื่อง สมัย ๑๐๐ กว่าปีดังกล่าว มีสาวหนึ่งงานนัก ชื่อ “เดือนเต็ม” ผิวขาวผ่อง น้อย ๆ หัวเผือกที่ดัมและปอกเปลือกแล้ว เธอเป็นลูกสาวของหัวหน้าคณะลิเกชื่อตาเด่นไม่มีนามสกุล เพราะสมัยนั้นไม่มีนามสกุล แต่ถ้าเอ่ยถึง ตาเด่นบ้านชำห่าน บางกะไชยแหลมสิงห์ละก็ใคร ๆ ก็รู้จัก ลิเกคณะตาเด่น เคยเล่นประชันกับลิเกเมืองขลุ่ย เมืองจันทบุรีมาแล้ว ผู้ใดสบายมาก สำหรับเดือนเต็มลูกสาวของแกนั้นครูเด่นก็ได้ฝึกหัดให้ร้องรำลิเกมาตั้งแต่ ๑๑ ขวบ จนบัดนี้ อายุเธออย่างเข้า ๑๕ หยกๆ ๑๖ หย่อนๆ เมื่อเข้าเครื่องแต่งตัวลิเกแล้วก็นับว่า

เป็นสาวเต็มตัว ได้รับการสนับสนุนให้เล่นเป็นนางเอกของคณะ โดยไม่มีใครจะคัดค้าน ก็พอดี มีกระต่ายนายหนึ่งเป็นหนุ่มหล่อชาวปักษ์ใต้ มาชมการแสดงลิเกคณะนี้เข้าก็ติดเนื้อต้องใจสาว เดือนเต็มเป็นยิ่งนัก ดังกามนิตติคใจวาสิฏฐี เตะกลิ้งนั้นนั่น สมมุติตามท้องเรื่องชายหนึ่งคนชื่อว่า “ไข่นุ้ย”อันว่าชื่อนั้นสำคัญไฉน กุลลาลบหอมจะเรียกว่าอะไร กลิ่นหอมไซร้ไม่มีวัน จะเปลี่ยนแปลง นาย “ไข่นุ้ย” คนนี้ เดิมทีเป็นโนรา บ้านเกิดเมืองนอนอยู่นครศรีธรรมราช ได้ติดตามญาติ ๆ ไปหัดโนราที่เมืองพัทลุง เมื่อเล่นเป็นร้องเป็นแล้วก็มุ่งไปแสดงในที่ต่าง ๆ ทั่วปักษ์ใต้เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์แต่ไม่ได้มีคณะโนราของตัวเองดอกนะ ไปแบบศิลปินเดี่ยว ไปขอร่วมวงกับคณะโน้นบ้างคณะนี้บ้าง หัวหน้าคณะต่าง ๆ ก็ไม่มีความรังเกียจ เพราะไข่นุ้ย ไม่เรียกร้องค่าตัวแล้วแต่จะให้ ฝีมือการแสดงก็อยู่ในขั้นแนวหน้าการร้องก็ยังเสียงดี ด้นกลอนไม่มี ติดขัดไม่ต้องท่องบท การรำรำก็อ่อนไหว เหมือนกิ่งไม้ไผ่โยกเมื่อต้องลม แสดงดีจนเป็นที่รู้จัก ทั่วไปทั้ง สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช ตรัง ภูเก็ต กระบี่ ระนอง พังงา และชุมพร ตอนหลังไข่นุ้ยเบื่อปักษ์ใต้อยากจะไปเที่ยวชายทะเลตะวันออกแก้เซ็ง ตามประสาคนหนุ่ม ชอบหาประสบการณ์ ก็ขอโดยสารมากับเรือสำเภาค้าขายออกจากปากน้ำชุมพรเลาะมาเรื่อย แวะประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรีปากน้ำท่าจีน ปากน้ำเจ้าพระยา มาชลบุรี ระยอง จันทบูร จนถึง ทำเรือแหลมสิงห์ผ่านมาร้อยเอ็ดเจ็ดวันน้ำก็รุดพื้นมาได้โดยดี แต่พอมาถึงแหลมสิงห์ก็ติดแหง็ก อยู่นี้เองไปไหนไม่ได้ จนเรือสำเภารอนายไข่นุ้ยไม่ไหวก็แล่นไปไปที่อื่น นายไข่นุ้ยติดใจ นางเอกลิเกเสียแล้วไม่ยอมกลับถิ่นเดิม

ด้วยความเป็นศิลปิน ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน นายไข่นุ้ยสามารถทำความรู้จักฝากเนื้อ ฝากตัวกับครูเด่นหัวหน้าคณะลิเกจนได้รับความไว้วางใจ และรับรู้ถึงความสามารถทางศิลปะ โนราของนายไข่นุ้ย จนอยู่มาวันหนึ่งนายไข่นุ้ยบอกว่า “อยากจะขอเป็นลูกครูเด่นอีกสักคน จะรังเกียจหรือไม่ประการใด” ฝ่ายครูเด่นอาบน้ำร้อนมาก่อน ฟังนายไข่นุ้ยพูดดังนั้นก็รู้ได้ในทันที ว่านายไข่นุ้ยจะขอเป็นลูกเขยเพราะชอบพอลูกสาวเดือนเต็มของตน และจากการสังเกตพฤติกรรม ของนายไข่นุ้ยที่เข้ามารับใช้ต่าง ๆ ทั้งงานในบ้านก็ดีและในการรับใช้ต่าง ๆ ในโรงลิเกก็ดี พบว่า นายไข่นุ้ยกับเดือนเต็มมีความชอบพอกัน แต่ตนไม่อยากจะเสียลูกสาวให้นายไข่นุ้ย พาดระเวนไป ในที่ต่าง ๆ และเห็นว่านายไข่นุ้ยเป็นคนมีวิชาความรู้ถึงแม้ไม่มีสมบัติร่ำรวยก็มีได้รังเกียจ จึงตอบ ออกไปว่า

“จะเป็นลูกนั้นเป็นได้ แต่เป็นแล้วต้องไม่จากพ่อไปไหนจะต้องอยู่แหลมสิงห์จนตาย และเจ้ามีวิชาโนรา สมควรนำมาดัดแปลงผสมผสานกับลิเกของพ่อ ส่วนคำร้องคำพูดใช้ภาษา ท้องถิ่นนี้แต่ก่อนจะทำการดังกล่าวเจ้าต้องครอบครูเป็นลูกศิษย์ของข้าก่อน”

นายไข่นุ้ยฟังคำว่าที่พ่อตา ดังนั้นก็คิดหนัก แต่ก็ตอบว่าที่พ่อตาไปอย่างสุขุมมีสติรอบคอบว่า

“สองประการแรก คือ เมื่อเป็นลูกต้องอยู่แหลมสิงห์จนตาย กับนำเอาโนรามาผสมกับลิเก ข้าแน่ใจว่าทำได้ ส่วนประการสุดท้ายที่ให้ครอบครัวใหม่นี้ ข้าต้องขอตริกตรองดูก่อนเพราะเกรงจะเป็นการหลบหลู่ครูบาอาจารย์เดิมหรือไม่อย่างไร พรุ่งนี้เช้าข้าจึงจะให้คำตอบแก่ท่านได้”

คืนนั้นนายไข่นุ้ย นอนไม่หลับทั้งคืน กิดกลับไปกลับมา เจื่อนใจ ๓ ประการของว่าที่พ่อตานั่นเหลือร้ายจริง ๆ อิศราภาพจะหมดสิ้นกันคราวนี้แหละหนอ ตั้งใจว่าได้แล้วจะพาแม่เดือนเต็มไปไหน ๆ ทั่วปักษ์ใต้ แสดงโนราหาเงินเลี้ยงลูกเมีย ก็ทำไม่ได้เสียแล้ว เพราะดันไปรับปากพ่อตาเสียแล้วว่าจะอยู่ที่นี้จนตาย หรือเราจะแก้งรับปากไปก่อน เมื่อได้นางเป็นเมียแล้วก็กลับคำเสียก็คงได้ แต่ถ้าทำอย่างนั้นก็เป็นการเสียสัจจะ เป็นคนใช้ไม่ได้ อีกประการหนึ่งเดือนเต็มแม่อีกอ่อนแอเอนเอวบางร่างน้อย เคยอยู่แต่กับพ่อแม่พี่ป้าน้าอา ฝ่าทนต์นอมประคบประหงมไหนเลยจะทนแดดขำมน้ำขำมทะเลไปกับพี่ได้ ความรักหนอความรักมันเป็นเช่นนี้เองหนอ

จนใกล้สว่างนายไข่นุ้ยก็ตัดสินใจยอมตามเจื่อนใจของว่าที่พ่อตาทุกประการ สำหรับการครอบครัวใหม่นั้นก็เหมือนพระเปลี่ยนนิคาย คงจะต้องทำพิธีกันใหม่ เวลานั้นไข่นุ้ยก็ร้อง “เพลงบอก” ของปักษ์ใต้ ให้ตัวเองฟังว่า

“โอ้อือนิจจาชีวาของไข่นุ้ย เคยลุยมาทั่วแดน ไปเล่นโนราที่ไหน สาวน้อยสาวใหญ่คูชมกันเนืองแน่น เราไม่เคยชอบใคร ถ้าสนใจคงไม่พลาดอนาคตแสน มาตกหลุมรักอยู่แหลมสิงห์ นิ่งนอนไม่คลอนแคลน มาแต่งเมียต่างเมืองไกล ไร้ญาติฝังปลุกผูกข้อแขน”

หลังจากไข่นุ้ยและเดือนเต็มแต่งงานอยู่กันแล้ว ลิเกคณะครูเด่น ก็ดังทะลุฟ้าทั่วทุกทิศาในจันทบูร ด้วยเป็นการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงปรับปรุงกันอย่างยกใหญ่ทั้งท่าเต้น ลีลาการสับเท้า อันเร้าใจ เครื่องแต่งตัวสว่างไสวแพรวพราว โดยเอาเครื่องแบบจากโนรามาทั้งสำหรับ เหมือนกับสมัยนี้ วันดีคืนดี นายตึก ชิโร่ ก็ออกมาโห่ร้อง และคิดท่าเต้นที่แปลกแหวกแนวเป็นที่ฮือฮา กันเกรียวกราว ถ้ามีนักแสดงคนอื่นมาคิดสร้างสรรค์ศิลปะที่แปลก ๆ ออกไปอีก ก็ดังแทนนายตึก ชิโร่ เข้าไปอีก การพัฒนาท่าเต้นแสดงสมัยนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ซึ่งผิดกับสมัยเมื่อร้อยปีที่แล้ว การพัฒนาการเกี่ยวกับการแสดงนี้เป็นไปอย่างเชื่องช้ามาก เพราะ

๑. ศิลปินไม่กล้าคิดทำ กลัวจะผิดแบบครู
๒. ผู้ชมไม่ค่อยชอบรับสิ่งใหม่ ๆ
๓. รายได้ศิลปินมีน้อยมาก ไม่ค่อยอยากลำบากคิดของใหม่

ดังนั้นต้องยกย่องนับถือครูเด่น และนายไข่นุ้ยมากที่กล้าหาญชาญชัยคิดทำขึ้น ลิเกของครูเด่น เหล่าศิลปินผู้แสดงก็ยังคงเรียกตัวเองว่าเป็นลิเกหรือละครชาตรีอยู่ ส่วนผู้ดูผู้ชมเรียกเพ่งตึกบ้าง เพ่งกรูกบ้าง โดยเรียกตามเสียงกลองที่ให้จังหวะของการแสดงชนิดนี้

อันเท่งตุ๊ก เท่งกรู้ก สนุกนัก
 คณะแสดงอยู่แหลมสิงห์จันทบุรี
 มีตัวพระตัวนางข้างตัวเอก
 มีตัวตลกตัวเจ้าตัวคนใช้
 แต่ทำรำเยื้องย้ายคล้ายปักข์ได้
 ส่วนบทร้องเจรจาน่าฟังนัก

เจ้าภาพมักหามาเล่นเป็นสุขศรี
 หาได้ที่บ้านชำห่านบางกะไชย
 มีตัวโกงเกกมะเหรกน่าหมั่นไส้
 เล่นที่ไหนคนนิยมชมชอบนัก
 มองไกลๆ เหมือนโนราทำประจักษ์
 ใช้สัมผัสทำวรรณคดีเป็นหลักชัย

ผู้ให้ข้อมูล นางผาสุก หั่นเจริญ
 อดีตอาจารย์โรงเรียนศรียานุสรณ์

บ้านบางสระแก้ว

ณ ป่าแห่งนี้	มีสัตว์มากมาย
หมื่นน้ำวัวควาย	กระต่ายก็มี
เสื่อสิงห์แก่งกวาง	ลิงค่างป่างชะนี
ในฝูงสัตว์นี้	มีช้างแก้วตัว
เข้าออกหากิน	เล่นดินเต็มหัว
ตีปลักไปทั่ว	ไม่กลัวฟ้าผ่า
ช้างใหญ่ช้างน้อย	ต่างพลอยถวิล
อยากจะขลยิน	เล่นดินในปลัก
มากันยกใหญ่	ร่วมใจพร้อมพริก
จึงได้ประจักษ์	จากปลักเป็นสระ
ขังน้ำไว้เต็ม	ปรีดีเปรมจริงนะ
เป็นที่พบปะ	เก้ายสระร่มเย็น
ยังมีผู้คน	คั่นคั่นมาเห็น
จึงปลุกเพิงเป็น	ที่เล่นชั่วคราว
อยู่ดีมีสุข	ปลุกกกปลุกข้าว
มะกรูด มะนาว	มะพร้าวส้มโอ
ปลุกถั่วข้าวโพด	ประโยชน์มากโข
ปลุกบ้านหลังโต	โออ่าน่าชม
ทิศตะวันออก	ดินพอกทับถม
เป็นเนินสูงสม	อุดมบ้านเนิน
ส่วนทิศตรงข้าม	ที่ต่ำตื้นเงิน
ต่อจากบ้านเนิน	เดินมาบ้านล่าง
หมู่สองนั้นหนา	เรียกว่าบ้านกลาง
มีวัดตัวอย่าง	กลางใจประชา
หมู่สามหมู่สี่	ยังมีหมู่ห้า
ร่วมใจพัฒนา	อยู่มาช้านาน
จากสระช้างเล่น	เป็นที่กล่าวขาน
จนเกิดตำนาน	หมู่บ้านของตน

มีสระเก่าแห่ง
ได้ใช้ทุกคน

แบ่งทั่วชุมชน
ตำบลบางสระเก่า

ผู้ให้ข้อมูล นายอุทัย สีเผือก
แต่งเรื่องโดย

๑. ค.ณ.ประกายรุ่ง สุขสิงห์ ชั้น ม. ๓
 ๒. ค.ณ.กฤติมา บรรเทาวงษ์ ชั้น ม. ๓
 ๓. ค.ณ.กชกร เดิมบางปัด ชั้น ม. ๓
- นางวิณา รุ่งเรือง อาจารย์ที่ปรึกษา

บางสระเก่าฉบับร้อยแก้ว

เดิมทีเดียวหมู่บ้านบางสระเก้ายังเป็นป่า มีเหล่า
ฝูงสัตว์มากมายหลายชนิดอาศัยอยู่ เช่น หมู ม้า วัว
ควาย เสือ สิงโต เก้ง กวาง กระต่าย รวมทั้งลิง ค่าง
บ้าง ชะนี และในฝูงสัตว์เหล่านี้ก็ยังมีช้างอยู่เก่าตัว
อาศัยอยู่ด้วย ช้างทั้งเก่าตัวออกหากิน เล่นดินตีปลัก
เอาโคลนสาคลำตัวเป็นที่เพลิดเพลินใจ จากการตีปลัก
เล็ก ๆ ก็ใหญ่ขึ้นเพราะช่วยกันตีปลัก เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ลุ่มฉ่ำน้ำอยู่แล้วจากปลักก็ขยายใหญ่ขึ้น
เพราะช้างทั้งเก่าตัวต่างลงตีปลัก จนปลักขยายใหญ่ขึ้นมีน้ำขังจนกลายเป็นสระเกิดขึ้นเก่าสระ
ด้วยกัน

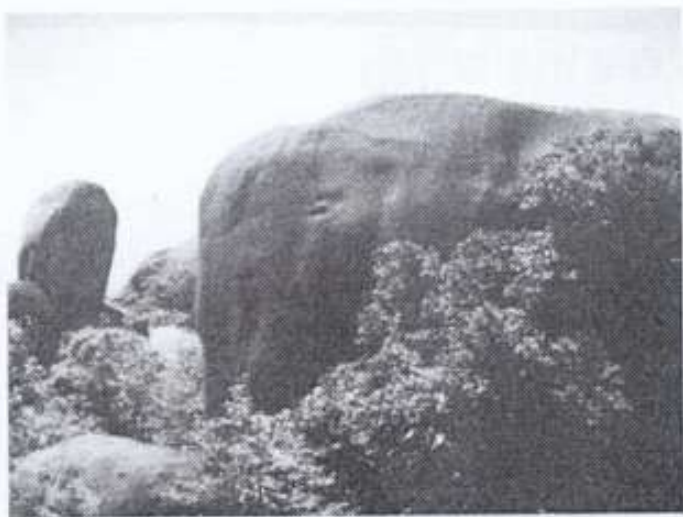
ต่อมาได้มีผู้คนได้พบเห็นว่าเป็นที่ร่มเย็น เหมาะแก่การทำมาหากิน จึงมาปลูกเพิงอาศัย
ขยายเป็นบ้านเรือนแล้วใช้พื้นที่เป็นที่ทำนาข้าว พร้อมทำนากก พร้อมทั้งปลูกพืชผักสวนครัว
ต่าง ๆ อยู่กันอย่างร่มเย็น แล้วเรียกหมู่บ้านที่พวกตนอยู่ว่า “บ้านบางสระเก่า” ปัจจุบัน
มี ๕ หมู่บ้านเรียกบ้านเนินบ้านล่างบ้านกลางมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล นายอุทัย สีเผือก
ผู้ถอดความ นายสุภวัฒน์ เอ็มโอช

รอยพระพุทธรบาท (เขาคิชฌกูฏ)

“รอยพระพุทธรบาท” อยู่บนยอดเขาคิชฌกูฏ หรือเขาพระบาท ตำบลพลวง สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑,๐๗๕ ฟุต รอยพระพุทธรบาทนี้จะมีมาแต่ครั้งใดไม่ปรากฏ มีประวัติเล่ามาว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ นายตัง หรือสมุนตัง กับพวก ซึ่งมีอาชีพในการหาไม้กฤษณา ได้พากันไปหาไม้กฤษณาที่บนเขานี้ และได้ไปตั้งที่พักนอนอยู่บนเขานี้ด้วย ตอนกลางวันต่างก็พากันออกไปเที่ยวแสวงหาโชคลาภตามป่าอยู่มาวันหนึ่งเมื่อออกไปจากที่พักไปหาไม้กฤษณาในป่าแล้วได้พากันไปนั่งพักเหนื่อยอยู่ที่ลานหินบนยอดเขาแห่งหนึ่ง พอหายเหนื่อยแล้วก็พากันเดินกลับที่พัก แต่เดินกันไปมาก็ปรากฏว่าได้วกกลับมาที่ลานหินเดิมซ้ำอีก เป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก จึงได้พากันนั่งพักเหนื่อยยังลานหินนั้นอีก เพื่อนของสมุนตัง คนหนึ่งได้ถอนหญ้าที่ลานหินนั้น เพื่อจะนอนก็ปรากฏว่า พบแหวนนาคขนาดใหญ่วงหนึ่งขนาดสวมหัวแม่เท้าได้สบาย เมื่อปรากฏเช่นนั้นทุกคนก็เข้าใจว่าที่ตรงนี้คงจะมีทรัพย์สมบัติมาก จึงได้ช่วยกันถอนหญ้าบนลานหินนั้นจนหมด แต่ก็ไม่พบอะไรอีก นอกจากลานหินซึ่งมีรอยเท้าขนาดใหญ่ของมนุษย์ยาวประมาณ ๕ ฟุตเศษ กว้างประมาณ ๒ ฟุตเศษ และทั้งรอยเท้า นั้น มีลวดลายเป็นกงจักรและก้นหอย และหลังจากที่สมุนตังกับพวกพบรอยพระบาทแล้วก็พากันกลับไปที่พักได้โดยสะดวก แต่สมุนตังเป็นคนที่ไม่มีความรู้ในเรื่องรอยพระพุทธรบาทจึงไม่ได้เล่าเรื่องนี้ให้ใครฟัง ต่อมาที่วัดพลับ ตำบลบางกะจะ ซึ่งเป็นเมืองเก่าของจังหวัดจันทบุรีได้มีงานเทศกาลปิดทองรอยพระพุทธรบาท สมุนตังได้ไปปิดทองรอยพระพุทธรบาทกับพี่ชายด้วย แกรู้สึกแปลกใจมากที่รอยพระพุทธรบาทที่ช่างเหมือนกับที่แกะเห็นอยู่บนลานหินยอดเขาคิชฌกูฏ เมื่ออดใจไม่ได้จึงได้พูดให้พี่ชายฟัง พี่ชายจึงได้เรียนให้หลวงพ่อเพ็ชร เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดทราบ ท่านเจ้าคณะจังหวัดจึงได้เรียกสมุนตังไปสอบถามและให้พระภิกษุ ๒ รูป ตามสมุนตังไปดูในวันต่อมา และเมื่อได้พิจารณาแล้วได้ลงความเห็นว่าเป็นรอยพระพุทธรบาท อันแท้จริง และได้ตรวจดูตามบริเวณนั้นจนทั่วพบหินก้อนหนึ่งใหญ่โตมาตั้งอยู่ใกล้รอยพระพุทธรบาท มีรอยมืออีกด้านหนึ่งตรงข้ามกับรอยพระพุทธรบาทห่างจากรอยพระพุทธรบาทประมาณ ๑๕ วา มีรอยเป็นรอยรยอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ บนลานหินรอยพระพุทธรบาทมีหินก้อนหนึ่งใหญ่โตมาก ลักษณะคล้ายบาตรพระตะแคง ตั้งลอยอยู่เรียกว่า “ลูกบาตร” มองเห็นแต่ไกล และมีหินก้อนหนึ่งตั้งอยู่ทางทิศ

ตะวันตกเฉียงเหนือปรากฏว่าเป็นรูปช้างหมอบ ภายได้ท้อง
ช้างเป็นถ้ำ ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้มีถ้ำ ๑ ถ้ำ ชื่อว่า
ถ้ำสำเภาใต้แผ่นหินรอยพระพุทธรบาทเป็นถ้ำชื่อว่า ถ้ำฤๅษี
จากถ้ำฤๅษีมีทางทะเลออกไปยังบ่อน้ำแห่งหนึ่ง เป็นบ่อน้ำติด
อยู่ในซอกหิน กว้างประมาณเท่าขันตักน้ำขนาดใหญ่
มีน้ำพุออกมาจากหินอยู่ตลอดเวลา แต่น้ำประหลาดที่น้ำใน

บ่อนี้ไม่รู้จักหมดแม้จะตกใช้กันเท่าใด ๆ ก็ไม่หมด และเหนือขึ้นไปจากลานหินรอยพระพุทธรบาท
ขึ้นไปมีก้อนหินใหญ่ตั้งอยู่ ๒ - ๓ ก้อน แต่ละก้อนใหญ่โตขนาดบึงกะโล ชาวบ้านเรียกว่า
ห้างฝรั่ง เพราะฝรั่งได้ขึ้นไปส่องกล้องทำแผนที่และพักอยู่บนนี้

พระบาทแห่งนี้ทำไมจึงเรียกว่า “เขาคิชฌกูฏ” ที่เรียกเช่นนี้ก็เพราะมีชื่อเขาในกรุงราชคฤห์
ในประเทศอินเดียลูกหนึ่ง ชื่อว่าเขาคิชฌกูฏ ฟังแล้วสะเทือนใจคล้าย ๆ กับว่าได้ไปยังนคร
ราชคฤห์อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรศาสนาของพระพุทธองค์ครั้งปฐมโพธิกาล และการไปมา
ก็ไม่สู้ไกลนัก นึกไปว่าปีหนึ่งเรายังได้มีโอกาสไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทครั้งหนึ่ง บาทหรือ
เท่านั้นว่าเป็นอวัยวะที่ดำที่สุดของมนุษย์เรา แต่เท่านั้นเป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุด ถ้าขาดเท้าเสียก็ไม่
สามารถที่จะไปประกอบคุณงามความดีได้ โดยเฉพาะเป็นเท้าของพระพุทธองค์ด้วยแล้วเป็นเท้า
พิเศษและบริสุทธิ์ ผู้คนเลื่อมใสและเคารพกราบไหว้ส่วนเท้าของพระพุทธองค์แม้จะประดิษฐาน
อยู่แห่งหนตำบลใดก็ตาม ถ้ามีความเชื่อมั่น มีความเคารพกราบไหว้ด้วยใจอธิษฐานแล้ว ย่อมเกิด
ผลสำเร็จแก่ผู้นั้นทุกคน และจะเป็นสิริมงคลแก่ผู้นั้นตลอดไปด้วยใจอันแน่วแน่ของกระแสน้ำใจผู้นั้น

ในตำนานศาสนาพุทธกล่าวไว้ว่า เขาคิชฌกูฏอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของกรุงราชคฤห์
ซึ่งเป็นเมืองหลวงสมัยก่อนนั้น (อินเดีย) แปลว่าภูเขาแรงกระพือปีก มีคันธกุฎีอยู่บนยอดเขาและ
เคยเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าในอดีต เป็นความดำริของพระครูธรรมสรคุณซึ่งเป็น
กรรมการและเป็นหลักในการพัฒนาพระบาทพลวงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้เสนอใช้ชื่อพระบาท
เขาคิชฌกูฏ (พลวง) เหตุผลเพราะเมืองไทยเป็นเมืองพุทธที่พุทธศาสนาเจริญกว่าเมืองไหน ๆ
แม้กระทั่งประเทศอินเดีย จึงน่าจะใช้ชื่อนี้เป็นที่ระลึกถึงพระบรมศาสดา

ผู้ให้ข้อมูล พระครูธรรมสรคุณ (ท่านพ่อเขียน)

อดีตเจ้าอาวาสวัดกระทิง และเจ้าคณะอำเภอมะขาม

มรณภาพเมื่อ เดือนเมษายน ๒๕๕๕

รู้

เมื่อรู้กินน้ำ ขาบอกว่าให้น้องชายแบกพี่ชายใส่หลังเดินทางไปรู้ เพราะในขณะที่รู้กินน้ำรู้จะวางเพชรพลอย ๗ สี ไว้โดยไม่สนใจในขณะที่กินน้ำ เมื่อน้องชายแบกพี่ชายไปถึงแล้วให้น้องชายก้มตัวลงไปเพชรพลอย แล้วให้พี่ชายหยิบเพชรพลอยเหล่านั้นโดยไม่ให้ร่างกายโดนพื้นดิน แล้วให้น้องชายแบกพี่ชายกลับบ้านพร้อมเพชรพลอยเหล่านั้น หากน้องชายล้มลงหรือพี่ชายสัมผัสกับพื้นดิน เพชรพลอยเหล่านั้นก็จะอันตรายหายไปพร้อมกับสายรู้

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า

ให้มีความอดทน พากเพียรพยายามให้มากที่สุด

ผู้ให้ข้อมูล นายจารึก แก้วสว่าง

๕๓/๑๖ หมู่ ๘ ต.คลองพลู อ.เขาคิชฌกูฏ

นางสิบสอง (สำนวนที่ ๑)

ตากับยายมีลูกสิบสองคนเลยเลี้ยงไม่ไหว เอาไปปล่อยกลางป่ามีอ้อยอยู่หนึ่งมัดจึงกินอ้อยไปตามทางทิ้งกากอ้อยไปเรื่อย ๆ จนถึงที่เขาทิ้งไว้กลางป่า พอถึงกลางป่าตากับยายก็หนีกลับก่อนทิ้งลูกไว้ทั้งสิบสองคนกลางป่าคงดิบ นางสิบสองเลยคิดปรึกษากันว่าจะเอาอย่างไรดีถึงจะกลับไปบ้านได้ ลูกคนหัวปีคิดอย่างไรก็คิดไม่ออก เลยมีลูกคนสุดท้องคิดได้ว่า เราจะกลับตามกากอ้อยไปเรื่อย ๆ พอหมดกากอ้อยก็ถึงบ้านพอดี ตากับยายก็ตกใจว่าลูกกลับมาได้อย่างไร

ผู้ให้ข้อมูล นายหวัน ไทรสูง

๔๑ หมู่ ๔ ต.คลองพลู อ.เขาคิชฌกูฏ

นางสิบสอง (สำนวนที่ ๒)

มีอยู่วันหนึ่งพ่อกับแม่ปรึกษากันว่าจะเอาลูกไปปล่อยในป่า ๑๒ คน เพราะว่าพ่อกับแม่เลี้ยงไม่ไหว ก็เลยเอาไปปล่อยในป่า ซึ่งป่านั้นกว้างขวางมาก แต่ก่อนที่จะเอานาง ๑๒ ไปปล่อย พ่อกับแม่ถามว่าเคยมาป่านี้หรือยัง นางทั้ง ๑๒ บอกว่ายังไม่เคยมาป่านี้เลย ที่พ่อแม่ถามเช่นนั้นก็เพราะว่า ถ้านาง ๑๒ ยังไม่เคยมาที่นี่ พ่อกับแม่เลยคิดว่าจะปล่อยนาง ๑๒ ไว้ในป่าแห่งนี้เลย ถ้าป่าไหนที่นาง ๑๒ เคยไปแล้วก็จะกลับบ้านถูก พ่อกับแม่ถามด้วยความมั่นใจ พ่อกับแม่เลยวิ่งหนีนาง ๑๒ นาง ๑๒ หาพ่อแม่ไม่เจอ น้ำก็ไม่ได้อาบ ข้าวก็ไม่ได้กิน นาสงสารนาง ๑๒ ยิ่งนัก นาง ๑๒ พบอาจารย์ของพ่อแม่ นาง ๑๒ เลยคิดว่าพ่อกับแม่น่าจะยังไปไหนไม่ไกล นาง ๑๒ เลยตามหาพ่อแม่แต่ก็ไม่พบ นาง ๑๒ ทั้งตะโกนเรียกแต่ก็ไม่มีเสียงตอบรับ นาง ๑๒ พูกว่า “ทำไมพ่อกับแม่จะต้องเอาเรามาปล่อยในป่าด้วย เราไปทำอะไรผิด”

ผู้ให้ข้อมูลนางอ่อนจันทร์ องอาจ

๓๖/๘ ต.คลองพลู อ.เขาคิชฌกูฏ

เนื่องจากนิทานเรื่องนางสิบสองที่ยังมีเล่ากันอยู่ที่ตำบลคลองพลูอำเภอเขาคิชฌกูฏ ทั้งสองสำนวนนั้น ถ้าเป็นเรื่องเดียวกันกับนางสิบสองที่เป็นมารดาของพระรศ ที่เป็นพระสวามีของนางเมรี ตามที่รู้ ๆ กันมา เนื้อเรื่องก็ไม่ได้จบเพียงเท่านี้ ยังมีเนื้อหาอีกยืดยาว เพื่อให้นิทานเรื่องนางสิบสองยังคงอยู่ ผู้รวบรวมจึงได้นำนิทานเรื่องนางสิบสองฉบับเนื้อหาเต็มมาบันทึกไว้ด้วย เพื่อให้ผู้อ่านได้อรรถรสสมบูรณ์

นางสิบสอง (สำนวนสมบูรณ์)

ณ หมู่บ้านสนิทคาม มีเศรษฐีชื่อนายนนท์ มีภรรยาชื่อนางพราหมณี ซึ่งอยู่ด้วยกันมานาน แต่ก็ยังไม่มีลูก จึงไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอลูกโดยถวายกล้วยสิบสองผลเป็นเครื่องเซ่น ต่อมานางพราหมณีก็ตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรสาวทุกปีติดต่อกันถึงสิบสองคน ลูกคนสุดท้ายหน้าตาน่ารักที่สุดมีชื่อว่า เกา แต่ต่อมา ครอบครัวนี้ก็ยากจนลง เพราะรายได้ไม่เพียงพอ ทุกคนจึงต้องทำงานหนักเพื่อเลี้ยงปากท้องวันไหนที่ไม่มีข้าวกินก็ต้องขุดหัวเผือกและหัวมันมากินแก้หิว

เมื่อยากจนลงหนักเข้าพ่อจึงแอบปรึกษากับแม่ว่าจะพาลูกทั้งสิบสองไปปล่อยป่า วันรุ่งขึ้น พ่อก็ชวนลูก ๆ ไปตัดฟืนในป่าลึก เมื่อนางสิบสองเล่นจนเหนื่อย และเพลอหลับไป พ่อก็รีบหนีไป เกาเป็นเด็กฉลาด ขณะที่เดินทางเข้าป่านั้น เมื่อเห็นว่าสองข้างทางเริ่มไม่คุ้นตาก็รู้ว่าพ่อพาตนและพี่ ๆ มาถึงแน่ จึงฉีกใบตองที่ห่อข้าวมากินทิ้งลงพื้นไว้ตลอดทาง

เมื่อพี่ ๆ ตื่นขึ้นก็ตกใจกลัวจนร้องไห้ เกาจึงพาพี่ ๆ เดินตามเศษใบตองกลับบ้านได้ พ่อกับแม่เห็นลูกกลับมาก็ดีใจ แต่ลึก ๆ ในใจก็วิตกกังวลว่าจะไม่มีอะไรให้ลูกกินแล้ว ต่อมาไม่นานพ่อก็พานางสิบสองไปปล่อยป่าอีก คราวนี้เกาเคี้ยวอ้อยควั่น คายชานอ้อยทิ้งไว้ตลอดทาง จึงพาพี่ ๆ เดินกลับบ้านได้เป็นครั้งที่ สอง

แม่รู้ว่าเกาเป็นเด็กฉลาด ครั้งที่สามจึงปั้นข้าวให้ลูกคนละปั้น เกาขอมอดข้าว บิก้อนข้าวทิ้งไว้ตลอดทาง แต่คราวนี้ ทั้งมด แมลง นก หนู มากินข้าวจนหมดเกาจึงพาพี่ ๆ กลับบ้านไม่ได้ นางสิบสองเสียใจมาก แต่ก็รู้ว่าพวกตนทำให้พ่อแม่ลำบาก จึงตัดสินใจพเนจรไปเรื่อย ๆ จนหลงเข้าไปในสวนของนางยักษ์สนธมาร เทียบเก็บผลไม้กินและวิ่งเล่นอย่างสนุกสนาน นางยักษ์ได้ยินเสียงมนุษย์จึงแอบดู เห็นเด็กหญิงทั้งสิบสองหน้าตาน่ารักน่าเอ็นดูจึงอยากเลี้ยงเป็นลูกบุญธรรม เพราะนางไม่มีลูก

นางยักษ์แปลงร่างเป็นหญิงสาว เดินเข้าไปหานางสิบสอง ถามจนรู้ความว่าครอบครัวนางยากจนพ่อจึงพามาปล่อยป่า และเดินทางมาถึงเมืองนี้ นางยักษ์สงสาร รีบกลับเข้าเมืองให้ชาวยักษ์แปลงเป็นมนุษย์และส่งคนมารับนางสิบสองเข้าเมือง พาไปเลี้ยงดูอย่างดี

วันเวลาผ่านไป นางสิบสองเติบโตขึ้นเป็นหญิงสาวที่งดงาม แต่ไม่รู้เลยว่าพวกตนอยู่ในเมืองยักษ์จนกระทั่งวันหนึ่งนางยักษ์สนธมารจะไปธุระที่เมืองอื่นและห้ามลูก ๆ เข้าไปในเขตหวงห้าม เกาสงสัยจึงแอบเข้าไป พบพวกยักษ์กำลังกินเนื้อคน จึงรีบมาบอกพี่ ๆ ว่าพวกเรายู่ในเมืองยักษ์ คินนั้นทุกคนจึงพากันหนีไป

เมื่อนางยักษ์สนธมารกลับมาและรู้ว่าลูก ๆ หนีไปแล้วก็โกรธมาก พาพวกทหารยักษ์ออกไปตามหานางสิบสองเห็นพวกยักษ์ตามมาจึงรีบหลบได้ห้องข้างห้องม้าในทุ่งหญ้า พวกยักษ์จึงตามกลิ่นไม่ได้ ตกกลางคืนก็หลบอยู่ในโพรงใต้ต้นไม้ใหญ่รุกขเทวดาสงสารจึงบันดาลให้ยักษ์หาไม่พบ และบันดาลให้สัตว์ป่ากลบรอยเท้าของนางสิบสองจนพวกยักษ์ตามรอยไม่ได้

นางสิบสองหนีมาถึงเมืองกุตารนครของท้าวรถสิทธิ์ พวกนางจับปลากินแก้หิว โดยร้อยเถาวัลย์ที่ตาปลาทั้งสองข้าง ยกเว้นเถาที่สงสารปลา จึงร้อยตาข้างเดียว พอตกคึกพวกนางก็ขึ้นไปซ่อนตัวบนต้นไม้ เช้าวันรุ่งขึ้น นางล่อมถือหม้อมานำมาดักน้ำให้ท้าวรถสิทธิ์สร่งเหมือนทุกวัน เจาของนางเภาสะท้อนมาที่สระน้ำทำให้นางล่อมคิดว่าตนเองสวยถึงขนาดนี้จะเป็นบ่าวอยู่ทำไม จึงทุบหม้อมันทิ้ง ท้าวรถสิทธิ์ก็ประทานหม้อมันใบอื่นให้ไปดักใหม่ นางก็ทุบทิ้งอีกนางสิบสองเห็นก็หัวเราะขึ้น นางล่อมเฆนหน้ามองก็ตกตะลึงที่มีสาวงามถึงสิบสองนางอยู่บนต้นไม้

นางล่อมรีบไปทูลท้าวรถสิทธิ์ พระองค์เสด็จมาทอดพระเนตรด้วยตนเองและเห็นว่านางสิบสองมีรูปโฉมงดงาม เมื่อตรัสถามจนทราบว่าพวกนางหนียักษ์มาถึงเมืองนี้จึงสงสารและรับเป็นพระชายาทุกคน นางสิบสองได้อยู่ในวังอย่างมีความสุข แต่ไม่ลืมบุญคุณของพ่อแม่ จึงให้ทหารไปปลูกบ้านหลังใหม่นำเงินทองเสื้อผ้า และข้าวโพ่ร่มากมายไปให้พ่อแม่ นายนนท์และนางพราหมณีดีใจที่ถูก ๆ กตัญญูไม่คิดโกรธแค้น แม้จะถูกพาไปทิ้งในป่า ทั้งสองจึงอยู่อย่างมีความสุขเรื่อยมา

ที่เมืองยักษ์ ท้าวปทุมสังสารไปขอผลมะม่วงไม่รู้หาวมะนาวไม่รู้โห่จากนางยักษ์สนธมาร เพราะนางศรีสมุทร ชายาของตนตั้งครรภ์แพ้ท้องและอยากกินผลไม้ชนิดนี้ นางยักษ์สนธมารก็ยินยอมมอบให้ไป เมื่อนางศรีสมุทรให้กำเนิดธิดาแฝด ชื่อเมรี และศรีทศนา นางยักษ์สนธมารจึงส่งสารไปขอเมรีมาเลี้ยงเป็นลูกบุญธรรม ท้าวปทุมจึงต้องมอบเมรีให้เป็นการตอบแทน นางยักษ์สนธมารรักและเลี้ยงดูเมรีเหมือนลูกแท้ๆ ของตน

ต่อมานางยักษ์สนธมารรู้ข่าวว่านางสิบสองที่หนีไป ได้เป็นมเหสีของท้าวรถสิทธิ์ และกำลังตั้งครรภ์ก็คิดแค้น จึงเดินทางไปกุตารนครแปลงกายเป็นหญิงสาวแสนสวย ขึ้นไปนั่งบนต้นไม้ริมสระ เช้าวันนั้น เมื่อนางล่อมไปดักน้ำก็เห็นเจาหญิงงามในน้ำเมื่อเฆนหน้าขึ้นพบหญิงรูปงามจึงรีบไปทูลท้าวรถสิทธิ์ว่าเจอหญิงงามกว่านางสิบสองเสียอีก ท้าวรถสิทธิ์รีบเสด็จไปดู แล้วก็ถูกมนตร์เสน่ห์หลงรักนางยักษ์แปลงและแต่งตั้งนางเป็นมเหสีเอกมีตำแหน่งใหญ่กว่านางสิบสอง

จากนั้นเป็นต้นมานางสิบสองก็ถูกมเหสีสนธมารกลั่นแกล้งสารพัด ทั้ง ๆ ที่กำลังตั้งครรภ์ วันหนึ่งมเหสีสนธมารแกล้งป่วยหนัก ทูลท้าวรถสิทธิ์ว่าต้องใช้ดวงตาของนางสิบสองมารักษา ไม่อย่างนั้นนางต้องตาย ท้าวรถสิทธิ์หลงเชื่อยอมทำตามทุกอย่าง มเหสีสนธมารหลอกให้

นางสิบสองมาทำพิธีดัมขารักษาโรค แล้วนางก็คืนร่างเป็นยักษ์ลวกดวงตาทั้งสองข้างของนางสิบสอง ยกเว้นเกาที่ถูกลวกดวงตาเพียงข้างเดียว เพราะนางยักษ์เกิดเมื่อมือเสียก่อน นางยักษ์นำดวงตาใส่ห่อแล้วส่งไปให้เมรีที่เมืองคชปุรนครสั่งให้เก็บรักษาไว้ให้ดี

จากนั้นมเหสีสนมมารจึงสั่งให้ทหารจับนางสิบสองไปขังไว้ในถ้ำ ให้ข้าววันละหนึ่งมือเพื่อทรมานพวกนางทุกคน ทนทรมานอยู่ในถ้ำอันมืดมิด มีเกาที่เหลือดวงตาข้างเดียวคอยดูแลที่ทุกคน พวกนางต้องอยู่อย่างอดอยาก ร่างกายผอมแห้งไม่มีเรี่ยวแรง เมื่อถึงกำหนดคลอดทารกจึงตายหมด นางสิบสองต้องกินเนื้อทารกประทังชีวิต เหลือเกาที่ยังไม่คลอดลูกนางอธิษฐานขอให้เทวดาช่วยคุ้มครองลูกของตนให้ปลอดภัย รุกขเทวรู่ว่าเด็กในครรภ์เป็นผู้มีบุญจะช่วยแม่และป้าจากภัยร้ายในอนาคต จึงบันดาลให้เกาคลอดลูกอย่างปลอดภัย เกาดีใจมากตั้งชื่อลูกว่า พระรตเสน พระรตเสนเติบโตขึ้น มีหน้าตาเหมือนท้าวรตสิทธีมัก และยังมีพลังกำลังแข็งแรง เป็นเด็กดี มีความกตัญญู คิดช่วยแม่และป้าให้พ้นจากอันตรายตลอดมา วันหนึ่งพระรตเสนเลื่อนหินที่ปิดปากถ้ำได้ แล้วก็ออกไปเที่ยวเล่นในป่า พระอินทร์บนสวรรค์เห็นว่าผู้มีบุญกำลังลำบากจึงให้เทวดาแปลงร่างเป็นลูกไก่ถูกเหยี่ยวโฉบบินผ่านหน้าพระรตเสนไป พระรตเสนสงสารลูกไก่จึงตะโกนให้เหยี่ยวตกใจ ปลปล่อยลูกไก่อตกพื้น พระรตเสนรีบเข้าไปอุ้มเฝ้าดูแลรักษาบาดแผลจนหายดีและนำไปเลี้ยงในถ้ำจนไก่เติบโตมีลักษณะดี พระรตเสน ตั้งชื่อไก่ว่า เจ้าโด่ง ทุก ๆ วัน พระรตเสนจะพาเจ้าโด่งไปเที่ยวในป่าวันหนึ่งได้พบกลุ่มชาวบ้านกำลังพนันชนไก่กันอยู่นักพนันเห็นเจ้าโด่งมีลักษณะดี จึงท้าชนไก่ด้วย เจ้าโด่งก็ชนไก่ชนะทุกตัว แต่พระรตเสนไม่รับเงินพนัน ขอเพียงข้าวสิบสามห่อให้แม่ ป้า และตนเองเท่านั้น ทุกคนจึงชื่นชมที่พระรตเสนเป็นเด็กกตัญญู

หลังจากนั้นพระรตเสนก็พาเจ้าโด่งไปชนไก่หาข้าวให้แม่และป้ากินทุกวัน จนเวลาผ่านไปหลายปีพระรตเสนเติบโตเป็นหนุ่มรูปงาม มีชื่อเสียงเรื่องฝีมือชนไก่ วันหนึ่ง พระราชาเมืองวัดถา มาทำท้าวรตสิทธินักชกชิงบ้านชิงเมือง ท้าวรตสิทธิจึงให้ทหารไปตามหาผู้มีไก่ชนฝีมือดีมารับใช้บ้านเมือง นักชนไก่ทุกคนบอกว่าเจ้าโด่งไก่ของพระรตเสนฝีมือดีที่สุด ทหารจึงพาพระรตเสนไปเข้าเฝ้าท้าวรตสิทธิ

เมื่อถึงวันประลอง เจ้าโด่งก็เอาชนะไก่เมืองวัดถาได้สำเร็จ ท้าวรตสิทธิจึงประทานเงินทองและตำแหน่งหลังเล็กให้เป็นรางวัล พระรตเสนทูลขอให้แม่และป้า ๆ มาอยู่ด้วย ท้าวรตสิทธิทรงอนุญาตเมื่อนางสิบสองเข้าวังทุกคนจึงได้รู้ความจริงว่าที่แท้พระรตเสนก็คือโอรสของท้าวรตสิทธิและนางเกานั้นเอง

มเหสีสนมมารู้เข้าก็โกรธมาก อาละวาดว่าพระรตเสนไม่ใช่พระโอรสที่แท้จริง เจ้าโด่งจึงบินขึ้นฟ้าแล้วกลับคืนร่างเป็นเทวดา ประกาศขึ้นว่าพระอินทร์ส่งเรามาช่วยพระรตเสน

โอรสของท้าวธสิทธ์ให้กลับคืนสู่บ้านเมือง บัดนี้เราได้ทำหน้าที่สำเร็จแล้ว ขอลาก่อนแล้วทวดาจึงเหาะกลับสวรรค์ไป

ท้าวธสิทธ์เสียพระทัยมากที่ทำให้นางสิบสองต้องลำบากมานาน ประทานทรัพย์สินเงินทองและข้าทาสบริวารให้นางสิบสองได้อยู่อย่างสุขสบายและแต่งตั้งพระรถเสนเป็นรัชทายาทแห่งกุตารนคร นางยักษ์สนธมารแค้นใจมาก คิณนั้นนางจึงแกล้งป่วยหนักบอกว่าโรคนี้ต้องใช้ผลไม้จ้วไม่รู้หาหามาไม่รู้โห่ที่มีอยู่ในเมืองคชปุรนครมารักษาเท่านั้นจึงจะหาย แต่หนทางที่จะไปเมืองนี้อันตรายมาก ไม่มีใครเคยรอดชีวิตกลับมา นอกจากผู้มีบุญอย่างพระรถเสนเท่านั้น

ท้าวธสิทธ์จึงขอร้องพระโอรสให้เดินทางไปเอาผลไม้จ้วไม่รู้หาหามาไม่รู้โห่มาให้มเหสีสนธมารนางสิบสองเป็นห่วงมาก กลัวจะเป็นแผนลวงของนางยักษ์ แต่ก็ขัดคำสั่งของท้าวธสิทธ์ไม่ได้ เภาจึงสั่งให้ลูกระมัดระวังตัวให้ดี ก่อนออกเดินทางมเหสีสนธมารเขียนสารให้พระรถเสนนำไปมอบให้นางเมรี พระธิดาบุญธรรมที่เมืองคชปุรนคร ในสารนั้นนางยักษ์สั่งให้เมรีจับตัวพระรถเสนฆ่ากินทันทีที่ไปถึง เมื่อพระรถเสนขี่ม้าชื่อพาชีเดินทางมาได้สิบห้าวัน พบอาศรมพระฤๅษีจึงเข้าไปกราบขอพักแรมด้วย พระฤๅษีมีเมตตาอนุญาตให้อาศัยได้ตามสบายพอพระรถเสนหลับสนิท พระฤๅษีเห็นกล่องสารที่ผูกคอพาชีไว้ แล้วเล็งเห็นด้วยญาณวิเศษว่าพระรถเสนเป็นผู้มีบุญแต่กลัวจะมีภัยเพราะนางยักษ์สนธมาร จึงแก้ไขข้อความในสารจากที่ให้เมรีฆ่าทิ้งเป็นให้แต่งงานกับพระรถเสนทันทีที่ไปถึง เมื่อพระรถเสนตื่นขึ้นมาก็กราบลาเพื่อเดินทางต่อ พระฤๅษีได้อวยพรให้เดินทางโดยปลอดภัยและเสกให้พาชีพูดภาษามนุษย์ได้ แล้วพระรถเสนจึงออกเดินทางต่อไปจนถึงเมืองคชปุรนคร ยักษ์ที่เฝ้าประตูเมืองจะจับพระรถเสนกิน พระรถเสนจึงขว้างสารไปที่ยักษ์ตนหนึ่ง เจ้ายักษ์เปิดออกอ่านจึงรู้ว่านางยักษ์สนธมารส่งมาก็รีบนำตัวไปพบพระธิดาเมรี

เมื่อทั้งสองพบหน้าเป็นครั้งแรกต่างก็หลงรักกันเมรีอ่านสารของมารดาที่ดีใจมาก คิดว่าพระรถเสนคือคู่ครองที่มารดาส่งมาให้ จึงจัดพิธีอภิเษกสมรสอย่างยิ่งใหญ่และอยู่ครองคู่กันอย่างมีความสุข จนพระรถเสนหลงลืมเรื่องแม่และป้า ๆ ทั้งสิบเอ็ดนาง พระรถเสนทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองอย่างดีทั้งตัดสินคดีความ ดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนพวักยักษ์ยอมรับนับถือความสามารถของพระองค์ เวลาผ่านไปหนึ่งปี วันหนึ่งพระรถเสนลงมาเยี่ยมพาชีที่คอกม้าพาชี ได้กล่าวเตือนสติว่าถึงเวลาที่พระรถเสนควรกลับกุตารนครได้แล้ว เพราะแม่กับป้ารออยู่แต่พระรถเสนก็บอกว่าตนมีหน้าที่ในเมืองนี้เช่นกันจึงขออยู่ต่ออีกสักหน่อย พาชีโกรธและไม่พูดกับพระรถเสนอีกเลย พระรถเสนกลับมาคิดทบทวนก็รู้สึกเสียใจที่ตัวเองมัวแต่หลงไหลเมรีจนลืมมารดาและป้าที่กำลังลำบาก จึงเฝ้าคิดหาวิธีนำผลไม้จ้วไม่รู้หาหามาไม่รู้โห่กลับบ้านเมือง

วันรุ่งขึ้นพระรถเสนจึงแก้งปวช นอนนั่งอยู่บนเตียงไม่ออกจากราชการ หมอหลวง
มารักษาก็ไม่หายเมรีเป็นห่วงมาก ชวนพระรถเสนออกไปอุทยานหลวง ชี้นวนดูนกดูดอกไม้
เพื่อให้เพลิดเพลินทั้งสองเดินมาถึงเขตหวงห้าม พระรถเสนเห็นผลไม้ประหลาดเมรีจึงอธิบายว่า
นี่คือผลมะงั่วไม่รู้หาว่ามะนาวไม่รู้โห่ที่มีเฉพาะในเมืองคชปุรนครเท่านั้น ผลนี้ใช้เป็นยารักษาโรค
ได้ทุกชนิด หนึ่งปีจะออกผลสักครั้งหนึ่ง และต้องเก็บไว้ให้พระมารดาสนธมารเท่านั้น เมื่อเมรีปล่อย
พระรถเสนจึงแอบเก็บผลมะงั่วไม่รู้หาว่ามะนาวไม่รู้โห่ซ่อนในเสื้อ เช้าวันนั้นพระรถเสนบอกว่า
หายป่วยแล้วและชวนเมรีดื่มสุรา

เมรีไม่เคยดื่มสุราจึงมึนเมาไม่ได้สติ พระรถเสนได้โอกาสพาเมรีเข้าไปในห้องสรรพยา
ซึ่งเป็นเขตหวงห้าม ภายในห้องมีห่อยาชนิดต่าง ๆ มากมายพระรถเสนหลอกถามว่ายาเหล่านี้
เอาไว้ใช้ทำอะไรเมรีบอกว่าห่อยาเหล่านั้นเป็นผงยาวิเศษ เมื่อโปรยลงพื้นดินจะทำให้เกิดภูเขา
ป่าใหญ่ กองไฟยักษ์ และทะเลกรด ส่วนห่อใหญ่ ๆ นั้นคือ ดวงตาของนางสิบสองที่แม่สนธมาร
ฝากให้ดูแลอย่างดี ในห่อเล็กข้าง ๆ กัน คือยาทิพย์รักษาตา เมื่อนำลูกตาใส่ที่เดิมแล้วหยอดยานี้ลง
ไปก็จะมองเห็นได้เหมือนเดิม ส่วนนั้นคือไม้ตะพดวิเศษ ข้างโคนชี้ตายข้างปลายชี้เป็น
ใช้ปราบศัตรูและทำให้เหาะได้

พระรถเสนดีใจมากที่รู้ว่าแม่และป้าจะกลับมาได้เห็นอีกครั้ง คืบนั้น เมื่อเมรีหลับสนิท
พระรถเสนจึงเข้าไปหยิบห่อลูกตา ยาทิพย์รักษาตา และผงวิเศษต่าง ๆ ในห้องสรรพยาแล้วขึ้นม้า
พาชีรีบหนีออกนอกเมือง รุ่งเช้า เมรีตื่นขึ้นมาไม่พบพระรถเสนก็พาทหารรักษ์ออกติดตามจนพบ
นางอ้อนวอนให้พระรถเสนกลับไปกับนางแต่พระรถเสนเป็นห่วงแม่และป้า จึงอธิษฐานขอให้
เทวดาช่วยคุ้มครองให้ตนกลับเมืองได้โดยปลอดภัย จากนั้นจึงชี้ไม้ตะพดวิเศษขึ้นฟ้า ด้วยอำนาจ
วิเศษจึงทำให้พาชีเหาะได้

เมื่อเมรีตามพระรถเสนมาทัน พระรถเสนรีบไปรพยาในห่อสีน้ำตาล ก็เกิดเมฆมืดมิด
จนเมรีและพวกรักษ์มองไม่เห็นทางเข้าหน้า เมรีร้องให้อ้อนวอนให้พระรถเสนกลับมาหานาง
จนพระรถเสนสงสารจะกลับไป แต่พาชีเตือนว่าแม่และป้ากำลังรอพระองค์อยู่ พระรถเสนจึงรีบ
ควมม้าต่อไป เมื่อยาหมดฤทธิ์เมฆหมอกจางลง เมรีจึงรีบตามต่อไป พระรถเสนเห็นเข้าก็ไปรพยา
ห่อสีน้ำตาลขึ้นฟ้าเกิดพายุฝนตกลงมาอย่างหนักทำให้เมรีและพวกรักษ์ตามมาได้ช้าลง เมรีไม่ย่อท้อ
ต่ออุปสรรคเดินฝ่าสายฝนมาได้สำเร็จ พระรถเสนสงสารเมรีเหลือเกิน แต่ต้องไปรพยาห่อสีแดง
เกิดกองไฟขนาดใหญ่ขวางเบื้องหน้า ทหารรักษ์กลัวเปลวไฟจึงไม่กล้าตามต่อไปเหลือแต่เมรีที่กล้า
ฝ่าเปลวไฟร้อนระอุติดตามพระรถเสนเพียงลำพัง

ตอนนี้พระรถเสนเหลือยาห่อสีขาวเป็นห่อสุดท้ายแล้วจึงหยิบไปรพลงพื้น ทันใดนั้นเบื้อง
หน้าก็กลายเป็นทะเลกรดกว้างใหญ่ขวางหน้าทั้งสองคนไว้ทันทีเมรีข้ามทะเลกรดไปไม่ได้ก็ร้องให้

คร่ำครวญเรียกพระรถเสนอย่างน่าสงสาร พระรถเสนขอร้องให้เมรีกลับไปก่อน เมื่อพระองค์ช่วยมารดาแล้วจะกลับมาหา แล้วพระรถเสนก็ควบม้าจากไป เมรีทั้งเสียใจและเหน็ดเหนื่อยจากการฝ่าฟันอันตรายต่าง ๆ นานา เพื่อตามพระรถเสนที่นางรักสุดหัวใจ ในที่สุดนางจึงตั้งจิตอธิษฐานว่าในเมื่อชาตินี้น้องติดตามพี่มาด้วยความรัก ทั้งบุกน้ำลุยไฟ แต่พี่ก็ไม่กลับมาหาน้อง ขอให้ชาติหน้าพี่เป็นฝ่ายติดตามน้องบ้างแล้วเมรีก็ค่อย ๆ หมดลมหายใจลง ทหารยักษ์ที่ตามมาพากันเสียใจและพาร่างเมรีกลับเมืองคชปุรนคร

ส่วนพระรถเสนเมื่อควบพาชีเหาะกลับมาถึงกุดารนครในคืนต่อมา ก็รีบเข้าเฝ้าท้าวรถสิทธิ์ ทูลว่ามเหสีสนธมารเป็นยักษ์ปลอมตัวมา และวางแผนแกล้งป่วยควักดวงตานางสิบสอง บัดนี้ตนได้นำดวงตาและยากลับมาจากคชปุรนครแล้ว เมื่อท้าวรถสิทธิ์รู้ความจริง มนตร์เสน่ห์ของนางยักษ์ก็เสื่อมลง สั่งให้ทหารไปจับตัวมเหสีสนธมารทันที มเหสีสนธมารโกรธมากที่ฆ่าพระรถเสนไม่สำเร็จ คืนร่างเป็นยักษ์ อาละวาดทำลายวังหลวงชาววังหนีตายกันอลหม่าน

พระรถเสนกลัวผู้คนบาดเจ็บจึงขึ้นพาชีเหาะควบออกไปนอกวัง นางยักษ์ติดตามมาด้วยความแค้นที่สะสมมานานกว่าสิบปี นางขู่ว่าวันนี้จะฆ่าพระรถเสนให้ได้ พระรถเสนจึงชี้ไม้ตะพดวิเศษไปที่นางยักษ์สนธมาร หัวใจนางยักษ์จึงแตกเป็นเจ็ดเสี่ยงสิ้นใจทันที พระรถเสนรีบกลับไปหาแม่และป้า ๆ ที่ตำหนักgrimน้ำ นำดวงตาและยาทิพย์มารักษานางสิบสองทุกคนกลับมามองเห็นได้อีกครั้ง

ท้าวรถสิทธิ์เสียใจที่ตนทำความผิดไว้ ทรงอภัยขอโทษนางสิบสองและแต่งตั้งพวกนางเป็นพระมเหสีเลี้ยงดูให้มีความสุขตลอดชีวิต และขกราชสมบัติให้พระรถเสนปกครองบ้านเมืองแทนพระองค์ พระรถเสนดูแลบ้านเมืองได้หนึ่งปีก็คิดถึงเมรี จึงชี้พาชีจะไปรับนางมาอยู่ด้วย

แต่สายไปเสียแล้ว เมื่อไปถึงเมืองคชปุรนครทหารยักษ์ก็พาพระองค์ไปเคารพศพของเมรีที่สิ้นใจไปตั้งแต่วันที่พระองค์จากไป ณ ริมทะเลกรด แต่ร่างกายยังสวยงามไม่เนาเปื่อย พระรถเสนเสียใจมากจึงอธิษฐานขอให้ทั้งสองพระองค์ได้ครองคู่กันทุกชาติไป ด้วยแรงอธิษฐานต่อมาเมื่อพระรถเสนสิ้นชีพก็ไปเกิดเป็นพระสุธน ส่วนเมรีไปเกิดเป็นนางกนิรีช่อมโนราห์ ทั้งสองต้องฝ่าฟันอุปสรรคอีกมากมาย กว่าจะได้ครองคู่กัน ตรงกับที่นางเมรีได้อธิษฐานไว้นั่นเอง (พีเชียวรีแลนด์. ๒๕๕๕)

เสือสมิง

เรื่องเสือสมิง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ว่า เมื่อเสด็จ จันทบุรี จ.ศ. ๑๒๓๘ ที่จังหวัดจันทบุรีมีเสือชุมมาก ที่พลั่วและสระบาปจะมีเสือขึ้นไปกัดคน ถึงบนเรือน และมีเรื่องเล่าว่าที่เมืองเขมรมีอาจารย์ทำน้ำมันเสือสมิงได้ ศิษย์ได้ลักน้ำมันนั้นทาตัว กลายเป็นเสือสมิงไปถึง ๓ คน พลัดเข้ามาในแขวงเมืองจันทบุรีตัวหนึ่งเป็นเสือดุกัดคนตายที่พลั่ว ๒ คน ที่ปากจั่น ๑ คน ที่ป่าสีเซ็น ๒ คน รวม ๕ คน อาจารย์เที่ยวตามหาและบอกชาวบ้านว่า ใครได้พบปะเสือนี้แล้วให้เอาไม้คานตีหรือเอากะลาครอบรอยเท้า เสือกก็จะกลับเป็นคนได้ แต่วิธี แก่นี้อาจทำได้ต่อเมื่อเสือยังไม่กินคน ถ้ากินคนรังควานยับเสียแล้ว ถึงจะทำตามวิธีที่บอกก็ไม่กลับ เป็นคนได้ (สันต์ ภาวิต. ๒๕๓๘ : ๔๘)

นางรุมสายสก (นางผมหอม)

เรื่องนางรุมสายสก เล่ามาว่าเมืองภูเขาดงเร็กมีหญิงสาวผู้หนึ่งชื่อนางจำปาเลี้ยงจระเข้ ชื่ออ้ายทนไว้ ต่อมาเจ้าราชกุล ราชบุตรแห่งเมืองภูเขาดงเร็กได้ลอบมาสมสู่อยู่กับนาง ฝ่ายบิดา ของเจ้าราชกุลได้กิตติศัพท์ถึงความงามและกลิ่นผมหอมของราชธิดา เจ้าเมืองจันทบุรีจึงจัดให้เจ้า ราชกุลอภิเษกกับนางผมหอมเมื่อถึงกำหนดฤกษ์ก็แต่งสำเภาร้อยหนึ่งนำหน้า และอีกร้อยหนึ่ง ตามหลังไปยังเมืองจันทบุรี ฝ่ายเจ้าเมืองจันทบุรีและราชธิดานางผมหอมก็แต่งสำเภารับ ระหว่างทางเข้าเมือง เมื่อนางจำปารู้ว่าอภิเษกก็โกรธจึงให้อ้ายทนจระเข้ไปทำลายขบวนขันหมาก ของเจ้าราชกุล ตัวนางเองลงสำเภาก็ตามไป เจ้าทนจระเข้หนูนเรือขันหมากจนจะล่ม นางผมหอมเห็นเหตุการณ์จึงตั้งสัตย์อธิษฐานว่าถ้าเจ้าราชกุลกับนางเป็นคู่กันจริง ถ้านางรูดผมทิ้ง ลงทะเลขอให้น้ำทะเลแห้งเหือดเป็นแผ่น เมื่ออธิษฐานเสร็จนางสยายพระเกศา รูดทิ้งลงในทะเล น้ำทะเลก็แห้งงวดไป แผ่นดินก็ร้อนขึ้นจนอ้ายทนขาดใจตายกลายเป็นภูเขาดงเร็ก สำเภาของเจ้า ราชกุลเป็นภูเขาสำเภา สำเภาของนางผมหอมกลายเป็นภูเขารุมสายสกและนางผมหอมก็ได้ชื่อว่า นางรุมสายสกตั้งแต่นั้นมา ส่วนสำเภาของนางจำปามาเกยตื้น ณ เมืองมงคลบุรีกลายเป็นภูเข่า บันทายนาง เจ้าราชกุลโกรธนางจำปามาก ตามไปประหารนาง แทะท้องนางแตก ณ ที่ปัจจุบัน เรียกว่า “ปอดแปด” เมืองศรีโสภณ และตัดศีรษะนางเสียบประจานไว้ ณ ที่ซึ่งต่อมาเป็นภูเข่า สงกะบาล เมืองศรีโสภณ (สันต์ ภาวิต. ๒๕๓๘ : ๔๘ - ๔๙)

บรรณานุกรม

- กฤษดา รุ่งเรืองและคณะ. (๒๕๔๕). รายงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์อำเภอท่าใหม่ จังหวัด
จันทบุรี. จันทบุรี : สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี
- กิตติพันธ์ ทิพย์สกุลชัยและคณะ. (๒๕๕๐). ๑๐๘ ปี ของดีมะขาม. จันทบุรี : เทศบาลตำบล
มะขาม.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (๒๕๔๒). วัฒนธรรมพัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ : เจ้าอยู่หัวฯ
จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ.
- นิภา เจียมโมสิต. (๒๕๓๓). ประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรี. จันทบุรี : ฝ่ายส่งเสริมการ
ศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี.
- ผาสุก หั่นเจริญ. (๒๕๓๕). วรรณกรรมท้องถิ่นจันทบุรี. จันทบุรี : ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชา
ภาษาไทยจังหวัดจันทบุรี.
- ผาสุก หั่นเจริญ. (ม.ป.ป.). นิทานพื้นบ้านในจันทบุรี. จันทบุรี : หมวดวิชาภาษาไทย โรงเรียนศรี
ยานุสรณ์.
- พีเชียวรีแลนด์. (๒๕๕๕). วรรณคดีก่อนนอนเรื่องนางสิบสอง. กรุงเทพฯ : บริษัทสกายบุ๊กส์จำกัด.
- โรงพยาบาลพระปกเกล้า. (๒๕๕๕). ๗๒ ปี โรงพยาบาลพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ : บริษัทจามจุรี
โปรดักท์.
- วิเชียร เกษประทุม. (๒๕๓๖). นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- สัณฑ์ ภาวิต. (๒๕๓๕). นิทาน ๔ ภาค ภาคกลางและตะวันออก. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก.

